

Time : 3 Hours

Total Marks: 100

- Instructions:** 1. All the questions are compulsory
2. Figures to the right indicate full mark
3. Draw neat diagrams wherever necessary

- Q.1** Answer any Two of the following questions. 20
- Describe the aggregate supply curve in details.
 - Explain the Tobin's modified Philips curve analysis.
 - Discuss the concept of adaptive expectation and rational expectation in detail.
- Q.2** Answer any Two of the following questions. 20
- Describe in detail various phases of trade cycle.
 - Critically Examine Paul Samuelson theory of trade cycles.
 - Suggest the fiscal measures to control the trade cycle.
- Q.3** Answer any Two of the following questions. 20
- Explain the concept of managed exchange rate and its advantages and disadvantages.
 - What is convertibility of currency? Briefly analyse convertibility of currency.
 - What is currency crisis? Discuss the causes and impact of currency crisis.
- Q.4** Answer any Two of the following questions. 20
- Discuss the features and importance of the Euro-currency market.
 - Explain meaning and functioning of gold standard.
 - Elaborate the functions and role of the New Development Bank (NDB).
- Q.5** Write notes (Any Two). 20
- Long run Philips curve
 - Features of the trade cycle
 - Balance of Payment and exchange rate
 - Asia Infrastructure Investment Bank. (AIIB)
- OR**
- Q.5** Choose the correct alternatives of the following. 20
- The aggregate demand curve is derived from the IS-LM model by showing the relationship between:
 - Interest rate and output
 - Money supply and price level
 - Price level and output
 - Investment and consumption
 - The aggregate supply curve in the long run is -----
 - Upward sloping
 - Downward sloping
 - Vertical
 - Horizontal

3. **The long-run Phillips curve is vertical because:**
 - a) Unemployment and inflation are negatively related
 - b) Unemployment does not depend on inflation in the long run
 - c) Inflation expectations do not adjust
 - d) The labor force remains constant
4. **The adaptive expectations hypothesis assumes that people form their expectations about inflation based on:**
 - a) Future inflation predictions by experts
 - b) Government policies
 - c) Past inflation trends
 - d) Market speculation
5. **Who designed the modified Phillips curve?**
 - a) A. W. Phillips
 - b) Milton Friedman
 - c) James Tobin
 - d) Prof. John F. Muth
6. **Which of the following is not a phase of the trade cycle?**
 - a) Boom
 - b) Recession
 - c) Inflation
 - d) Recovery
7. **What characterizes the recovery phase of a trade cycle?**
 - a) Decreasing demand and production
 - b) Increasing employment and investment
 - c) Declining wages and profits
 - d) Falling GDP growth
8. **The Trade cycle is a part of the ----- economy.**
 - a) Capitalism
 - b) Democracy
 - c) Socialism
 - d) Authoritarianism
9. **According to Paul Samuelson's trade cycle model, which factor is most important in determining cyclical fluctuations?**
 - a) Government intervention
 - b) Monetary policies
 - c) Interaction of multiplier and accelerator
 - d) Stock market trends
10. **Which monetary policy measure can help control inflation during a boom?**
 - a) Reducing interest rates
 - b) Increasing government spending
 - c) Increasing interest rates
 - d) Reducing taxes

11. **Managed Exchange Rate is a mixture of-----**
 - a) Fixed and spot exchange rate
 - b) Floating and Forward exchange rate system
 - c) Forward and fixed exchange rate system
 - d) Fixed and floating exchange rate system
12. **Due to the currency problem, there is a possibility of -----in the economy.**
 - a) Depression
 - b) Prosperity
 - c) Complication
 - d) Inequality
13. **----- is the rate at which one currency is exchanged for another currency.**
 - a) Interest rate
 - b) Bank rate
 - c) Foreign exchange rate
 - d) Price level
14. **Floating exchange rates is determined by-----**
 - a) Market forces
 - b) Banking systems
 - c) Mutual consultations between countries.
 - d) International Monetary Fund (IMF)
15. **During the first world war, most of the countries adopted -----as a medium of exchange.**
 - a) Gold standard
 - b) Bretton woods
 - c) Peso
 - d) Diamond
16. **The Maastricht Treaty, signed in 1992, led to the creation of:**
 - a) The United Nations
 - b) The European Union (EU)
 - c) The North Atlantic Treaty Organization (NATO)
 - d) The World Trade Organization (WTO)
17. **The primary focus of Asia Infrastructure Investment Bank (AIIB) is to finance projects related to:**
 - a) Agriculture and rural development
 - b) Healthcare and education
 - c) Infrastructure and sustainable development
 - d) Tourism and cultural heritage
18. **Which of the following was a key advantage of the gold standard?**
 - a) Unlimited money supply
 - b) Stable exchange rates
 - c) High inflation rates
 - d) Government control over currency devaluation

19. The New Development Bank (NDB) was formed by which group of countries?
- a) G7
 - b) BRICS
 - c) ASEAN
 - d) SAARC
20. Where is the headquarters of the Asian Development Bank (ADB) located?
- a) Beijing, China
 - b) Tokyo, Japan
 - c) Manila, Philippines
 - d) Bangkok, Thailand
-

वेळ : 3 तास

एकूण गुण: १००

सूचना :

१. सर्व प्रश्न अनिवार्य आहेत
२. उजवीकडील अंक एकूण गुण दर्शवितात
३. आवश्यक तेथे सुबक आकृत्या काढा.

- प्र.१. खालीलपैकी कोणत्याही दोन प्रश्नांची उत्तरे लिहा. २०
- अ) समग्र पुरवठा वक्राचे तपशीलवार वर्णन करा.
 - ब) टोबीनचे सुधारित फिलिप्स वक्र विश्लेषण स्पष्ट करा.
 - क) समायोजन अपेक्षा आणि विवेकी अपेक्षा या संकल्पनेची सविस्तर चर्चा करा.
- प्र.२. खालीलपैकी कोणत्याही दोन प्रश्नांची उत्तरे लिहा. २०
- अ) व्यापारचक्राच्या विविध अवस्थांचे सविस्तर वर्णन करा.
 - ब) पॉल सॅमुअलसन यांच्या व्यापारचक्र सिद्धांताचे टिकात्मक परीक्षण करा.
 - क) व्यापारचक्र नियंत्रित करण्यासाठी राजकोषीय उपाययोजना सुचवा.
- प्र.३. खालीलपैकी कोणत्याही दोन प्रश्नांची उत्तरे लिहा. २०
- अ) व्यवस्थापित विनिमय दराची संकल्पना आणि त्याचे फायदे व तोटे स्पष्ट करा.
 - ब) चलनाची परिवर्तनीयता म्हणजे काय? चलनाच्या परिवर्तनीयतेचे थोडक्यात विश्लेषण करा.
 - क) चलन आपत्ती म्हणजे काय? चलन आपत्तीचे कारणे आणि परिणामांची चर्चा करा.
- प्र.४. खालीलपैकी कोणत्याही दोन प्रश्नांची उत्तरे लिहा. २०
- अ) युरो चलन बाजाराची वैशिष्ट्ये आणि महत्व यांची चर्चा करा.
 - ब) सुवर्ण परिमाण पद्धतीचा अर्थ व कार्यपद्धती स्पष्ट करा.
 - क) 'नवीन विकास बँकची (NDB)' कार्ये आणि भूमिकेचे वर्णन करा.
- प्र.५. टीपा लिहा (कोणतेही दोन) २०
- अ) दिर्घकालीन फिलिप्स वक्र
 - ब) व्यापार चक्राची वैशिष्ट्ये
 - क) व्यवहारतोल आणि विनिमयदर
 - ड) आशियाई पायाभूत गुंतवणूक बँक (AIIB)
- किंवा
- प्र.५. खालीलपैकी योग्य पर्याय निवडा. २०
१. IS-LM प्रतिमानातून समग्र मागणी वक्र खालील संबंध दर्शवून काढला जातो -----
- अ) व्याजदर आणि उत्पादन
 - ब) पैशाचा पुरवठा आणि किंमत पातळी
 - क) किंमत पातळी आणि उत्पादन
 - ड) गुंतवणूक आणि वापर

२. दीर्घकाळात एकूण पुरवठा वक्र -----असतो.
अ) वरचा उतार
ब) खालचा उतार
क) उभा
ड) क्षैतिज
३. दीर्घकालीन फिलिप्स वक्र उभ्या स्थितीत असतो, कारण:
अ) बेरोजगारी आणि चलनवाढ यांचा नकारात्मक संबंध आहे
ब) बेरोजगारी दीर्घकाळात चलनवाढीवर अवलंबून नाही
क) चलनवाढीच्या अपेक्षा समायोजित होत नाहीत
ड) कामगार शक्ती स्थिर रहाते.
४. अनुकूली अपेक्षा गृहीतक असे गृहीत धरते की, लोक चलनवाढीबद्दल त्यांच्या अपेक्षा पुढील गोष्टींवर आधारित बनवतात:
अ) तज्ञांनी भविष्यातील चलनवाढीचे अंदाज
ब) सरकारी धोरणे
क) भूतकाळातील चलनवाढीचे कल
ड) बाजारातील अनुमान
५. सुधारित फिलिप्स वक्राची रचना कोणी केली आहे?
अ) ए. डब्ल्यू. फिलिप्स
ब) मिल्टन फ्रीडमन
क) जेम्स टोबिन
ड) जॉन एफ. मुथ
६. खालीलपैकी कोणता व्यापार चक्राचा टप्पा नाही?
अ) तेजी
ब) मंदी
क) महागाई
ड) पुनर्प्राप्ती
७. व्यापार चक्राच्या पुनर्प्राप्ती टप्प्याचे वैशिष्ट्य काय आहे?
अ) मागणी आणि उत्पादनात घट
ब) रोजगार आणि गुंतवणूकीत वाढ
क) वेतन आणि नफ्यात घट
ड) जीडीपी वाढीत घट

८. व्यापारचक्र हे ----- अर्थव्यवस्थेचे अंग आहे.

- अ) भांडवलशाही
- ब) लोकशाही
- क) समाजवादी
- ड) हुकुमशाही

९. पॉल सॅम्युएलसनच्या व्यापार चक्र मॉडेलनुसार, चक्रीय चढउतार निश्चित करण्यासाठी कोणता घटक सर्वात महत्वाचा आहे?

- अ) सरकारी हस्तक्षेप
- ब) चलनविषयक धोरणे
- क) गुणक आणि प्रवेगक यांचा परस्परसंवाद
- ड) शेअर बाजारातील ट्रेंड

१०. तेजीच्या काळात महागाई नियंत्रित करण्यास कोणता चलनविषयक धोरण उपाय मदत करू शकतो?

- अ) व्याजदर कमी करणे
- ब) सरकारी खर्च वाढवणे
- क) व्याजदर वाढवणे
- ड) कर कमी करणे

११. व्यवस्थापित विनिमय दर हे -----मिश्रण आहे.

- अ) स्थिर आणि हजर विनिमय दर प्रणालीचे
- ब) बदलत्या आणि वायदा विनिमय दर प्रणालीचे
- क) वायदा आणि स्थिर विनिमय दर प्रणालीचे
- ड) स्थिर आणि बदलत्या विनिमय दर प्रणालीचे

१२. चलन समस्येमुळे अर्थव्यवस्थेत -----निर्माण होण्याची शक्यता असते .

- अ) मंदी
- ब) तेजी
- क) गुंतागुंत
- ड) असमानता

१३. ----- म्हणजे असा दर आहे की ,ज्या दराने एका चलनाची दुसऱ्या चलनात देवाणघेवाण होते.

- अ) व्याजदर
- ब) बँक दर
- क) परकीय विनिमय दर
- ड) किमंतपातळी

१४. तरता विनिमय दर -----द्वारे निर्धारित केले जातात.
अ) बाजारशक्ती
ब) बँकिंग पद्धती
क) देशांतील परस्पर सल्लामसलती
ड) आंतरराष्ट्रीय नाणेनिधी (IMF)
१५. पहिल्या महायुद्धाच्या काळात बहुतेक देशानी -----विनिमयाचे माध्यम म्हणून स्वीकारले.
अ) सुवर्ण परिमाण
ब) ब्रेटन वूड्स
क) पेसो
ड) हिरे
१६. १९९२ मध्ये स्वाक्षरी झालेल्या मास्ट्रिच करारामुळे पुढीलपैकी कोणत्या गोष्टींची निर्मिती झाली:
अ) संयुक्त राष्ट्रसंघ
ब) युरोपियन युनियन (EU)
क) उत्तर अटलांटिक करार संघटना (NATO)
ड) जागतिक व्यापार संघटना (WTO)
१७. आशियाई पायाभूत गुंतवणूक बँक (AIIB) चे प्राथमिक लक्ष्य -----प्रकल्पांशी संबंधित वित्तपुरवठा करणे आहे.
अ) शेती आणि ग्रामीण विकास
ब) आरोग्यसेवा आणि शिक्षण
क) पायाभूत सुविधा आणि शाश्वत विकास
ड) पर्यटन आणि सांस्कृतिक वारसा
१८. सुवर्ण मानकाचा खालीलपैकी कोणता महत्त्वाचा फायदा होता?
अ) अमर्यादित चलन पुरवठा
ब) स्थिर विनिमय दर
क) उच्च चलनवाढ दर
ड) चलन अवमूल्यनावर सरकारी नियंत्रण

१९. न्यू डेव्हलपमेंट बँक (NDB) कोणत्या देशांच्या गटाने स्थापन केली?

- अ) जी ७
- ब) ब्रिक्स
- क) आसियान
- ड) सार्क

२०. आशियाई विकास बँकेचे (ADB) मुख्यालय कोठे आहे?

- अ) बीजिंग, चीन
- ब) टोकियो, जपान
- क) मनिला, फिलीपिन्स
- ड) बँकाक, थायलंड

Time: 3 Hours

Marks: 100

Note: 1. Attempt any five questions

2. All questions carry equal marks. (20 marks each)

1. Define the nature and scope of anthropology as a discipline.
2. Explain the key characteristics of the four major sub-disciplines within anthropology.
3. Describe the various field methods used by anthropologists for data collection.
4. Discuss the contributions of Edward Tylor and L.H. Morgan to evolutionary theory in anthropology.
5. Examine Malinowski's Theory of Need and its significance to functionalism in anthropological studies.
6. Elaborate on Margaret Mead's findings in "Coming of Age in Samoa" and their impact on the culture and personality school.
7. Outline the main arguments in Eleanor Burke Leacock's Marxian Feminist approach to anthropology.
8. Interpret how Alpa Shah addresses the relationship between tribal communities and the state in her work.
9. Highlight the key insights from Nandini Sundar's research on "Divining Evil: The State and Witchcraft in Bastar."
10. Write Short Notes on (Any Two):
 - a) Relationship between anthropology and sociology
 - b) Verrier Elwin's anthropological methods
 - c) Ruth Benedict's Patterns of Culture
 - d) Clifford Geertz's concept of "Thick Description"

मराठी रुपांतर

वेळ: ३ तास

गुण: १००

१. कोणतेही पाच प्रश्न सोडवा.

२. सर्व प्रश्नांना समान गुण आहेत. (प्रत्येकी २० गुण)

१. मानवशास्त्राचे स्वरूप आणि व्याप्ती एक शाखा म्हणून परिभाषित करा.
२. मानवशास्त्रातील चार प्रमुख उपशाखांची प्रमुख वैशिष्ट्ये स्पष्ट करा.
३. मानवशास्त्रज्ञांनी डेटा संकलनासाठी वापरल्या जाणाऱ्या विविध क्षेत्रीय पद्धतींचे वर्णन करा.
४. मानवशास्त्रातील उत्क्रांती सिद्धांतात एडवर्ड टायलर आणि एल.एच. मॉर्गन यांचे योगदान यावर चर्चा करा.
५. मानवशास्त्रीय अभ्यासात मॅलिनॉवस्कीच्या गरजेच्या सिद्धांताचे आणि प्रकार्यवादाचे महत्त्व यांचे परीक्षण करा.
६. "कमिंग ऑफ एज इन सामोआ" मधील मागरेट मीडच्या निष्कर्षांवर आणि संस्कृती आणि व्यक्तिमत्त्व विचारप्रवाहावरील त्यांचा प्रभाव यावर सविस्तर चर्चा करा.
७. एलीनार बर्क लीकॉकच्या मानवशास्त्राच्या मार्क्सवादी स्त्रीवादी दृष्टिकोनातील मुख्य युक्तिवादांची रूपरेषा सांगा.
८. अल्पा शाह तिच्या कामात आदिवासी समुदाय आणि राज्य यांच्यातील संबंध कसे संबोधित करतात याचे निर्वचन करा.
९. नंदिनी सुंदर यांच्या "डिन्हानिंग इव्हील: दी स्टेट अँड वित्त्वक्राफ्ट इन बस्तर" या संशोधनातील प्रमुख अंतर्दृष्टी अधोरेखित करा.
१०. थोडक्यात टीप लिहा (कोणत्याही दोनवर)
 - अ) मानवशास्त्र आणि समाजशास्त्र यांच्यातील संबंध
 - ब) व्हेरियर एल्विन यांच्या मानवशास्त्रीय पद्धती
 - क) रूथ बेनेडिक्ट यांचे संस्कृतीचे नमुने
 - ड) क्लिफर्ड गीर्ट्झ यांची "जाड वर्णन" ही संकल्पना

Duration 3 Hrs.

Total Marks- 100

N. B.- 1) All question are compulsory.

2) All question carry equal marks.

Q-1 a) Trace the Socio- Political condition in India on the eve of Babar's invasion.

OR

b) Examine the Deccan policy of Emperor Aurangzeb.

Q-2 a) Describe the Central administration system of Mughal's.

OR

b) Discuss in details the Mansabdari system during the Mughal period.

Q-3 a) Evaluate the achievement of Chhatrapati Shivaji Maharaj.

OR

b) Review the Civil administration system of Chhatrapati Shivaji Maharaj.

Q-4 a) Bring out the socio-economic life during the Mughal period.

OR

b) Comment on the 'Din-I-Ilahi'.

Q-5 Write short notes on any Two of the following.

- a) Emperor Humayun
- b) Revenue policy during Mughal period
- c) Chhatrapati Rajaram Maharaj
- d) Architecture during Mughal period

(मराठी रूपांतर)

(वेळ 3 तास)

एकुण गुण- १००

सुचना- १) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.

२) सर्व प्रश्नांना समान गुण आहे.

प्रश्न-१ अ) बाबरच्या आक्रमणावेळी भारतामधील सामाजिक - राजकीय परिस्थितीचा मागोवा घ्या.

किंवा

ब) औरंगजेबाच्या दक्षिण धोरणाचे परिक्षण करा.

प्रश्न-२ अ) मुघलांच्या केंद्रीय प्रशासन व्यवस्थेचे वर्णन करा.

किंवा

ब) मुघलकालीन मनसबदारी पद्धतीची सविस्तर चर्चा करा.

प्रश्न-३ अ) छत्रपती शिवाजी महाराजांनी केलेल्या कामगिरीचा मूल्यांकन करा.

किंवा

ब) छत्रपती शिवाजी महाराजांच्या मुलकी प्रशासन व्यवस्थेचा आढावा घ्या.

प्रश्न-४ अ) मुघलकालीन सामाजिक-आर्थिक जीवन विशद करा.

किंवा

ब) 'दिन-ए-इलाही' वर भाष्य करा.

प्रश्न-५ खालीलपैकी कोणत्याही दोहोंवर टिपा लिहा.

अ) बादशहा हुमायून

ब) मुघलकालीन महसूल व्यवस्था

क) छत्रपती राजाराम महाराज

ड) मुघलकालीन स्थापत्य

वेळ : ३ तास

गुण : १००

सूचना:- १) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहेत.

२) अंतर्गत पर्याय लक्षात घ्या.

३) सर्व प्रश्नांना समान गुण आहेत.

प्रश्न १) अ) लावणी व पोवाडा या काव्य प्रकाराची स्वरूप-वैशिष्ट्ये स्पष्ट करा. (२०)

किंवा

ब) शाहीर प्रभाकर, परशुराम आणि अनंत फंदी या शाहिरांच्या काव्यनिर्मितीचा परिचय करून द्या.

प्रश्न २) अ) नाथ आणि दत्त पंथीयांच्या ग्रंथ निर्मितीचे स्वरूप विशद करा. (२०)

किंवा

ब) समर्थ आणि लिंगायत पंथीयांच्या वाङ्मयनिर्मितीचे स्वरूप-वैशिष्ट्ये स्पष्ट करा.

प्रश्न ३) अ) ख्रिस्ती धर्मियांच्या वाङ्मय निर्मितीच्या प्रेरणा सांगून, त्यांच्या साहित्य निर्मितीचा परिचय करून द्या. (२०)

किंवा

ब) इस्लाम धर्मियांच्या वाङ्मय निर्मितीची सविस्तर चर्चा करा.

प्रश्न ४) अ) बखर गद्याची वैशिष्ट्ये सांगून शिवपूर्वकालीन आणि शिवकालीन बखरींचा आढावा घ्या. (२०)

किंवा

ब) पेशवेकालीन बखरींची स्वरूप-वैशिष्ट्ये स्पष्ट करा.

प्रश्न ५) टीपा लिहा. (कोणत्याही दोन). (२०)

अ) होनाजी बाळा

ब) दासोपंतांची पासोडी

क) शेख महंमद

ड) पाणिपतची बखर

मराठी भाषांतर

वेळ: ३ तास

गुण: १००

सुचना : १. सर्व प्रश्न अनिवार्य आहेत आणि त्यांना समान गुण आहेत.

२. आवश्यक तेथे सुबक आकृत्या काढा.

३. नकाशा स्टॅन्सिलचा वापर करण्यास परवानगी आहे

प्रश्न १. हवामानशास्त्राची व्याख्या सांगा आणि हवा व हवामानाची संकल्पना तथा घटक स्पष्ट करा. २०
किंवा

प्रश्न १. अ) तापमानाच्या ऊर्ध्व व क्षितीज समांतर वितरणाचे सविस्तर विवेचन करा. १०

ब) पृथ्वीचे उष्णता अंदाजपत्रक योग्य आकृतीसह स्पष्ट करा. १०

प्रश्न २. जेट प्रवाहांची संकल्पना सांगा व त्यांचा हवामानावर होणारा परिणाम स्पष्ट करा. २०
किंवा

प्रश्न २. अ) ग्रहीय वाऱ्यांचे सविस्तर वर्णन करा. १०

ब) जागतिक वायुदाब पट्ट्यांच्या वितरणावर चर्चा करा. १०

प्रश्न ३. टोरनॅडो वादळांची निर्मिती, रचना आणि वितरण यावर चर्चा करा. २०
किंवा

प्रश्न ३. अ) जागतिक तापमान वाढ संकल्पना आणि त्याचे हवा व हवामानावर होणारे परिणाम सांगा. १०

ब) चक्रीवादळांचे विविध प्रकार आणि त्यांची उत्पत्ती सांगा १०

प्रश्न ४. जगातील प्रमुख महासागरातील तळरचनेची वैशिष्ट्ये आकृतीच्या सहाय्याने सविस्तर स्पष्ट करा. २०
किंवा

प्रश्न ४. अ) सागरीजलाचे संघटन आणि क्षारतेतील भिन्नतेवर परिणाम करणाऱ्या घटकांचे वर्णन करा. १०

ब) समुद्रीय लाटांच्या निर्मितीवर परिणाम करणाऱ्या विविध घटकांची चर्चा करा. १०

प्रश्न ५. भरती – ओहोटी ही संज्ञा सांगून त्यांचे प्रकार आणि कारणे स्पष्ट करा. २०

किंवा

प्रश्न ५. अ) प्रवाळ भिंतीचे प्रकार आणि त्यांच्या निर्मितीवर परिणाम करणारे विविध घटक यावर चर्चा करा. १०

ब) सागरी प्रदूषणाची व्याख्या करा व त्याचे सागरी परिसंस्थेवरील परिणाम सांगा. १०

वेळ : ३ तास

गुण : १००

सूचना:- १) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहेत.

२) अंतर्गत पर्याय लक्षात घ्या.

३) सर्व प्रश्नांना समान गुण आहेत.

प्रश्न १) अ) लावणी व पोवाडा या काव्य प्रकाराची स्वरूप-वैशिष्ट्ये स्पष्ट करा. (२०)

किंवा

ब) शाहीर प्रभाकर, परशराम आणि अनंत फंदी या शाहिरांच्या काव्यनिर्मितीचा परिचय करून द्या.

प्रश्न २) अ) नाथ आणि दत्त पंथीयांच्या ग्रंथ निर्मितीचे स्वरूप विशद करा. (२०)

किंवा

ब) समर्थ आणि लिंगायत पंथीयांच्या वाङ्मयनिर्मितीचे स्वरूप-वैशिष्ट्ये स्पष्ट करा.

प्रश्न ३) अ) ख्रिस्ती धर्मियांच्या वाङ्मय निर्मितीच्या प्रेरणा सांगून, त्यांच्या साहित्य निर्मितीचा परिचय करून द्या. (२०)

किंवा

ब) इस्लाम धर्मियांच्या वाङ्मय निर्मितीची सविस्तर चर्चा करा.

प्रश्न ४) अ) बखर गद्याची वैशिष्ट्ये सांगून शिवपूर्वकालीन आणि शिवकालीन बखरींचा आढावा घ्या. (२०)

किंवा

ब) पेशवेकालीन बखरींची स्वरूप-वैशिष्ट्ये स्पष्ट करा.

प्रश्न ५) टीपा लिहा. (कोणत्याही दोन). (२०)

अ) होनाजी बाळा

ब) दासोपंतांची पासोडी

क) शेख महंमद

ड) पाणिपतची बखर

Time: 3 Hours

Total Marks:100

NB: 1) All questions are compulsory.

सर्व प्रश्न अनिवार्य आहेत.

2) Each questions carry 20 marks.

प्रत्येक प्रश्नाला २० गुण आहेत.

- Q.1 A) Explain foreign policy and discuss the key factors that influence India's foreign policy.
परराष्ट्र धोरण ही संकल्पना स्पष्ट करा आणि भारताच्या परराष्ट्र धोरणावर प्रभाव टाकणाऱ्या प्रमुख घटकांची चर्चा करा.

OR/ किंवा

- B) Discuss in detail how diplomacy's evolving character has affected its place in the modern world.

आधुनिक जगावर राजनयाच्या बदलत्या स्वरूपाचा कसा परिणाम झाला याची तपशीलवार चर्चा करा.

- Q.2 A) Comment on how the bilateral relations between the US and India are evolving.
भारत-अमेरिका द्विपक्षीय संबंधांच्या बदलत्या स्वरूपावर भाष्य करा.

OR/ किंवा

- B) Examine the primary points of contention in the relationship between China and India.
चीन आणि भारत संबंधांमधील मतभेदांच्या प्राथमिक मुद्द्यांचे परिक्षण करा.

- Q.3 A) Describe the issues and prospects of Bangladesh's relations with India in the modern world.

समकालीन जगातील भारत-बांग्लादेश संबंधातील समस्या आणि संधी स्पष्ट करा.

OR/ किंवा

- B) "SAARC has been successful in achieving regional cooperation among its members"
Comment.

"सार्क आपल्या सदस्यांमध्ये प्रादेशिक सहकार्य साध्य करण्यामध्ये यशस्वी ठरली आहे" भाष्य करा.

- Q.4 A) Write in detail on India's ties to the ASEAN nations.
आसियान देशांसोबत भारताच्या संबंधांची सविस्तर चर्चा करा.

OR/ किंवा

- B) Analyze India's involvement in United Nations peacekeeping efforts.
संयुक्त राष्ट्रांच्या शांतता रक्षणाच्या प्रयत्नांमध्ये भारताच्या सहभागाचे विश्लेषण करा.

- Q.5 Write short notes on **any TWO** of the following:

खालील पैकी कोणत्याही दोहोंवर टीपा लिहा.

- Various kinds of Diplomacy राजनयाचे प्रकार
- Emerging areas in India-Russia relationship भारत रशिया संबंधातील उभरते मुद्दे
- New areas in the relations between India and Pakistan भारत-पाकिस्तान संबंधातील संघर्षाचे उभरते मुद्दे
- Functions of Diplomacy राजनयाची कार्ये
- The goals of foreign policy परराष्ट्र धोरणाची उद्दिष्टे

Duration: 3 Hours

Marks: 100

Note: 1. Attempt all questions.

2. All questions carry equal marks.

3. Numbers to the right indicate full marks.

4. Use of simple calculator is allowed.

Q1. Attempt any one of the following:

20 marks

A. What is item-analysis? Explain item difficulty index and item- discrimination index.

B. i) Explain the types of correlation.

5

ii) Calculate correlation of the following set of scores with the help of rank order method:

15

X	58	52	61	62	57	64	60	55	62	58
Y	73	78	85	71	85	74	83	75	79	80

Q2. Attempt any one of the following:

20 marks

A. Explain any four factor analytic theories of intelligence.

B. State the laws and types probability.

Q3. Attempt any one of the following:

20 marks

A. Define personality Explain who is being assessed in personality assessment and who assesses personality?

B. Write a note on objective methods of personality assessment.

Q4. Attempt any one of the following:

20 marks

A. What is variability? Discuss the various measures of variability.

B. Calculate quartile deviation of the following distribution of scores.

CI	90-99	80-89	70-79	60-69	50-59	40-49	30-39	20-29
f	8	10	12	14	11	9	6	5

N= 75

Q5. Attempt any two of the following:

20 marks

A. Discuss the methods of conducting qualitative item analysis.

B. State the psychometric properties of SB5.

C. Elaborate the administration of Rorschach Inkblot Test.

D. Calculate the percentile rank of the score 89 and P68 from the following distribution of scores:

CI	96-100	91-95	86-90	81-85	76-80	71-75	66-70	61-65
f	4	5	8	9	7	7	6	4

N= 50

मराठी भाषांतर

कालावधी ३ तास.

१०० गुण

सूचना. १. सर्व प्रश्न अनिवार्य आहेत.

२. सर्व प्रश्नांना समान गुण आहेत.

३. सर्व प्रश्नांना अंतर्गत पर्याय आहेत.

४. साधे गणक यंत्र वापरण्यास परवानगी आहे.

५. उजवीकडील अंक प्रश्नाचे पूर्ण गुण दर्शवतात.

प्रश्न १. खालील पैकी कोणताही एक प्रश्न सोडवा.

२०.

अ. घटक विश्लेषण म्हणजे काय ? घटक काठिण्य निर्देशांक आणि घटक भेदनिकृत निर्देशांक स्पष्ट करा.

ब. i. सहसंबंधाचे प्रकार स्पष्ट करा.

५.

ii. खालील दोन संचातील सहसंबंध हा श्रेणी अंतर पद्धतीने काढा.

१५.

क्ष	५८	५२	६१	६२	५७	६४	६०	५५	६२	५८
य	७३	७८	८५	७१	८५	७४	८३	७५	७९	८०

प्रश्न २. खालील पैकी कोणताही एक प्रश्न सोडवा.

२०.

अ. बुद्धीमत्ता संबंधीचे कोणतेही ४ घटक विश्लेषण सिध्दांत स्पष्ट करा.

ब. संभाव्यतेचे नियम आणि प्रकार सोदाहरण स्पष्ट करा.

प्रश्न ३. खालील पैकी कोणताही एक प्रश्न सोडवा.

२०.

अ. व्यक्तीमत्वाची व्याख्या द्या. व्यक्तीमत्त्व मापनात कोणाचे मूल्यमापन केले जाते आणि कोण करते? सविस्तर विशद करा.

ब. व्यक्तीमत्त्व मूल्यमापनाची वस्तूनिष्ठ पद्धती यावर सविस्तर टिप्पणी लिहा.

प्रश्न ४. खालील पैकी कोणताही एक प्रश्न सोडवा.

२०.

अ. विचलनशिलता म्हणजे काय? विचलन शिलतेच्या विविध परिमणाची सविस्तर चर्चा करा.

ब. खालील वितरणाचा चतुर्थक विचलन (QD) काढा.

प्राप्तांक	१०-१९	८०-८९	७०-७९	६०-६९	५०-५९	४०-४९	३०-३९	२०-२९
वारंवारीता	८	१०	१२	१४	११	९	६	५

N= ७५

प्रश्न ५. खालील पैकी कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा.

२०

अ. गुणात्मक घटक विश्लेषण करण्याची पद्धतीची चर्चा करा.

ब. SB ५ ची सायकोमेट्रिक गुणवैशिष्ट्ये स्पष्ट करा.

क. रोशाच्या शाईच्या डागाच्या चाचणीच्या व्यवस्थापनाची चर्चा करा.

ड. खालील वितरणाचा ८९ चा शततमक क्रम आणि शततमक ६८ (PR of ८९ आणि P६८) काढा.

प्राप्तांक	९६-१००	९१-९५	८६-९०	८१-८५	७६-८०	७१-७५	६६-७०	६१-६५
वारंवारीता	४	५	८	९	७	७	६	४

N= ५०

TIME : 3 HRS

MARKS-80

Note : 1. All questions are Compulsory.

2. Numbers to the right indicate full marks for the questions.

3. Draw neat diagrams where necessary.

Q.1. Answer the following questions. (Any Two) 20

- (A) Explain Kautilya's views on the welfare State System.
- (B) Explain the Drain Theory of Dadabhai Naoroji.
- (C) Discuss R.C.Dutt's thoughts on land tax and public finance.

Q.2. Answer the following questions. (Any Two) 20

- (A) Write Mahatma Gandhi's thoughts on 'Sarvodaya.'
- (B) Write what were the reasons for the poverty of farmers from the view of Mahatma Phule.
- (C) Review Mahatma Gandhi's Thoughts on Self-Sufficient Village Economy.

Q.3. Answer the following questions. (Any Two) 20

- (A) Explain Dr. Ambedkar's views on "Problem of Rupee".
- (B) Describe Gopal Krishna Gokhale's approach to development and welfare.
- (C) Explain the three steps suggested by Dr. Manmohan Singh to prevent India's financial crisis.

Q.4. Discuss the contribution of the following Nobel Prize Winner in Economics.

(Any Two)

20

- (A) Dr. Amartya Sen
 - (B) Robert Mundell
 - (C) Dr. Abhijeet Banarjee
-

(मराठी रूपांतर)

वेळ: ३ तास

एकूण गुण : ८०

सूचना :-

१. सर्व प्रश्न आवश्यक आहेत.
२. उजवीकडील अंक प्रश्नांचे पूर्ण गुण दर्शवितात.
३. आवश्यक असेल तेथे सुबक आकृत्या काढा.

प्र. १. पुढील प्रश्नांची उत्तरे द्या. (कोणतेही दोन)

२०

- (अ) कल्याणकारी राज्यव्यवस्थेच्या संदर्भात कौटिल्याचा दृष्टिकोन स्पष्ट करा.
- (ब) दादाभाई नौरोजी यांचा निसारण सिद्धांत स्पष्ट करा.
- (क) जमीन कर आणि सार्वजनिक वित्त यावरील आर.सी.दत्त यांच्या विचारांची चर्चा करा.

प्र. २ खालील प्रश्नांची उत्तरे द्या. (कोणतेही दोन)

२०

- (अ) 'सर्वोदय' या विषयावर महात्मा गांधींचे विचार लिहा.
- (ब) महात्मा फुले यांच्या दृष्टिकोनातून शेतकऱ्यांच्या दारिद्र्याचे कारणे कोणती होती ते लिहा.
- (क) महात्मा गांधींच्या स्वयंपूर्ण ग्राम अर्थव्यवस्थेच्या विचारांचे पुनरावलोकन करा.

प्र. ३. खालील प्रश्नांची उत्तरे द्या. (कोणतेही दोन)

२०

- (अ) 'रूपयाची समस्या' या विषयावर डॉ. आंबेडकरांचे मत स्पष्ट करा.
- (ब) गोपाळ कृष्ण गोखले यांच्या विकास व कल्याणबाबतच्या दृष्टिकोनाचे वर्णन करा.
- (क) डॉ. मनमोहन सिंग यांनी भारताचे आर्थिक संकट रोखण्यासाठी सुचविलेल्या तीन पायऱ्या स्पष्ट करा.

प्र. ४. खालील अर्थशास्त्रातील नोबेल पारितोषिक विजेत्याच्या योगदानाची चर्चा करा. (कोणतेही दोन) २०

- (अ) डॉ. अमर्त्य सेन
- (ब) रॉबर्ट मंडेल
- (क) डॉ. अभिजित बॅनर्जी

Time Duration-2 ½ Hours.

Total Marks-80

N.B. (1) All the questions are compulsory.

(2) Figures to the right indicate full marks.

- Q.1 Answer ANY TWO of the following: - (20)
- A) Define international banking. Explain reasons for growth of international banking.
 - B) Explain the role of central banks in international banking and business.
 - C) Bring out the advantages and disadvantages of cryptocurrency.
- Q.2 Answer ANY TWO of the following: - (20)
- A) List and explain briefly the major functions of international banking.
 - B) Write explanatory note on Non-Resident Accounts.
 - C) Analyze the concept of correspondent banking.
- Q.3 Answer ANY TWO of the following: - (20)
- A) Difference between letter of credit and bank guarantee.
 - B) What is loan syndication? Explain its various phases.
 - C) Discuss the role of international credit rating agencies.
- Q.4 Answer ANY TWO of the following: - (20)
- A) Explain the different types of risk involved in international finance.
 - B) Analyze the internal and external methods of hedging.
 - C) Bring out the derivative instruments for risk management
-

मराठी रूपांतर

वेळ: २:३० तास

गुण: ८०

सूचना: १) सर्व प्रश्न अनिवार्य आहेत.

२) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

प्रश्न १. खालीलपैकी कोणत्याही दोन प्रश्नांची उत्तरे लिहा :

२०

- अ) आंतरराष्ट्रीय बँकेची व्याख्या द्या आंतरराष्ट्रीय बँकेच्या वृद्धीसाठीची कारणे स्पष्ट करा.
- ब) आंतरराष्ट्रीय बँकिंगमधील मध्यवर्ती बँकेची (Central Bank) भूमिका स्पष्ट करा.
- क) क्रिप्टोकरन्सीचे फायदे आणि तोटे नमुद करा.

प्रश्न २. खालीलपैकी कोणत्याही दोन प्रश्नांची उत्तरे लिहा :

२०

- अ) आंतरराष्ट्रीय बँकेच्या प्रमुख कार्यांची यादी बनवा आणि ती कार्ये थोडक्यात स्पष्ट करा.
- ब) अभांरतीय खाते (NRI) यावर स्पष्टीकरणात्मक टिप लिहा.
- क) प्रतिनिधी बँक संकल्पनेचे विश्लेषण करा.

प्रश्न ३. खालीलपैकी कोणत्याही दोन प्रश्नांची उत्तरे लिहा :

२०

- अ) लेटर ऑफ क्रेडिट आणि बँक ग्यारंटी यांमधील फरक लिहा.
- ब) लोन सिंडिकेशन म्हणजे काय ? त्याचे विविध टप्पे स्पष्ट करा.
- क) आंतरराष्ट्रीय पतमापन एजन्सीच्या भूमिकेची चर्चा करा.

प्रश्न ४. खालीलपैकी कोणत्याही दोन प्रश्नांची उत्तरे लिहा :

२०

- अ) आंतरराष्ट्रीय वित्तसंबंधात असणारे भिन्न प्रकारचे धोके स्पष्ट करा.
- ब) द्वैध व्यवहाराच्या (Hedging) अंतर्गत आणि बहिर्गत पद्धतीचे विश्लेषण करा.
- क) जोखीम व्यवस्थापनासाठीची अनुजात (derivative) साधने नमुद करा.

Duration : 2 ½ Hours

Marks - 80

Please check whether you have got the right question paper.

N.B. 1) Attempt all questions.

2) All questions carry equal marks.

Q1. A. Which heritage sites are famous in Maharashtra? 20

OR

Q1. B. write a detailed note on 'Careers in the Heritage tourism sector'

Q2. A. Trace the biodiversity in Sahyadri Ghat. 20

OR

Q2. B. Narrate importance of Hill Stations of Maharashtra as a popular tourist destination.

Q3. A. How do the caves of Maharashtra reflect the cultural and religious history of Maharashtra? 20

OR

Q3. B. Describe some notable Monuments and public buildings in Maharashtra.

Q4. A. Bring out the importance of festivals of Maharashtra , as a cultural heritage of Maharashtra. 20

OR

Q4. B. Write a note on the 'Folk' as a cultural heritage of Maharashtra.

वेळ: २१/२तास

गुण: ८०

कृपया आपल्याकडे योग्य प्रश्नपत्रिका मिळाली आहे की नाही ते तपासा.

सूचना. 1) सर्व प्रश्न अनिवार्य आहेत.

२) सर्व प्रश्नांना समान गुण आहेत.

- प्र.१ अ. महाराष्ट्रात कोणती वारसा स्थळे प्रसिद्ध आहेत? 20
किंवा
- प्र.१ ब. 'वारसा पर्यटन क्षेत्रातील रोजगाराच्या संधी' यावर सविस्तर टिप लिहा.
- प्र.२ अ. सह्याद्री घाटातील जैव विविधतेचा मागोवा घ्या. 20
किंवा
- प्र.२ ब. महाराष्ट्रातील लोकप्रिय पर्यटन स्थळे म्हणून गिरी स्थानांचे (हिल स्टेशन्सचे) महत्त्व सांगा.
- प्र.३ अ. महाराष्ट्राच्या सांस्कृतिक आणि धार्मिक इतिहासाचे प्रतिबिंब हे महाराष्ट्राच्या 20
लेण्यांमधून कसे दिसून येते?
किंवा
- प्र.३ ब. महाराष्ट्रातील उल्लेखनीय स्मारके आणि सार्वजनिक इमारतीचे वर्णन करा.
- प्र.४ अ. महाराष्ट्राचा सांस्कृतिक वारसा दाखवणारे महाराष्ट्रातील सणांचे महत्त्व अधोरेखित 20
करा.
किंवा
- प्र.४ ब. महाराष्ट्राचा सांस्कृतिक वारसा म्हणून 'लोकसंस्कृती' यावर एक टीप लिहा.

[Time: 3 Hours]

[Total Marks: 80]

- N.B.:** 1) All questions are compulsory.
2) All questions carry equal marks.

Q.1 A) Discuss the steps involved in historical research. 20

OR

B) Write a detailed note on presentation of historical research.

Q.2 A) Analyze the writing of local history as a new trend in historical research. 20

OR

B) Comment on study of Oral History as a trend in Historical research.

Q.3 A) Describe the rise of subaltern approach in writing of History. 20

OR

B) State the features of Post-Modern approach of History.

Q.4 A) Bring out the contribution of Nationalist School of Historiography in Indian History. 20

OR

B) Review the importance of Marxist School of Indian Historiography.

[मराठी रुपांतर]

[वेळ: ३ तास]

गुण: ८०

- सूचना- १) सर्व प्रश्न आवश्यक आहेत.
२) सर्व प्रश्नांना समान गुण आहेत.

- प्र.१. अ) ऐतिहासिक संशोधनातील टप्पे कोणते त्याची चर्चा करा. २०
किंवा
ब) इतिहासाच्या संशोधनाचे सादरीकरण या वर सविस्तर टीप लिहा.
- प्र.२. अ) ऐतिहासिक संशोधनातील स्थानिक इतिहास लेखन या नव्या प्रवाहाचे विश्लेषण करा. २०
किंवा
ब) ऐतिहासिक संशोधनातील मौखिक इतिहास या अभ्यास प्रवाहावर भाष्य करा.
- प्र.३. अ) इतिहास लेखनातील वंचितवादी दृष्टिकोनाच्या उदयाचे वर्णन करा. २०
किंवा
ब) इतिहासाच्या उत्तर आधुनिकवादी दृष्टीकोनाची वैशिष्ट्ये सांगा.
- प्र.४. अ) भारतीय इतिहासातील राट्टावादी विचारप्रवाहाच्या इतिहास लेखनातील योगदानाची माहिती द्या. २०
किंवा
ब) भारतीय इतिहासलेखन शास्त्रातील मार्क्सवादी विचारप्रवाहाच्या महत्वाचे परीक्षण करा.

Timing: 3 Hours

Marks: 80

- N.B 1. All questions are compulsory.**
2. All questions carry equal mark.

Q.1 Write short notes on Any Two of the following **20**

- A. Social science fiction
- B. Time Travel
- C. Space Opera
- D. Apocalyptic and Post-Apocalyptic

Q.2 A Discuss *Caves of Steel* as science fiction. **20**

OR

- B How the novel *Caves of Steel* portrays Elijah Baley's journey to solve the mysterious murder of Dr. Roj Nemennuh Sarton.

OR

- C Comment on the theme of the geopolitical and alien invasion in *Aliens in Delhi*.

OR

- D Discuss the plot structure of the novel *Aliens in Delhi*.

Q.3 Write on ANY ONE of the following **20**

- A Discuss the theme of nuclear devastation and survival in "A Journey into Darkness".

OR

- B "Burning Chrome" deals with cyberpunk culture. Discuss.

Q.4 A Short notes on ANY ONE of the following **10**

- i Dystopian elements in *Caves of Steel*
- ii. Character sketch of R.Daneel Olivaw in *Caves of Steel*.

OR

- i. Explain the significance of the title *Aliens in Delhi*.
- ii. Attempt a character sketch of European investigative Journalist in *Aliens in Delhi*.

Q.4 B Write short notes on ANY ONE of the following **10**

- i. Attempt character sketch of Kim in short story "Kin"
- ii The festival of summer in short story "The Ones Who Walk Away from Omelas"

Times: 2.30.

Marks: 80

Instructions: 1) All questions are compulsory.

2) All questions carry equal marks.

1. A) Define Urban Local Self-Government and explain its importance in urban context. 20

OR

B) Critically evaluate the key provisions of the 74th Amendment.

2. A) Explain the structure and functions of Municipal Council in Maharashtra. 20

OR

B) Explain the classification and functions of Cantonment Board as a form of Civil Local Government.

3. A) Explain various measures taken by the government to improve slums in urban areas of Maharashtra. 20

OR

B) Discuss the challenges of sustainable development by stating what sustainable development is?

4. A) what are the reasons for migration from rural areas to urban areas? Explain the impact of migration on a city. 20

OR

B) Analyse the problems of urban transport in Maharashtra.

वेळ : २ तास ३० मिनिटे

गुण: ८०

सूचना : १) सर्व प्रश्न अनिवार्य आहेत.
२) सर्व प्रश्नांना समान गुण आहेत.

१. अ) नागरी स्थानिक स्वराज्य संस्थेची व्याख्या सांगून शहरी भागाच्या संदर्भात त्याचे महत्त्व स्पष्ट करा. २०

किंवा

ब) ७४ व्या घटना दुरुस्तीच्या प्रमुख तरतुदींचे टीकात्मक मूल्यमापन करा.

२. अ) महाराष्ट्रातील नगरपरिषदेची रचना व कार्ये स्पष्ट करा. २०

किंवा

ब) नागरी स्थानिक शासनाचा एक प्रकार म्हणून लष्करी छावणी मंडळाचे वर्गीकरण व कार्ये स्पष्ट करा.

३. अ) महाराष्ट्रातील शहरी भागातील झोपडपट्टी सुधारण्यासाठी शासनाच्या विविध उपाय योजना स्पष्ट करा. २०

किंवा

ब) शाश्वत विकास म्हणजे काय ते सांगून शाश्वत विकासासमोरील आव्हानांची चर्चा करा.

४. अ) ग्रामीण भागातून शहरी भागाकडे स्थलांतर होण्याची कारणे कोणती? स्थलांतरामुळे शहरावर होणारा परिणाम स्पष्ट करा. २०

किंवा

ब) महाराष्ट्रातील शहरी वाहतुकीच्या समस्यांचे विश्लेषण करा.

Time- 2:30

Marks- 80

- Q1** a. Describe listening carefully to client's stories in terms of Experiences, Thoughts, Behaviours, Feelings. **20**
- OR
- b. What is "SOLAR"? How can you process what you hear in a thoughtful search for meaning? **20**
- Q2** a. What is the basic formula for communicating empathy? How to respond accurately to client's feelings, moods, emotions? **20**
- OR
- b. Comment on taking a wide view of empathy as a communication skill. What are the three dimensions of responding skills? **20**
- Q3** a. Write a detailed note on summaries and review the use of summaries and probes in the case of Marcus and Andrea. **20**
- OR
- b. How to help clients target areas of Self-Challenge? **20**
- Q4** a. What are the ways/principles that help/guide clients tell their stories? **20**
- OR
- b. Elaborate on explosion of evidence-based treatments. **20**

वेळ : २:३०

गुण : ८०

प्रश्न १

अ) अनुभव, विचार, वर्तन, भावना या संदर्भात साह्यार्थीच्या कथा काळजीपूर्वक ऐकण्याचे वर्णन करा. २०

किंवा

ब) " SOLAR " म्हणजे काय? अर्थाच्या विचारशील शोधात तुम्ही जे ऐकता त्यावर प्रक्रिया कशी करू शकता? २०

प्रश्न २

अ) तदानुभूती व्यक्त करण्याचे मूलभूत सूत्र काय आहे? साह्यार्थीच्या भाव, भावस्थिती, भावनांना अचूक प्रतिसाद कसा द्यावा? २०

किंवा

ब) संवाद कौशल्य म्हणून तदानुभूतीचा व्यापक दृष्टिकोन घेण्यावर टिप्पणी द्या. प्रतिसाद कौशल्याचे तीन आयाम कोणते आहेत? २०

प्रश्न ३

अ) सारांशांवर सविस्तर टीप लिहा आणि मार्क्स आणि अँड्रियाच्या बाबतीत सारांश आणि प्रोबच्या वापराचा आढावा घ्या. २०

किंवा

ब) साह्यार्थींना स्व-आव्हानाच्या क्षेत्रांना लक्षित करण्यास कशी मदत करावी? २०

प्रश्न ४

अ) साह्यार्थींना त्यांच्या कथा सांगण्यास मदत/मार्गदर्शन करणारे मार्ग/तत्वे कोणती आहेत? २०

किंवा

ब) पुराव्यावर आधारित उपचारांच्या विस्फोटाबद्दल सविस्तर माहिती द्या. २०

[Time: 2 ½ Hours]

[Total Marks: 80]

NB.: 1. Attempt any four questions.

2. Figures to the right indicate full marks.

1. State the main preoccupations of Qualitative researcher. Explain each briefly. 20
2. Discuss the theoretical considerations in Qualitative research. How is it different from that in Quantitative research? 20
3. Provide an understanding on the main steps in conducting Qualitative research. 20
4. Compare Qualitative and Quantitative research. 20
5. Define Ethnography. Elaborate on the role of ethnographer in collection of data. State the advantages and limitations of Ethnography. 20
6. Explain Case study as a Qualitative approach to enquiry. What are its advantages and limitations? 20
7. What is Qualitative Interview? Elaborate on the types of Qualitative Interview with its advantages and limitations. 20
8. Discuss in detail Conversation analysis as a method in Qualitative research. 20

(मराठी भाषांतर)

[वेळ: २ १/२ तास]

[गुण: ८०]

सूचना: १. कोणतेही चार प्रश्न सोडवा.

२. उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवतात.

१. गुणात्मक संशोधकाच्या मुख्य विचाराधीन मुद्दे सांगा. प्रत्येकाचे थोडक्यात स्पष्टीकरण द्या. २०
२. गुणात्मक संशोधनातील सैद्धांतिक विचारांवर चर्चा करा. ते परिमाणात्मक संशोधनापेक्षा कसे वेगळे आहे? २०
३. गुणात्मक संशोधन करण्याच्या मुख्य टप्प्यांबद्दल समजावून सांगा. २०
४. गुणात्मक आणि परिमाणात्मक संशोधनाची तुलना करा. २०
५. मानवआलेखशास्त्राची (ethnography) व्याख्या करा. तथ्य संकलनात मानवआलेखशास्त्रज्ञाची भूमिका सविस्तरपणे सांगा. मानवआलेखशास्त्राचे फायदे आणि मर्यादा सांगा. २०
६. संशोधनाचा गुणात्मक दृष्टिकोन म्हणून व्यष्टी अध्ययन (case study) स्पष्ट करून त्याचे फायदे आणि मर्यादा सांगा. २०
७. गुणात्मक मुलाखत म्हणजे काय? गुणात्मक मुलाखतीचे प्रकार त्याचे फायदे आणि मर्यादांसह विस्तृतपणे सांगा. २०
८. गुणात्मक संशोधनातील एक पद्धत म्हणून संभाषण (Conversation) विश्लेषणाची तपशीलवार चर्चा करा. २०

Time: 3 Hours

Marks: 100

Note: 1. Attempt any five questions

2. All questions carry equal marks. (20 marks each)

1. Compare and contrast anthropology and sociology. How do the two disciplines overlap and differ in their approaches to studying human societies?
2. Briefly explain the four main sub-disciplines of anthropology. Elaborate on how they complement each other.
3. What are the main field methods used in anthropology? Explain the significance of participant observation.
4. Define evolution, discuss its stages and evaluate L.H. Morgan's theory of social evolution.
5. What are the key tenets of Historical Particularism? How did Boas' work change the approach to studying cultures?
6. Critically evaluate the impact of Margaret Mead's work on the field of anthropology.
7. Discuss the significance of Ruth Benedict's Patterns of Culture in anthropological studies.
8. Analyze Nandini Sunder's study of witchcraft in Bastar. How does she link the state's intervention with the practice of witchcraft?
9. How does Uberoi connect the themes of romance and courtship in popular fiction with broader social and cultural changes in India?
10. Write Short Notes on (Any Two):
 - a. Nature and Scope of Anthropology
 - b. Malinowski's theory of needs
 - c. Thick description
 - d. Relationship between tribes, autonomy, and the state

मराठी रुपांतर

वेळ: ३ तास

गुण: १००

१. कोणतेही पाच प्रश्न सोडवा.

२. सर्व प्रश्नांना समान गुण आहेत. (प्रत्येकी २० गुण)

१. मानवशास्त्र आणि समाजशास्त्र यांची तुलना आणि फरक करा. मानवी समाजांचा अभ्यास करण्याच्या दृष्टिकोनात हे दोन्ही विषय कसे एकमेकांशी कसे जुळतात आणि वेगळे कसे आहेत?
२. मानवशास्त्राच्या चार मुख्य उपविभागांचे थोडक्यात स्पष्टीकरण द्या. ते एकमेकांना कसे पूरक आहेत ते सविस्तरपणे सांगा.
३. मानवशास्त्रात वापरल्या जाणाऱ्या मुख्य क्षेत्रीय पद्धती कोणत्या आहेत? सहभागी निरीक्षणाचे महत्त्व स्पष्ट करा.
४. उत्क्रांतीची व्याख्या करा, त्याचे टप्पे यावर चर्चा करा आणि एल.एच. मॉर्गन यांच्या सामाजिक उत्क्रांतीच्या सिद्धांताचे मूल्यमापन करा.
५. ऐतिहासिक विशिष्टतेचे प्रमुख सिद्धांत काय आहेत? बोआसच्या कार्याने संस्कृतींचा अभ्यास करण्याचा दृष्टिकोन कसा बदलला?
६. मानवशास्त्राच्या क्षेत्रावरील मागरेट मीडच्या कार्याच्या प्रभावाचे चिकित्सक मूल्यमापन करा.
७. मानवशास्त्रीय अभ्यासात रूथ बेनेडिक्टच्या संस्कृतीच्या नमुन्यांचे महत्त्व यावर चर्चा करा.
८. बस्तरमधील जादूटोण्याच्या नंदिनी सुंदरच्या अभ्यासाचे विश्लेषण करा. ती राज्याच्या हस्तक्षेपाला जादूटोण्याच्या पद्धतीशी कसे जोडते?
९. उबेरॉय लोकप्रिय काल्पनिक कथांमधील प्रेम आणि प्रेमसंबंधांच्या विषयांना भारतातील व्यापक सामाजिक आणि सांस्कृतिक बदलांशी कसे जोडते?
१०. थोडक्यात टीपा लिहा (कोणत्याही दोन वर)
अ.मानवशास्त्राचे स्वरूप आणि व्याप्ती
ब.मॅलिनॉवस्कीचा गरजांचा सिद्धांत
क.जाड वर्णन
ड.जमाती, स्वायत्तता आणि राज्य यांच्यातील संबंध

Duration 3 Hrs.

Total Marks- 100

N. B.- 1) All question are compulsory.

2) All question carry equal marks.

Q-1 a) Describe the achievement of Emperor Babur as a founder of Mughal empire.

OR

b) Evaluate the religious policy of Emperor Aurangzeb.

Q-2 a) Examine the Central administration system of Mughal's.

OR

b) Discuss in detail the Mansabdari system during Mughal period.

Q-3 a) Comment on the achievement of Chhatrapati Shivaji Maharaj as a founder of swarajya.

OR

b) Review the Civil administration system of Chhatrapati Shivaji Maharaj.

Q-4 a) Trace the socio-economic life during the Mughal period.

OR

b) Assess of the progress of Education and literature during the Mughal period.

Q-5 Write short notes on any two of the following.

a) Emperor Akabar

b) Judicial system during Mughal period

c) Chhatrapati Sambhaji Maharaj

d) Architecture during Mughal period

(मराठी रूपांतर)

(वेळ 3 तास)

एकूण गुण- १००

सुचना- १) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.

२) सर्व प्रश्नांना समान गुण आहे.

प्रश्न-१ अ) मुघल साम्राज्याचा संस्थापक या नात्याने सम्राट बाबराच्या कामगिरीचे वर्णन करा.

किंवा

ब) औरंगजेबाच्या धार्मिक धोरणाचे मूल्यमापन करा.

प्रश्न-२ अ) मुघलांच्या केंद्रीय प्रशासन व्यवस्थेचे परीक्षण करा.

किंवा

ब) मुघलकालीन मनसबदारी पद्धतीची सविस्तर चर्चा करा.

प्रश्न-३ अ) स्वराज्याचा संस्थापक या नात्याने छत्रपती शिवाजी महाराजांनी केलेल्या कामगिरीवर भाष्य करा.

किंवा

ब) छत्रपती शिवाजी महाराजांच्या मुलकी प्रशासन व्यवस्थेचा आढावा घ्या.

प्रश्न-४ अ) मुघलकालीन सामाजिक-आर्थिक जीवनाचा मागोवा घ्या.

किंवा

ब) मुघल काळात शिक्षण आणि साहित्य क्षेत्रात झालेल्या प्रगतीचे मुल्यांकन करा.

प्रश्न-५ खालीलपैकी कोणत्याही दोहोंवर टिपा लिहा.

अ) बादशहा अकबर

ब) मुघलकालीन न्याय व्यवस्था

क) छत्रपती संभाजी महाराज

ड) मुघलकालीन स्थापत्य

Time: 3 hrs

Marks: 100

N.B. 1. Attempt all five questions.

2. All questions carry equal marks.

3. Answers should be relevant to the questions attempted.

Q.1. A. Examine the major themes explored in Dalit poetry. (20)

OR

B. Critically evaluate the themes in Pre-independence Indian English Drama.

OR

C. Write short notes on ANY TWO of the following:

1. Post-independence Indian English Drama
2. Contribution of Women Poets
3. Features of Postmodernism in Indian English Poetry
4. Impact of colonialism on Pre-Independence English Poetry

Q.2. A. Critically analyse the theme of societal hypocrisy in Vijay Tendulkar's *Silence! The Court is in Session*. (20)

OR

B. Examine the dramatic techniques employed by Vijay Tendulkar in *Silence! The Court is in Session*.

OR

C. Discuss the significance of dance as a metaphor in Mahesh Dattani's *Dance like a Man*.

OR

D. Analyze the characterization of Jairaj and Ratna with reference to their personal and artistic struggles in *Dance like a Man*.

Q.3. A. Discuss the themes of decay, transition and the co-existence of past and present in Arun Kolatkar's "Heart of Ruin" and "Between Jejuri and the Railway Station". (20)

OR

Q.3. B. Examine how Sarojini Naidu employs imagery to portray daily life and labour in "Street Cries" and "Corn Grinders".

Q.4. A. Write short notes on ANY TWO of the following: (20)

1. The role of Raghu Samant in *Silence! The Court is in Session*
2. Mock Trial in *Silence! The Court is in Session*
3. Leela Benare in *Silence! The Court is in Session*
4. The theme of gender oppression in *Silence! The Court is in Session*

OR

Q.4. B. Write short notes on ANY TWO of the following:

1. Amritlal Parekh in *Dance Like a Man*
2. Depiction of ambition and sacrifice in *Dance Like a Man*
3. Generational conflict in *Dance Like a Man*
4. Character Sketch of Lata in *Dance Like a Man*

Q.5. Write short notes on ANY TWO of the following: (20)

1. Tone in Dom Moraes' "Absences"
2. Self-perception in A.K. Ramanujan's "Self-Portrait"
3. Symbolism of Banyan tree in Dilip Chitre's "The Felling of the Banyan Tree"
4. Significance of the red champak tree in A.K. Ramanujan's "Ecology"

Time: 3 Hours

Marks: 100

N.B.: 1) All questions are compulsory and carry equal marks.

2) Draw diagrams wherever necessary.

3) Use of map stencil is permitted.

Q.1 Give the composition and the structure of the atmosphere with the help of diagram. **20**

OR

Explain the heat budget of the earth in detail. **20**

Q.2 Describe the major air pressure belts on the earth with the help of a diagram. **20**

OR

a) Discuss the different forms of precipitation. **10**

b) Write a detail note on jet streams. **10**

Q.3 Explain the concept of cyclones, it's types and give their global distribution. **20**

OR

a) Write a note on the Global warming and its impact on weather. **10**

b) Describe the origin of Anti-cyclones. **10**

Q.4 Explain the Ocean floor relief and its characteristics in detail. **20**

OR

a) Write a note on the branches of Oceanography. **10**

b) State the factors that affect the salinity of ocean water. **10**

Q.5 Explain the Concept of Tides and give the types of Tides. **20**

OR

a) Describe the Ocean currents in Atlantic Ocean with suitable diagram. **10**

b) Explain the importance of coral reefs. **10**

मराठी भाषांतर

वेळ: ३ तास

गुण: १००

सुचना : १. सर्व प्रश्न अनिवार्य आहेत आणि त्यांना समान गुण आहेत.

२. आवश्यक तेथे सुबक आकृत्या काढा.

३. नकाशा स्टॅन्सिलचा वापर करण्यास परवानगी आहे

- प्र.१ सुयोग्य आकृतीच्या सहाय्याने वातावरणाची संरचना आणि रचना सांगा. २०
किंवा
पृथ्वीचे उष्णता अंदाजपत्रक सविस्तर स्पष्ट करा. २०
- प्र.२ सुयोग्य आकृतीच्या सहाय्याने पृथ्वीवरील प्रमुख हवेच्या दाब पट्ट्यांचे वर्णन करा. २०
किंवा
अ) वृष्टीच्या विविध रूपांची चर्चा करा. १०
ब) जेट प्रवाह वर सविस्तर टीप लिहा. १०
- प्र.३ चक्रीवादळांची संकल्पना, त्याचे प्रकार स्पष्ट करा आणि त्यांचे जागतिक वितरण सांगा. २०
किंवा
अ) जागतिक तापमानवाढ यावर टीप लिहा आणि हवामानावर त्याचा होणारा परिणाम सांगा. १०
ब) प्रत्यावर्ताची उत्पत्ती कशी होते त्याचे वर्णन करा. १०
- प्र.४ जगातील महासागरांच्या तळभागाची रचना आणि त्याची वैशिष्ट्ये सविस्तर स्पष्ट करा. २०
किंवा
अ) सागरशास्त्राच्या शाखां यावर टीप लिहा. १०
ब) सागरजलाच्या क्षारतेवर परिणाम करणारे घटक सांगा. १०
- प्र.५ भरती-ओहोटीची संकल्पना स्पष्ट करा आणि भरती-ओहोटीचे प्रकार सांगा. २०
किंवा
अ) अटलांटिक महासागरातील सागरी प्रवाहांचे योग्य आकृतीसह वर्णन करा. १०
ब) प्रवाळ खडकांचे महत्त्व स्पष्ट करा. १०

वेळ : ३ तास

गुण : १००

सूचना:- १) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहेत.

२) अंतर्गत पर्याय लक्षात घ्या.

३) सर्व प्रश्नांना समान गुण आहेत.

प्र.१) अ. लावणी व पोवाडा या शाहिरी काव्याची स्वरूप-वैशिष्ट्ये स्पष्ट करा. (२०)

किंवा

ब) रामजोशी, प्रभाकर व परशुराम या शाहिरींच्या साहित्याचा परिचय करून द्या.

प्र.२) अ) नाथ व दत्त पंथांच्या वाङ्मयाचे स्वरूप सांगून कार्य स्पष्ट करा. (२०)

किंवा

ब) समर्थ व लिंगायत पंथांच्या वाङ्मयाचे स्वरूप-विशेष स्पष्ट करा.

प्र.३) अ) ख्रिस्ती धर्मियांनी निर्माण केलेल्या मराठी वाङ्मयाचा सविस्तर परिचय करून द्या. (२०)

किंवा

ब) इस्लामी धर्मियांच्या मराठी वाङ्मयाचा सविस्तर आढावा घ्या.

प्र.४) अ) शिवपूर्वकालीन व शिवकालीन बखरींचा सविस्तर परिचय करून द्या. (२०)

किंवा

ब) बखरीचे स्वरूप सांगून पेशवेकालीन बखरींचा परिचय करून द्या.

प्र.५) टीपा लिहा. (कोणत्याही दोन) (२०)

अ) अनंत फंदी

ब) योगसंग्राम

क) संत बसवेश्वर

ड) महिकावतीची बखर

Time: 3 Hours

Total Marks: 100

- NB: 1.** All questions are compulsory. सर्व प्रश्न अनिवार्य आहेत.
2. Each questions carry 20 marks. प्रत्येक प्रश्नाला २० गुण आहेत.

Q.1 A) Explain foreign policy and review the different aspects that affect India's foreign policy decisions.
 परराष्ट्र धोरण स्पष्ट करा आणि भारताच्या परराष्ट्र धोरण निर्णयांवर परिणाम करणारे विविध पैलूंचा आढावा घ्या.

OR/ किंवा

B) Describe in detail the factors that have led to the evolution of diplomacy in the modern world.
 आधुनिक जगात राजनयाच्या उत्क्रांतीस कारणीभूत असलेल्या घटकांची सविस्तर चर्चा करा

Q.2 A) Comment on how the bilateral relations between the US and India are evolving.
 भारत-अमेरिका द्विपक्षीय संबंधांच्या बदलत्या स्वरूपावर भाष्य करा.

OR/ किंवा

B) Write in detail on the main points of contention in China-Indian relations.
 चीन आणि भारत संबंधांमधील मतभेदांच्या प्रमुख मुद्द्यांची चर्चा करा.

Q.3 A) Examine the India-Pakistan relationship in terms of all significant areas of cooperation and areas of contention.
 भारत – पाकिस्तान संबंधातील सर्व सहकार्य आणि संघर्षाच्या प्रमुख मुद्द्यांचे विश्लेषण करा.

OR/ किंवा

B) Comment on the growing issues of collaboration and conflict in the relationship between Bangladesh and India.
 भारत-बांग्लादेश संबंधातील सहकार्य प्रस्थापनेच्या आणि संघर्षाच्या मुद्द्यांवर भाष्य करा.

Q.4 A) Discuss in detail India's relations with the ASEAN countries.
 आसियान देशांसोबत भारताच्या संबंधांची सविस्तर चर्चा करा.

OR/ किंवा

B) Consider India's role in the contribution made by the United Nations towards development and peace.
 विकास आणि शांतता विषयक संयुक्त राष्ट्रसंघाच्या कार्यामध्ये भारताच्या भूमिकेची चर्चा करा.

Q.5 Write short notes on **any TWO** of the following:
 खालीलपैकी कोणत्याही दोहोंवर टीपा लिहा.

- Various kinds of Diplomacy राजनयाचे प्रकार
- The objectives of foreign policy परराष्ट्र धोरणाची उद्दिष्टे
- New facets of the India-Russian connection भारत रशिया संबंधातील नवीन पैलू
- SAARC in achieving regional cooperation प्रादेशिक सहकार्य साध्य करण्यासाठी सार्क च्या भूमिकेचे विश्लेषण
- The Act East Policy of India भारताचे पूर्व कृती धोरण

Duration: 3 Hours**Marks: 100**

Note: 1. Attempt all questions.

2. All questions carry equal marks.

3. Numbers to the right indicate full marks.

4. Use of simple calculator is allowed.

1.(A) Discuss in detail of Test Construction.

20**OR**

1.(B) i) Explain the different types of correlations.

05

ii) Calculate the correlation of the following data using Rank order correlation method.

15

X	68	42	51	69	79	25	41	55	85	66
Y	95	55	90	49	81	21	77	88	43	17

2.(A) Explain factor analytic theory of intelligence.

20**OR**

2. (B) Write a note on:

i) Characteristics of Normal curve and area under normal curve.

ii) 'Z' score and 't' score.

3. (A) What is projective method of personality assessment? Discuss thematic apperception test (TAT).

20**OR**

3.(B) Define Personality Assessment. Explain in detail of primary content area sample and Test taker response styles.

4. (A) Describe the various measures of Variability.

20**OR**

4. (B) Calculate the Quartile deviation (QD) from the following distribution.

20

CI	90-99	80-89	70-79	60-69	50-59	40-49	30-39	20-29	10-19
f	4	8	7	11	12	10	5	2	1

N= 60**5. Explain in brief (ANY TWO).****20**

A) Describe Item Analysis.

B) Write note on SB 5.

C) Write note on issues in personality test development and use.

D) Calculate P68 and PR of 45 from following distribution.

CI	65-69	60-64	55-59	50-54	45-49	40-44	35-39	30-34	25-29	20-24
f	2	4	6	7	9	8	4	3	2	1

N= 46

मराठी भाषांतर

कालावधी ३ तास.

गुण : १००

- सूचना.: १. सर्व प्रश्न अनिवार्य आहेत.
 २. सर्व प्रश्नांना समान गुण आहेत.
 ३. सर्व प्रश्नांना अंतर्गत पर्याय आहेत.
 ४. साधे गणक यंत्र वापरण्यास परवानगी आहे.
 ५. उजवीकडील अंक प्रश्नाचे पूर्ण गुण दर्शवतात.

प्रश्न १. अ) कसोटीच्या रचने संदर्भात सविस्तर चर्चा करा. २०

किंवा

प्रश्न १. ब) १. सहसंबंधाचे विविध प्रकार सविस्तर स्पष्ट करा. ०५

ब) २. खालील प्राप्तांक संचातील श्रेणी अंतर मापन पद्धतीने सहसंबंध गुणांक काढा १५

क्ष.	६८	४२	५१	६९	७९	२५	४१	५५	८५	६६
य	९५	५५	९०	४९	८१	२१	७७	८८	४३	१७

प्रश्न २. अ) बुद्धिमत्तेचा विश्लेषणात्मक सिद्धांत स्पष्ट करा. २०

किंवा

प्रश्न २. ब) टिप्पणी लिहा:

१. संभाव्यता वक्राची गुणवैशिष्ट्ये आणि संभाव्यते अंतर्गत येणारे वक्र.
 २. "झेड" गुणांक आणि "टी" गुणांक.

प्रश्न ३. अ) व्यक्तिमत्व मूल्यमापनाची प्रक्षेपण पद्धती म्हणजे काय ? TAT ची सविस्तर चर्चा करा. २०

किंवा

प्रश्न ३. ब) व्यक्तिमत्व मूल्यमापनाची व्याख्या द्या आणि प्राथमिक आशय ,विभागीय घटक व गुणांकनदात्याची प्रतिक्रिया शैली विशद करा.

प्रश्न ४. अ) परिवर्तनशीलता/ विचलनशीलताच्या विविध परिमाणांची सविस्तर स्पष्टीकरण द्या. २०

किंवा

प्रश्न ४. ब) खालील वितरणाचा चतुर्थक विचलन (QD) काढा. २०

CI	१०-१९	८०-८९	७०-७९	६०-६९	५०-५९	४०-४९	३०-३९	२०-१९	१०-१९
f	४	८	०७	११	१२	१०	५	२	१

N= ६०

प्रश्न ५. संक्षिप्त स्पष्ट करा(कोणतेही दोन). २०

- १) घटक विश्लेषण स्पष्ट करा.
 २) एस बी ५ वर टिप्पण लिहा.
 ३) एम एम पी आय वर टीप्पण लिहा.
 ४) खालील वितरणाचा P68 आणि ४५चा PR काढा.

CI	६५-६९	६०-६४	५५-५९	५०-५४	४५-४९	४०-४४	३५-३९	३०-३४	२५-२९	२०-२४
f	२	४	६	७	९	८	४	३	२	१

N=४६

Time: 3 hours

Marks: 100

NB: 1. Attempt any FIVE questions

2. All questions carry equal marks.

- Q1.** Explain the contribution of MGNREGA in rural development. **20**
- Q2.** Highlight the importance of rural banks in providing financial inclusion in rural areas. **20**
- Q3.** Briefly evaluate the Poverty Alleviation schemes in rural India. **20**
- Q4.** Outline the significance of rural cooperatives. **20**
- Q5.** With the help of a case study explain how Non-Party Political Formations (NPPFs) have helped to address "rural development issues". **20**
- Q6.** Analyze the effect of globalization on the agrarian sector. **20**
- Q7.** Write a note on Genetically Modified (GM) crops. **20**
- Q8.** Examine the issues of development and displacement in rural areas in context of mega projects. **20**
- Q9.** Explain the causes and impact of farmer suicides. **20**
- Q10. Short Notes (any two)** **20**
- a) Self Help Groups & NABARD linkage
 - b) Agri. patents
 - c) Case study of a rural NGO
 - d) Land & livelihood issues - tribals
-

[वेळ: ३ तास]

[गुण: १००]

१. कोणतेही पाच प्रश्न सोडवा.

२. सर्व प्रश्नांना समान गुण आहेत.

१. ग्रामीण विकासात मनरेगाचे योगदान स्पष्ट करा . २०
२. ग्रामीण भागात आर्थिक समावेशन प्रदान करण्यात ग्रामीण बँकांचे महत्त्व अधोरेखित करा . २०
३. ग्रामीण भारतातील दारिद्र्य निर्मूलन योजनांचे थोडक्यात मूल्यांकन करा . २०
४. ग्रामीण सहकारी संस्थांचे महत्त्व स्पष्ट करा. २०
५. व्यष्टी अध्ययनाच्या मदतीने गैर-पक्षीय राजकीय संघटनांनी (एनपीपीएफ) "ग्रामीण विकास समस्या" सोडवण्यास कशी मदत केली आहे ते स्पष्ट करा. २०
६. जागतिकीकरणाचा कृषी क्षेत्रावर होणारा परिणाम विश्लेषित करा . २०
७. अनुकीयदृष्ट्या विकसित (जीएम) पिकांवर एक टीप लिहा. २०
८. मेगा प्रकल्पांच्या संदर्भात ग्रामीण भागातील विकास आणि विस्थापनाच्या समस्यांचे परीक्षण करा . २०
९. शेतकरी आत्महत्यांची कारणे आणि परिणाम स्पष्ट करा. २०
१०. थोडक्यात टीप लिहा (कोणत्याही दोन) २०
 - अ) बचत गट आणि नाबार्ड संबंध
 - ब) कृषी पेटंट
 - क) ग्रामीण स्वयंसेवी संस्थेचे व्यष्टी अध्ययन
 - ड) जमीन आणि उपजीविकेचे प्रश्न - आदिवासी

Time 3 hours

Marks: 100

Note: 1. All questions are compulsory and carry equal marks.
2. Use of Map stencil is allowed.
3. Draw sketches and diagrams wherever necessary.

Que.1. Explain the nature and scope of urban geography. **20**

OR

Explain the relationship between urban geography and other subjects.

Que.2. Explain the importance of site and situation of the urban settlements. **20**

OR

Explain the patterns of the urban settlement with neat diagrams.

Que.3. Describe the elements influencing urbanization. **20**

OR

State the concept, types, and controlling factors of urban Umland.

Que.4. Critically examine Christler's central place theory. **20**

OR

Discuss the concentric zone theory.

Que.5. Explain the need and major elements of town planning. **20**

OR

Write an information about planned city New Mumbai or Chandigarh.

मराठी रूपांतर

वेळ- ३ तास

गुण- १००

सूचना:

१. सर्व प्रश्न अनिवार्य असून सर्व प्रश्नांना समान गुण आहेत.
२. नकाशा स्टेन्सिल वापरायला परवानगी आहे.
३. आवश्यक तेथे आराखडे व आकृत्या काढा.

प्रश्न १. नागरी भूगोलाचे स्वरूप आणि व्याप्ती स्पष्ट करा.

२०

किंवा

नागरी भूगोल व इतर विषय यांच्यातील संबंध स्पष्ट करा.

प्रश्न २. नागरी वस्तीचे स्थान आणि स्थिती यांचे महत्त्व स्पष्ट करा.

२०

किंवा

सुबक आकृतीसह नागरी वस्त्यांची प्रारूपे स्पष्ट करा.

प्रश्न ३. नागरीकरणावर परिणाम करणाऱ्या घटकांचे वर्णन करा.

२०

किंवा

नागरी प्रभावक्षेत्राची संकल्पना, प्रकार आणि नियंत्रक घटक सांगा.

प्रश्न ४. ख्रिस्तलरच्या मध्यवर्ती स्थान सिद्धांताचे टीकात्मक परीक्षण करा.

२०

किंवा

सकेंद्रीय वर्तुळ सिद्धांताची चर्चा करा.

प्रश्न ५. नगर नियोजनाची गरज व प्रमुख घटक स्पष्ट करा.

२०

किंवा

नवी मुंबई किंवा चंदीगढ या नियोजित शहराबद्दल माहिती लिहा.

Time: 3:00 Hours.

Marks: 100

- N.B. 1) All questions are compulsory.
2) All questions carry equal marks.

Q. 1 A) Explain the nature of secularism in the Indian Constitution and elaborate on the challenges it faces. 20

OR

B) Explain how the unification of Indian princely states took place under the leadership of Sardar Vallabhbhai Patel. 20

Q. 2. A) Give an in-depth review of the changes brought about in the Indian agriculture sector due to the Green Revolution. 20

OR

B) Review the events of the Emergency of 1975 and explain its impact on Indian democracy. 20

Q. 3 A) Explain the social and political implications of the implementation of the Mandal Commission recommendations. 20

OR

B) Discuss how India has overcome the new economic challenges that have emerged due to globalization. 20

Q. 4 A) Evaluate the measures taken by the Central Government to curb separatist movements. 20

OR

B) Explain the major schemes implemented by the Central Government for women empowerment and their impact. 20

Q. 5. Write any two short notes of the following. 20

- A. Fundamental Rights and Duties
- B. Nationalization of Banks
- C. India-China Relations
- D. Advances in Information Technology

(मराठी रुपांतर)

वेळ: ३ तास

गुण: १००

- सूचना: १) सर्व प्रश्न अनिवार्य आहेत.
२) सर्व प्रश्नांना समान गुण आहेत.

- प्र. १ अ) भारतीय संविधानातील धर्मनिरपेक्षतेचे स्वरूप स्पष्ट करून त्यासमोरील आव्हाने विशद करा. २०
किंवा
ब) सरदार वल्लभभाई पटेल यांच्या नेतृत्वाखाली भारतीय संस्थानांचे एकीकरण कसे घडले, याचे विवेचन करा. २०
- प्र. २ अ) हरित क्रांतीमुळे भारतीय कृषी क्षेत्रात कोणते बदल घडले, त्याचा सखोल आढावा घ्या. २०
किंवा
ब) इ.स.१९७५ च्या आणीबाणीच्या काळातील घटनांचा सखोल आढावा घेऊन त्याचा भारतीय लोकशाहीवर झालेला परिणाम विशद करा. २०
- प्र. ३ अ) मंडल आयोगाच्या शिफारसींच्या अंमलबजावणीचे सामाजिक आणि राजकीय परिणाम स्पष्ट करा. २०
किंवा
ब) जागतिकीकरणामुळे उदयास आलेल्या नव्या आर्थिक आव्हानांवर भारताने कशा प्रकारे मात केली, त्यावर चर्चा करा. २०
- प्र. ४ अ) फुटीरतावादी चळवळींना रोखण्यासाठी केंद्र सरकारने घेतलेल्या उपाययोजनांचे मूल्यमापन करा. २०
किंवा
ब) महिला सक्षमीकरणासाठी केंद्र सरकारने राबवलेल्या प्रमुख योजना आणि त्यांचे परिणाम स्पष्ट करा. २०
- प्र. ५ खालील पैकी कोणत्याही दोहोंवर टीप द्या. २०
अ) मूलभूत अधिकार आणि कर्तव्ये
ब) बँकांचे राष्ट्रीयीकरण
क) भारत-चीन संबंध
ड) माहिती तंत्रज्ञान क्षेत्रातील प्रगती

Time: 3: 00 Hours

Total Marks: 100

- N.B. 1) All questions are compulsory.
2) Figures to the right indicate full marks.

Q. 1) Write short notes on ANY TWO of the following. (20)

- a) Aestheticism
- b) Realism
- c) Romanticism
- d) Symbolism

Q. 2) a) How does T.S Eliot describe the role of a poet in literary tradition? Elaborate it with suitable examples. (20)

OR

- b) What according to D.H Lawrence makes the Novel an essential form of literature? Answer based on your reading of the essay.

Q. 3) a) "The technique of art is to make things unfamiliar" explain this statement from Viktor Shklovsky's essay with suitable justification. (20)

OR

- b) Why does Cleanth Brooks treat Irony as a fundamental aspect of literary structure? Answer based on your reading of the essay "Irony as Principle of Structure."

Q. 4) a) Elucidate the characteristics of Postcolonialism. (20)

OR

- b) How does structuralism work in literary analysis? Explain with example.

Q. 5) Read the following poem carefully and write a critical appreciation of it. (20)

Text

I tend the mobile now
like an injured bird
We text, text, text
our significant words.
I re-read your first,
your second, your third,
look for your small xx,
feeling absurd.
The codes we send
arrive with a broken chord.
I try to picture your hands,
their image is blurred.
Nothing my thumbs press
will ever be heard.

वेळ ३ तास

गुण १००

सूचना - १. सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक
२. उजवीकडील अंक गुण दर्शवितात.

- प्र १ (अ) पाश्चात्य साहित्यशास्त्रातील अनुकृतीचा सिद्धांत सविस्तर स्पष्ट करा. २०
किंवा
(ब) कोलरीज व अर्नोल्ड यांच्या काव्यव्याख्यांचा थोडक्यात परिचय करून द्या.
- प्र २ (अ) रूपक, प्रतीक व प्रतिमा यांच्या आधारे साहित्याच्या भाषेच्या वैशिष्ट्यांची चर्चा करा. २०
किंवा
(ब) अनेकार्थता आणि नियमोल्लंघन या संकल्पना स्पष्ट करून त्याआधारे साहित्यभाषेचे स्वरूप सोदाहरण स्पष्ट करा.
- प्र ३ (अ) आत्माविष्कार आणि जीवनभाष्य या साहित्यप्रयोजनांची वैशिष्ट्ये सविस्तर लिहा. २०
किंवा
(ब) कोलरीज यांनी मांडलेला कल्पनाशक्ती व चमत्कृतीशक्तीचा सिद्धांत सविस्तर लिहा.
- प्र. ४ (अ) ऑरिस्टॉटल यांनी मांडलेल्या कॅथार्सिसच्या सिद्धांताचे सविस्तर परीक्षण करा. २०
किंवा
(ब) रिचर्ड्स यांनी मांडलेल्या प्रेरणासंतुलनाच्या सिद्धांताच्या आधारे साहित्याचा आस्वाद व परिणामांची चर्चा करा.
- प्र. ५ पुढीलपैकी कोणत्याही दोन टिपा लिहा. २०
(अ) कोर्टहोप यांनी मांडलेली काव्यव्याख्या
(ब) चिदरूप या संकल्पनेचे स्वरूप
(क) सामाजिक बांधिलकी - एक साहित्यप्रयोजन
(ड) अपरिचितीकरण - साहित्यभाषेचे वैशिष्ट्य

Duration 3 hours वेळ ३ तास

Marks 100 गुण १००

All questions are compulsory. सर्व प्रश्न अनिवार्य आहेत.

Each question carries 20 marks. प्रत्येक प्रश्नाला २० गुण आहेत.

All questions have internal options. प्रत्येक प्रश्नाला अंतर्गत पर्याय आहेत.

1 a Discuss Mahadev Govind Ranade's concept of the state and its role in economic and social development.

महादेव गोविंद रानडे यांच्या राज्याच्या संकल्पनेची व सामाजिक आणि आर्थिक विकासातील त्याच्या भूमिकेची चर्चा करा.

Or किंवा

1 b Explain Mahatma Gandhi's vision of the state and its relationship with Swaraj and Ramrajya.

महात्मा गांधींच्या राज्यविषयक दृष्टिकोनाची आणि स्वराज्य व रामराज्याशी असलेल्या संबंधांची स्पष्ट व्याख्या करा.

2 a Critically examine Rabindranath Tagore's critique of Western nationalism and his vision of universal humanism.

रवींद्रनाथ टागोर यांनी पाश्चिमात्य राष्ट्रवादावर केलेल्या टीकेचे आणि त्यांच्या वैश्विक मानवतावादाच्या दृष्टिकोनाचे समीक्षात्मक परीक्षण करा.

Or किंवा

2 b Analyse Vinayak Damodar Savarkar's concept of Hindutva and its impact on Indian nationalism.

विनायक दामोदर सावरकर यांच्या हिंदुत्वाच्या संकल्पनेचे आणि भारतीय राष्ट्रवादावरील त्याच्या प्रभावाचे विश्लेषण करा.

3 a Why is Gopal Ganesh Agarkar considered a rationalist and radical social reformer? Discuss his major contributions.

गोपाळ गणेश आगरकर यांना विवेकवादी आणि मूलगामी समाजसुधारक का म्हटले जाते? त्यांच्या प्रमुख योगदानांची चर्चा करा.

Or किंवा

3 b Examine Dr. B.R. Ambedkar's strategies for the social and political emancipation of Dalits in India.

डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांनी भारतातील दलितांच्या सामाजिक व राजकीय मुक्तीसाठी मांडलेल्या रणनीतींचे परीक्षण करा.

4 a Evaluate Pandit Jawaharlal Nehru's approach to socialism and its implementation in post-independence India.

पंडित जवाहरलाल नेहरू यांच्या समाजवादाच्या दृष्टिकोनाचे आणि स्वातंत्र्योत्तर भारतातील त्याच्या अंमलबजावणीचे मूल्यमापन करा.

Or किंवा

4 b Discuss Dr. Ram Manohar Lohia's concept of socialism and its relevance in contemporary India.

डॉ. राम मनोहर लोहीया यांच्या समाजवादाच्या संकल्पनेची आणि आजच्या भारतातील तिच्या संदर्भातील उपयुक्ततेची चर्चा करा.

5 Write short notes on any two of the following.

खालीलपैकी कोणत्याही दोन टीपा लिहा.

a. Mahatma Gandhi - Non violence - महात्मा गांधी – अहिंसा

b. Swatantrya Veer Savarkar - Pitrubhu and Punyabhu - स्वातंत्र्यवीर सावरकर - पितृभू आणि पुण्यभू

c. Dr. Ambedkar - Riddles issue - डॉ. आंबेडकर - रिडल्स प्रकरण

d. Pandit Jawaharlal Nehru - Mixed economy

पंडित जवाहरलाल नेहरू - मिश्र अर्थव्यवस्था

[Time:3.00 Hrs]

[Marks:100]

Please check whether you have got the right question paper.

- N.B:**
1. All questions are compulsory.
 2. Figures to the right indicate full marks.
 3. Students answering in the regional language should refer in case of doubt to the main text of the paper in English.

- Q.1** a) Discuss any five Structural and Functional abnormalities of the brain associated with Schizophrenia. **20**
- OR**
- b) State the Prevalence, Positive and Negative symptoms and Subtypes of Schizophrenia. **20**
- Q.2** a) Describe the different treatments for Mood Disorders. **20**
- OR**
- b) Explain the various factors associated with Suicide. **20**
- Q.3** a) Outline the 3 clusters of Personality Disorders. Write a detailed note on Borderline Personality Disorder. **20**
- OR**
- b) Describe the clinical features of Cluster A Personality Disorders. **20**
- Q.4** a) Discuss the various Sexual Dysfunctions in Women. **20**
- OR**
- b) Define Paraphilias and explain any five of them. **20**
- Q.5** **Attempt any two questions from the following questions.** **20**
- a) Discuss in brief Psycho-Social treatment approaches to Schizophrenia.
 - b) Describe Relapse, Recurrence and Specifiers of Major Depressive Episodes.
 - c) Explain Avoidant and Dependent Personality Disorders.
 - d) Write a note on the Gender Dysphoria.

[वेळ: ३ तास]

[गुण:१००]

Please check whether you have got the right question paper.

- सूचना: १. सर्व प्रश्न अनिवार्य आहेत
२. सर्व प्रश्नांना समान गुण आहेत
३. उजवीकडील आकृत्या गुण दर्शवितात

- प्र.१ अ) छिन्नमनस्कतेशी संबंधित मेंदूच्या कोणत्याही पाच संरचनात्मक आणि कार्यात्मक विकृतींवर चर्चा करा. २०
- किंवा
- ब) छिन्नमनस्कतेची व्याप्ती, सकारात्मक आणि नकारात्मक लक्षणे आणि उपप्रकार सांगा. २०
- प्र.२ अ) भवस्थिती विकारांसाठी विविध उपचारांचे वर्णन करा. २०
- किंवा
- ब) आत्महत्येशी संबंधित विविध घटकांचे स्पष्टीकरण द्या. २०
- प्र.३ अ) व्यक्तिमत्व विकारांच्या ३ वृंदांची रूपरेषा सांगा. सीमांत व्यक्तिमत्व विकारावर तपशीलवार टीप लिहा. २०
- किंवा
- ब) वृंद अ व्यक्तिमत्व विकाराची चिकित्सालयीन वैशिष्ट्ये वर्णन करा. २०
- प्र.४ अ) महिलांमधील विविध लैंगिक अपकार्य दोष सांगा. २०
- किंवा
- ब) लैंगिक अपसरणाची (पॅराफिलियाची) व्याख्या करा आणि त्यापैकी कोणतेही पाच स्पष्ट करा. २०
- प्र.५ खालीलपैकी कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा. २०
- अ) छिन्नमनस्कतेच्या मानसिक-सामाजिक उपचार पद्धतींवर थोडक्यात चर्चा करा.
ब) प्रमुख अवसादाच्या घटनांचे पूर्वस्थिती, पुनरावृत्ती आणि विशिष्टता यांचे वर्णन करा.
क) वर्जस्थ आणि परावलंबी व्यक्तिमत्व विकार स्पष्ट करा.
ड) लिंग ओळख विकारावर एक टीप लिहा.

[Time: 3 Hours]

[Marks: 100]

- NB. 1. All questions carry equal marks.**
2. Attempt any FIVE questions in all
3. Figures to the right indicate full marks.

1. Define Labour. Examine the characteristics and problem faced by labour in Informal sector. 20
2. Discuss Dualist, Structuralist and Legalist perspective on informal sector. 20
3. Explain the gender dimensions in migration. 20
4. Analyze the working conditions & wages of sanitation workers in India. 20
5. Examine the issues and concerns of contract workers and Agricultural workers. 20
6. Explain the importance of decent work in achieving sustainable development. 20
7. Define social security. Examine its historical background in the Indian context. 20
8. Illustrate on the role of SEWA & Micro Finance in organizing the unorganized. 20
9. Discuss the labour flexibility debate in India. 20
10. Write short notes on any two of the following: 20
 - a. Informalization of Labour.
 - b. Home based worker.
 - c. MNREGA (2005).
 - d. Evolution of labour legislation in India.

[वेळ: ३ तास]

[गुण: १००]

१. सर्व प्रश्नांना समान गुण आहेत.
२. खालील पैकी कोणतेही पाच प्रश्न सोडवा.
३. उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवतात.

१. श्रमकामगारांची व्याख्या करा. अनौपचारिक क्षेत्रातील श्रमकामगारांना भेडसावणाऱ्या वैशिष्ट्यांचे आणि समस्यांचे परीक्षण करा. २०
२. अनौपचारिक क्षेत्राबद्दल द्वैतवादी, संरचनावादी आणि कायदेशीर दृष्टिकोनावर चर्चा करा. २०
३. स्थलांतरातील लिंगभाव परिमाण स्पष्ट करा. २०
४. भारतातील स्वच्छता कामगारांच्या कामाच्या परिस्थिती आणि वेतनाचे विश्लेषण करा. २०
५. कंत्राटी कामगार आणि कृषी कामगारांच्या समस्या आणि चिंतांचे परीक्षण करा. २०
६. शाश्वत विकास साध्य करण्यासाठी सभ्य कामाचे महत्त्व स्पष्ट करा. २०
७. सामाजिक सुरक्षिततेची व्याख्या करा. भारतीय संदर्भात त्याची ऐतिहासिक पार्श्वभूमी तपासा. २०
८. असंघटितांना संघटित करण्यात SEWA आणि सूक्ष्मवित्तीयसंस्था यांच्या भूमिकेचे स्पष्टीकरण द्या. २०
९. भारतातील कामगार लवचिकता चर्चेवर चर्चा करा. २०
१०. खालील पैकी कोणत्याही दोन वर थोडक्यात टीप लिहा. २०
 - अ. कामगारांचे अनौपचारिकीकरण.
 - ब. गृह आधारित कामगार.
 - क. मनरेगा (२००५)
 - ड. भारतातील कामगार कायद्याची उत्क्रांती

Time: 2 ½ Hours

Marks: 80

Note: 1. Attempt any four questions.

2. All questions carry equal marks. (20 marks each)

1. Define domestic violence and discuss its manifestations in the lives of women and trans-persons.
2. How has the rise of social media platforms like Twitter and Facebook exacerbated misogyny and trolling?
3. What are the key provisions of the Protection of Women from Domestic Violence Act, 2005?
4. How does the Transgender Persons Act, 2019 address the legal recognition of gender identity for transgender individuals?
5. Discuss the ethical debates surrounding surrogacy in India, especially in relation to women's rights and bodily autonomy.
6. Critically analyze the outcomes and limitations of the anti-arack movements in India.
7. How has the "Pinjra Tod" movement brought attention to issues of hostel and college rules for women in India?
8. Discuss the challenges faced by women in India in speaking out under the #MeToo Movement.

मराठी रुपांतर

वेळ: २ ½ तास

गुण: ८०

१. कोणतेही चार प्रश्न सोडवा.

२. सर्व प्रश्नांना समान गुण आहेत. (प्रत्येकी २० गुण)

१. घरगुती हिंसाचाराची व्याख्या सांगा आणि महिला आणि ट्रान्स-व्यक्तींच्या जीवनात त्याचे प्रकटीकरण कसे दिसून येते यावर चर्चा करा.
२. ट्विटर आणि फेसबुक सारख्या सोशल मीडिया प्लॅटफॉर्मच्या उदयामुळे महिलांबद्दल द्वेष आणि ट्रोलिंग कसे वाढले आहे?
३. घरगुती हिंसाचारापासून महिलांचे संरक्षण कायदा, २००५ मधील प्रमुख तरतुदी कोणत्या आहेत?
४. ट्रान्सजेंडर व्यक्ती कायदा, २०१९ ट्रान्सजेंडर व्यक्तींसाठी लिंग ओळख कायदेशीर मान्यता कशी संबोधित करतो?
५. भारतातील सारोगसीभोवती विशेषतः महिलांचे हक्क आणि शारीरिक स्वायत्ततेच्या संदर्भात असलेल्या नैतिक वादविवादांवर चर्चा करा.
६. भारतातील दारू-विरोधी चळवळींचे परिणाम आणि मर्यादांचे चिकित्सक विश्लेषण करा.
७. भारतातील महिलांसाठी वसतिगृह आणि महाविद्यालयीन नियमांच्या मुद्द्यांकडे "पिंजरा तोड" चळवळीने कसे लक्ष वेधले आहे?
८. #MeToo चळवळीअंतर्गत भारतातील महिलांना आवाज उठवताना येणाऱ्या आव्हानांवर चर्चा करा.

(Time: 2.5 Hours)

(Marks: 80)

- NB 1) All questions are compulsory
2) All questions carry equal marks

1. A) "The Curator of a Museum is like a captain of a ship" – Explain with reference to the duties of a curator.

OR

B) Describe the different types of Museums with suitable examples.

2. A) Discuss the various methods used to acquire Museum objects.

OR

B) What are Inhouse and Outreach Activities conducted by Museum?
How are these helpful?

3. A) Write a note on the meaning, scope and classes of Archives.

OR

B) Discuss the Value of Records as a source of History.

4. A) Write a detailed note on the conservation and preservation of records.

OR

B) Explain the meaning and advantages of Digital Archives.

वेळ – २.३० तास

गुण – ८०

सूचना : सर्व प्रश्न अनिवार्य आहेत.

सर्व प्रश्नांना समान समान गुण आहेत.

१ अ संग्रहालयाचा क्युरेटर हा जहाजाच्या कप्तानसारखा असतो” – क्युरेटरच्या कर्तव्यांच्या संदर्भात स्पष्ट करा.

किंवा

ब समर्पक उदाहरणांसह वस्तू संग्रहालयाच्या विविध प्रकारांचे वर्णन करा.

२ अ वस्तू संग्रहालयात वस्तू संग्रह करण्याच्या विविध पद्धतींची चर्चा करा.

किंवा

ब वस्तू संग्रहालयाचे अंतर्गत आणि बाह्य उपक्रम कोणते? ते कशाप्रकारे साह्यकारी असतात.

३ अ अभिलेखांचा अर्थ, व्याप्ती आणि प्रकार यावर टिपण लिहा.

किंवा

ब अभिलेखांचे ऐतिहासिक साधने म्हणून महत्व स्पष्ट करा.

४ अ अभिलेखांचे जतन व संवर्धन यावर सविस्तर टिपण लिहा.

किंवा

ब डिजिटल आर्काइव्हज/ संग्रहाचा अर्थ आणि महत्व लिहा.

(Time: 2½ Hours)

(Total Marks: 80)

Please check whether you have got the right question paper.

N.B: 1) Attempt all questions.

2) All questions carry equal marks.

Q.1 Trace the History of Television in India.

(20)

OR

State the importance of radio as a medium of mass communication.

Q.2 What is Public Relation? What are the functions and responsibilities of a Public Relation Officer?

(20)

OR

Assess the career opportunities in Advertising.

Q.3 Discuss the positive and negative aspects of mobiles phones.

(20)

OR

What is 'Cyber Crime'? State the various types of cyber crime found in India.

Q.4 Bring out the impact of Mass Media on youth.

(20)

OR

Review the challenges faced by Media due to Global Competition.

मराठी भाषांतर

(वेळ: अडीच तास)

(एकूण गुण: ८०)

तुम्हाला योग्य प्रश्नपत्रिका मिळाली आहे का ते तपासा.

नोट: १) सर्व प्रश्नांचा प्रयत्न करा.

२) सर्व प्रश्नांना समान गुण आहेत.

प्रश्न १ भारतातील टेलिव्हिजनचा इतिहास शोधा.

(२०)

किंवा

जनसंवादाचे माध्यम म्हणून रेडिओचे महत्त्व सांगा.

प्रश्न २ जनसंपर्क म्हणजे काय? जनसंपर्क अधिकाऱ्याची कार्ये आणि जबाबदाऱ्या काय आहेत? (२०)

किंवा

जाहिरातीमधील करिअरच्या संधींचे मूल्यांकन करा.

प्रश्न ३ मोबाईल फोनच्या सकारात्मक आणि नकारात्मक पैलूंचा चर्चा करा.

(२०)

किंवा

‘सायबर गुन्हे’ म्हणजे काय? भारतात आढळणाऱ्या विविध प्रकारच्या सायबर गुन्ह्यांचे वर्णन करा.

प्रश्न ४ मास मीडियाचा तरुणांवर होणारा परिणाम समोर आणा.

(२०)

किंवा

जागतिक स्पर्धेमुळे प्रसार माध्यमांसमोर येणाऱ्या आव्हानांचा आढावा घ्या.

वेळ: २.३० तास

गुण: ८०

सूचना : १. सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.
२. उजवीकडील अंक गुण दर्शवितात.

प्रश्न १. अ) सामाजिक स्थित्यंतराचा मराठी साहित्यावर झालेला परिणाम स्पष्ट करा.

२०

किंवा

ब) शरदचंद्र मुक्तिबोध यांनी मांडलेल्या भूमिकांच्या आधारे ललित साहित्यातील सामाजिक जाणिवेचे स्वरूप पटवून द्या.

प्रश्न २. अ) मराठीतील दलित साहित्याची संकल्पना सांगून या साहित्याची आशयसूत्रे स्पष्ट करा.

२०

किंवा

ब) 'भाई तुम्ही कुठे आहात' या नाटकातील दलित जाणिवेचा कशा पद्धतीने व्यक्त झाल्या आहेत ते सविस्तर लिहा.

प्रश्न ३. अ) स्त्रीवाद ही एक राजकीय विचारसरणी कशी आहे सांगून या साहित्यातून कोणत्या जीवनाच्या जाणिवेची अभिव्यक्ती होते? सोदाहरण सांगा.

२०

किंवा

ब) समाजमान्य चौकटी मोडण्याची आणि आत्मशोध घेण्याची प्रेरणा यांचा वेगळेपणा तुम्ही अभ्यासलेल्या निवडक स्त्रीवादी कथांच्या अनुषंगाने स्पष्ट करा.

प्रश्न ४. अ) पुढीलपैकी कोणत्याही दोन टिपा लिहा.

२०

१. 'दलित' संकल्पना

२. 'भाई तुम्ही कुठे आहात' नाटकातील राजकारण

३. 'पाउस आला मोठा' कथेतील नायिका

४. 'सुटे गिराण' कथेतील स्त्री प्रतिमा

[2.30 Hours]

[Total Marks: 80]

N. B: 1. Attempt all questions.

2. Each question carries 20 marks.

1. A. Analyze the impact of the business class on Maharashtra's political landscape.

OR

B. Examine the significance of the co-operative movement in shaping Maharashtra's development.

2. A. Evaluate the role of Shetkari Sanghatana in Maharashtra's agrarian sector.

OR

B. Discuss the key challenges faced by tribal communities in Maharashtra.

3. A. Identify the major factors leading to the decline of the Congress party in Maharashtra.

OR

B. Trace the political evolution of Shiv Sena and its influence on Maharashtra's politics.

4. A. Assess the movements advocating for the right to information in Maharashtra.

OR

B. Describe an alternative development model implemented in Maharashtra and its impact.

मराठी रुपांतर

[वेळ: २.३० तास]

[गुण: ८०]

सूचना: १. सर्व प्रश्न सोडविणे अनिवार्य.

२. प्रत्येक प्रश्नाला २० गुण आहेत.

प्र. १. अ. महाराष्ट्राच्या राजकारणावरील व्यापारी वर्गाच्या प्रभावाचे विश्लेषण करा. (२०)

किंवा

प्र. १. ब. महाराष्ट्राच्या विकासात सहकारी चळवळीचे महत्त्व स्पष्ट करा.

प्र. २. अ. महाराष्ट्रातील शेतकरी संघटनेची भूमिका आणि योगदान स्पष्ट करा. (२०)

किंवा

प्र. २. ब. महाराष्ट्रातील आदिवासी समाजाच्या प्रमुख समस्यांवर चर्चा करा.

प्र. ३. अ. महाराष्ट्रातील काँग्रेस पक्षाच्या व्हासाची प्रमुख कारणे नमूद करा. (२०)

किंवा

प्र. ३. ब. शिवसेनेच्या राजकीय प्रवासाचा आढावा घ्या आणि त्याचा महाराष्ट्राच्या राजकारणावर झालेला प्रभाव स्पष्ट करा.

प्र. ४. अ. महाराष्ट्रात माहितीच्या अधिकारासाठी झालेल्या चळवळींचे मूल्यमापन करा. (२०)

किंवा

प्र. ४. ब. महाराष्ट्रातील पर्यायी विकासाच्या कोणत्याही एका मॉडेलचे वर्णन करा आणि त्याचा परिणाम स्पष्ट करा.

Duration: 2:30 hrs

Marks: 80

Instructions:

i) Attempt all questions

ii) All questions carry equal marks

Q1 A Write a detailed note on justice theories and action theory of motivation. 20

OR

B Elaborate on Goal setting and control theory of motivation. 20

Q2 A What is job satisfaction? Explain the assessments used to measure job satisfaction. 20

OR

B Discuss the potential effects of job satisfaction. 20

Q3 A What are virtual teams? Explain the concept of roles, norms and cohesiveness that underlie group behaviour. 20

OR

B Discuss French & Raven's bases of power & explain Path-goal theory of leadership. 20

Q4 A Discuss Bureaucracy theory of Organisational Development. 20

OR

B Describe survey feedback and T group as techniques for Organisational Development. 20

वेळ: दोन तास तीस मिनिटे

गुण: ८०

सूचना:-

१) सर्व प्रश्न सोडवा.

२) सर्व प्रश्नांना समान गुण आहेत.

प्र. १. अ) कार्य प्रेरणेशी संबंधित निष्पक्षता सिद्धांत आणि कृती सिद्धांत यावर सविस्तर टीप लिहा. २०

किंवा

ब) कार्य प्रेरणेशी संबंधित ध्येयनिश्चिती सिद्धांत आणि नियंत्रण सिद्धांत स्पष्ट करा. २०

प्र. २. अ) कार्य समाधान म्हणजे काय? कार्य समाधानाचे मापन करण्याच्या पद्धतीचे स्पष्टीकरण द्या. २०

किंवा

ब) कार्य समाधानाच्या संभाव्य परिणामांची चर्चा करा. २०

प्र. ३. अ) आभासी संघ म्हणजे काय? समूह वर्तनाच्या मुळाशी दडलेल्या भूमिका, मानदंड, आणि समूह ऐक्य या संकल्पनांचे स्पष्टीकरण द्या. २०

किंवा

ब) फ्रेंच आणि रॅवेन्स यांनी मांडलेल्या सत्तेच्या स्रोतांवर चर्चा करा आणि नेतृत्वाशी संबंधित मार्ग-उद्दिष्ट सिद्धांत स्पष्ट करा. २०

प्र. ४. अ) संघटन विकासाशी संबंधित नोकरशाही सिद्धांताची चर्चा करा. २०

किंवा

ब) संघटन विकासाची तंत्रे या नात्याने सर्वेक्षण परिपोषण तंत्र अर्थात सर्वे फीडबॅक आणि टी समूह तंत्रांचे वर्णन करा. २०

Duration: 3 hrs

Maximum Marks: 80

- N. B.**
1. Attempt all four questions.
 2. Figures to the right indicate maximum marks.
 3. Mark all the labels in INK for Questions 2 and 3.
 4. Use either bracketing or tree diagrams for analysis.

Q. 1. Write short notes on any two of the following: 20

- i. Register
- ii. Speech Acts
- iii. Denotative and Connotative Meaning
- iv. Native and Non-native Englishes

Q.2. (A) Analyse the following clauses by giving form and function labels to the phrases and the elements they contain. 10

- i. The renowned architect transformed the dilapidated warehouse into a stunning gallery. 3
- ii. Mick's students gave him a beautiful card. 2
- iii. I have a question about the assignment. 2
- iv. Should all the employees be working in the garden? 3

(B) Identify the SPOCA structure of the following sentences along with the type and function of the SCL. 10

- i. The investigating officer knew that he was concealing the facts. 2
- ii. That the poor get poorer does not solve the problem. 2
- iii. The movie was more interesting than I expected. 2
- iv. I am interested in whatever Alexa says. 2
- v. The grandmother who narrated interesting stories is remembered fondly. 2

Q.3. Attempt derived structures from the following as directed. Identify the SPOCA structure of both the basic and derived sentences. 20

- i. Adiga wrote this novel in 2020. (Rule of Cleft Sentence) 4
- ii. That the government is serious about this issue is commendable.
(Rule of Extraposition) 2
- iii. A lecture on the topic was organized. (Rule of Postponement of the Postmodifier) 2
- iv. Many students are in the class. (Rule of Existential Sentence) 2

- v. She wrote him a letter. (Rule of Substitution of PP for Indirect Object) 2
- vi. They are coming tomorrow. (Rule of Question Tag) 2
- vii. He will pass the examination. (Rule of Fronting) 2
- viii. The king punished all the traitors. (Rule of Passive Reconsideration) 2
- ix. It is very dangerous to consume drugs. (Rule of Fronting of Subordinate Clause Object) 2

Q. 4. (A) Read the following passage and write a brief analysis of its register (200-250 words).

10

Binya belonged to the mountains, to this part of the Himalayas known as Garhwal. Dark forests and lonely hilltops held no terrors for her. It was only when she was in the market-town, jostled by the crowds in the bazaar, that she felt rather nervous and lost. The town, five miles from the village, was also a pleasure resort for tourists from all over India.

Binya was probably ten. She may have been nine or even eleven, she couldn't be sure because no one in the village kept birthdays; but her mother told her she'd been born during a winter when the snow had come up to the windows, and that was just over ten years ago, wasn't it? Two years later, her father had died; but his passing had made no difference to their way of life. They had three tiny terraced fields on the side of the mountain, and they grew potatoes, onions, ginger, beans, mustard and maize: not enough to sell in the town, but enough to live on.

Q. 4. (B) Read the following passage and write a brief analysis of its register (200-250 words).

10

The word algae represent a large group of different organisms from different phylogenetic groups, representing many taxonomic divisions. In general, algae can be referred to as plant-like organisms that are usually photosynthetic and aquatic but do not have true roots, stems, leaves, or vascular tissue and have simple reproductive structures. They are distributed worldwide in the sea, in freshwater and in wastewater. Most are microscopic, but some are quite large. e.g. some marine seaweeds can exceed 50 m in length.

The unicellular forms are known as microalgae, whereas the multicellular forms comprise macro algae. Microalgae comprise a vast group of photosynthetic, heterotrophic organisms which have an extraordinary potential for cultivation as energy crops. They can be cultivated under difficult agroclimatic conditions and are able to produce a wide range of commercially interesting byproducts such as fats, oils, sugars and functional bioactive compounds.

[Time: 3Hours]

[Marks: 100]

NB.

1. Attempt any five questions.
2. Figures to the right indicate full marks.

1. Write an essay on 'Urbanization in the colonial period'. 20
2. Discuss the growth and challenges of urbanization in the post –independence period 20
3. Briefly discuss the features of Sabarmati Riverfront Development Project (Ahmedabad). 20
4. Explain the relationship between Cities and Sustainable Development Goals (SDGs) with suitable examples. 20
5. Hyderabad Information Technology and Engineering Consultancy (HITEC) City is a prominent technology township in Telangana, Justify your answer. 20
6. Comment on the statement 'Kerala is India's largest green technology park'. 20
7. Examine the ecological challenges and discuss the importance of sustainable development. 20
8. Analyze the Ten probable "future city" scenarios in the 21st century. 20
9. Highlight the key features of DAY-NULM in improving the lives of urban communities. 20
10. Write short note (any two) 20
 - a. Recent trends of Urbanization in India
 - b. AMRUT Scheme
 - c. Electronic city Bangalore
 - d. Zoopolis

[वेळ: ३तास]

[गुण: १००]

१. खालील पैकी कोणतेही पाच प्रश्न सोडवा.

२. उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवतात.

१. 'वसाहतवादी काळात नागरीकरण' या विषयावर निबंध लिहा. २०
२. स्वातंत्र्योत्तर काळात नागरीकरणाची वाढ आणि आन्वहाने यावर चर्चा करा २०
३. साबरमती नदीकिनार विकास प्रकल्पाच्या (अहमदाबाद) वैशिष्ट्यांवर थोडक्यात चर्चा करा. २०
४. योग्य उदाहरणांसह शहरे आणि शाश्वत विकास उद्दिष्टे (SDGs) यांच्यातील संबंध स्पष्ट करा. २०
५. हैदराबाद माहिती तंत्रज्ञान आणि अभियांत्रिकी सल्लागार (HITEC) शहर हे तेलंगणामधील एक प्रमुख तंत्रज्ञान केंद्र आहे, तुमच्या उत्तराचे समर्थन करा. २०
६. 'केरळ हे भारतातील सर्वात मोठे हरित तंत्रज्ञान उद्यान आहे' या विधानावर टिप्पणी द्या. २०
७. पर्यावरणीय आन्वहानांचे परीक्षण करून शाश्वत विकासाचे महत्त्व यावर चर्चा करा. २०
८. २१ व्या शतकातील दहा संभाव्य "भविष्यातील शहर" परिस्थितींचे विश्लेषण करा २०
९. शहरी समुदायांचे जीवन सुधारण्यासाठी DAY-NULM ची प्रमुख वैशिष्ट्ये अधोरेखित करा. २०
१०. खालीलपैकी कोणत्याही दोनवर थोडक्यात टीप लिहा. २०
 - अ. भारतातील नागरीकरणाचा अलीकडील कल
 - ब. अमृत (AMRUT) योजना
 - क. इलेक्ट्रॉनिक शहर बंगलोर
 - ड. प्राणीशहर (Zoopolis)

Time 3 hours

Marks: 100

- Note: 1. All questions are compulsory and carry equal marks.
2. Use of Map stencil is allowed.
3. Draw sketches and diagrams wherever necessary.

Q. 1. Explain the scope and importance of geography in urban settlement. **20**

OR

Describe the different approaches to study geography of urban settlement.

Q.2. Explain the importance of site and situation in the location of urban settlements. **20**

OR

Explain the hierarchy of urban settlements.

Q. 3. Explain the concept of urbanization and growth of urbanization in India. **20**

OR

Define central business district (CBD) and discuss the characteristics of central business district.

Q .4. Explain the sector theory. **20**

OR

Examine the multi-nuclei theory.

Q.5. Define town planning and discuss the major elements of town planning. **20**

OR

Explain the site, situation, and characteristics of the planned city New Mumbai.

मराठी रूपांतर

वेळ- ३ तास

गुण- १००

- सूचना: १. सर्व प्रश्न अनिवार्य असून सर्व प्रश्नांना समान गुण आहेत.
२. नकाशा स्टेन्सिल वापरायला परवानगी आहे.
३. आवश्यक तेथे आराखडे व आकृत्या काढा.

प्र.१. नागरी वस्ती भूगोलाची व्याप्ती आणि महत्त्व स्पष्ट करा.

२०

किंवा

नागरी वस्ती भूगोलाचा अभ्यास करण्याच्या विविध दृष्टीकोनांचे वर्णन करा.

प्र.२. नागरी वस्त्यांच्या स्थान निश्चितीमध्ये स्थान व स्थितीचे महत्त्व स्पष्ट करा.

२०

किंवा

नागरी वस्त्यांचा पदानुक्रम स्पष्ट करा.

प्र.३. नागरीकरणाची संकल्पना आणि भारतातील नागरीकरणाची वाढ स्पष्ट करा.

२०

किंवा

केंद्रीय व्यवहार विभागाची (CBD) व्याख्या सांगा आणि केंद्रीय व्यवहार विभागाच्या वैशिष्ट्यांची चर्चा करा.

प्र.४. त्रिज्या खंड सिद्धांत स्पष्ट करा.

२०

किंवा

बहु-केंद्रीय सिद्धांताचे परीक्षण करा.

प्र.५. नगर नियोजनाची व्याख्या सांगा आणि नगर नियोजनाच्या प्रमुख घटकांची चर्चा करा.

२०

किंवा

नवी मुंबई नियोजित शहराचे स्थान, स्थिती आणि वैशिष्ट्ये स्पष्ट करा.

Time: 3:00 Hours.

Marks: 100

- N.B. 1) All questions are compulsory.
2) All questions carry equal marks.

- Q. 1 A) Evaluate the contribution of Dr. Babasaheb Ambedkar by shedding light on the process of making the Indian Constitution. 20
OR
B) Explain the impact of Pandit Jawaharlal Nehru's socialist ideology on social and economic policies. 20
- Q. 2. A) Describe the achievements of Lal Bahadur Shastri by giving his biography. 20
OR
B) Analyze his short-lived reign by giving the reasons for the rise of the . Janata government. 20
- Q. 3 A) Examine the major political developments during Rajiv Gandhi's tenure as Prime Minister. 20
OR
B) Analyze the impact of globalization on the cultural and social structure of India. 20
- Q. 4 A) Review the nature of separatist movements in North East India and the policies of the government. 20
OR
B) Explain the reforms in the Indian education system and its social impact. 20
- Q. 5. Write **any two** short notes of the following. 20
A) Features of the Indian Constitution
B) Indira Gandhi
C) Green Revolution
D) Women Empowerment

(मराठी रुपांतर)

वेळ: ३ तास

गुण: १००

सूचना: १) सर्व प्रश्न अनिवार्य आहेत.

२) सर्व प्रश्नांना समान गुण आहेत.

प्र. १ अ) भारतीय संविधान निर्मिती प्रक्रियेवर प्रकाश टाकून डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांच्या योगदानाचे मूल्यमापन करा. २०

किंवा

ब) पंडित जवाहरलाल नेहरूंच्या समाजवादी विचारसरणीचा सामाजिक व आर्थिक धोरणांवर झालेला परिणाम स्पष्ट करा. २०

प्र. २ अ) लालबहादूर शास्त्री यांचे चरित्र सांगून कामगिरीचे वर्णन करा. २०

किंवा

ब) जनता सरकारच्या उदयाची कारणे सांगून त्याच्या अल्पायुषी कारकिर्दीचे विश्लेषण करा. २०

प्र. ३ अ) राजीव गांधी यांच्या पंतप्रधानपदाच्या कारकिर्दीतील प्रमुख राजकीय घडामोडींचे परीक्षण करा. २०

किंवा

ब) जागतिकीकरणामुळे भारताच्या सांस्कृतिक आणि सामाजिक संरचनेवर काय परिणाम झाले, याचे विश्लेषण करा. २०

प्र. ४ अ) ईशान्य भारतातील फुटीरतावादी चळवळींचे स्वरूप आणि सरकारच्या धोरणांचा आढावा घ्या. २०

किंवा

ब) भारतीय शिक्षण व्यवस्थेतील सुधारणा आणि त्याचा सामाजिक परिणाम स्पष्ट करा. २०

प्र. ५ खालील पैकी कोणत्याही दोहोंवर टीप द्या. २०

अ) भारतीय राज्यघटनेची वैशिष्ट्ये

ब) इंदिरा गांधी

क) हरित क्रांती

ड) महिला सक्षमीकरण

वेळ - ३ तास

एकूण गुण - १००

सूचना - सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.

सर्व प्रश्नांना समान गुण आहेत.

प्र.१ (अ) अँरिस्टॉटलची सर्जक अनुकृतीची संकल्पना सविस्तर स्पष्ट करा. २०

किंवा

(आ) वर्डस्वर्थ, कोलरिज व कोर्टहॉप यांच्या काव्यव्याख्यांचा थोडक्यात परिचय करून द्या.

प्र.२ (अ) साहित्याची भाषा म्हणून प्रतिमा व रूपक यांचे स्वरूप व कार्य स्पष्ट करा. २०

किंवा

(आ) अनेकार्थता व अपरिचितिकरण या साहित्यभाषेच्या संदर्भातील संकल्पना सविस्तर स्पष्ट करा.

किंवा

प्र.३ (अ) कोलरिजचा कल्पनाशक्तीचा सिद्धांत सविस्तर स्पष्ट करा. २०

किंवा

(आ) सामाजिक बांधिलकी म्हणजे काय ते सांगून या साहित्यप्रयोजनाचे स्वरूप थोडक्यात विशद करा.

प्र.४ (अ) कॅथारसिस सिद्धांतासंबंधी बुचर यांची विरेचनवादी भूमिका सविस्तर लिहा. २०

किंवा

(आ) साहित्याच्या आस्वाद व परिणामाविषयीचा आय.ए.रिचर्ड्सचा प्रेरणासंतुलन सिद्धांत स्पष्ट करा.

प्र.५ पुढीलपैकी कोणत्याही दोन टिपा लिहा. २०

(अ) प्लेटो यांची अनुकृतीची संकल्पना

(ब) नियमोल्लंघन - साहित्यभाषेचे स्वरूप

(क) जीवनभाष्य - एक साहित्यप्रयोजन

(ड) लेसिंग यांची विशुद्धीकरणवादी भूमिका

3 Hours

MARKS 100

N.B.

1. Each question carries 20 marks. प्रत्येक प्रश्नाला 20 गुण आहेत.
2. All questions are compulsory. सर्व प्रश्न सोडवणे अनिवार्य आहे.
3. All questions have internal options. प्रत्येक प्रश्नाला अंतर्गत पर्याय दिलेला आहे

Q-1.a) Discuss Justice Ranade's ideas about the role of the state in the process of development

विकासाच्या प्रक्रियेतील राज्याच्या भूमिकेसंबंधीच्या न्यायमूर्ती रानडे यांच्या विचारांची चर्चा करा.

OR

Q 2 b) Elaborate upon Gandhiji's philosophy of State.

गांधीजींच्या राज्यासंबंधीच्या तत्त्वज्ञानाची सविस्तर चर्चा करा.

Q- 2.a) Explain Rabindranath Tagore's critique of Western nationalism.

रवींद्रनाथ टागोरानी पाश्चिमात्य राष्ट्रवादावर केलेली टिका स्पष्ट करा.

OR

Q 2 b) Discuss Savarkar's thoughts on cultural nationalism.

सांस्कृतिक राष्ट्रवादावरील सावरकरांच्या विचारांची चर्चा करा

Q-3 a) Discuss the reformists ideas of Gopal Ganesh Agarkar.

गोपाळ गणेश आगरकरांच्या सुधारणावादी विचारांची विस्तृत चर्चा करा.

OR

Q 3 b) Explain Dr. B.R. Ambedkar's thoughts on the Indian society and caste system

जातीव्यवस्था आणि भारतीय समाज या संबंधी डॉ. बी. आर. आंबेडकर यांचे विचार स्पष्ट करा

Q-4 a) Discuss Jawaharlal Nehru's contribution to the nation-building process.

राष्ट्र उभारणीच्या प्रक्रियेतील जवाहरलाल नेहरूंच्या योगदानाची चर्चा करा .

OR

Q 4 b) What are the key features of the concept of socialism proposed by Dr. Ram

Manohar Lohia?

डॉ.राम मनोहर लोहिया यांनी मांडलेल्या समाजवादाच्या संकल्पनेची ठळक वैशिष्ट्ये काय आहेत?.

Q.-5 Write notes any two of the following. खालीलपैकी कोणत्याही दोन वर टिपा लिहा.

- A. Justice Ranade's views on economy .न्यायमूर्ती रानडे यांचे अर्थव्यवस्थेसंबंधीचे विचार.
- B. Rabindranath Tagore's Spiritual Humanism.
रवींद्रनाथ टागोर यांचा आध्यात्मिक मानवतावाद.
- C. Dr. Babasaheb Ambedkar's views on reforms related to women.
महिलांसंबंधीच्या सुधारणांबद्दल डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांचे विचार
- D. Jawaharlal Nehru:Democratic Socialism. जवाहरलाल नेहरू: लोकशाही समजवाद .

[Time: 3 Hours]

[Marks:100]

Please check whether you have got the right question paper.

- N.B:**
1. All questions are compulsory.
 2. Figures to the right indicate full marks.
 3. Students answering in the regional language should refer in case of doubt to the main text of the paper in English.

- Q.1** a) Discuss briefly the various treatments of Schizophrenia. 20
- OR**
- b) Explain the Psycho-Social and Cultural factors influencing Schizophrenia. 20
- Q.2** a) Describe the following theories of Depression: Beck's Cognitive theory, the Helplessness and Hopelessness theory and Interpersonal theory. 20
- OR**
- b) Write a detailed note on Suicide. 20
- Q.3** a) Discuss in detail Cluster C Personality Disorders. 20
- OR**
- b) Write a detailed note on Antisocial Personality Disorder. 20
- Q.4** a) Discuss the various Sexual Dysfunctions in men. 20
- OR**
- b) Explain any five types of Paraphilias. 20
- Q.5** Attempt any two questions from the following questions. 20
- a) Write a note on Other Psychotic Disorders.
 - b) Explain Persistent Depressive Disorder and Other forms of Depression.
 - c) Describe Paranoid and Schizoid Personality Disorder.
 - d) Discuss Rape as a primary form of Sexual Abuse.

[वेळ: ३ तास]

[गुण:१००]

Please check whether you have got the right question paper.

- सूचना: १. सर्व प्रश्न अनिवार्य आहेत.
२. सर्व प्रश्नांना समान गुण आहेत.
३. उजवीकडील आकृत्या गुण दर्शवितात.

- प्र.१ अ) छिन्नमनस्कतेच्या विविध उपचार पद्धतींबद्दल थोडक्यात चर्चा करा. २०
किंवा
ब) छिन्नमनस्कतेवर परिणाम करणारे मानसिक-सामाजिक आणि सांस्कृतिक घटक स्पष्ट करा. २०
- प्र.२ अ) अवसादाच्या खालील सिद्धांतांचे वर्णन करा: बेकचा बोधनिक सिद्धांत, असहाय्यता आणि निराशा सिद्धांत आणि आंतरवैयक्तिक सिद्धांत. २०
किंवा
ब) आत्महत्येवर तपशीलवार टीप लिहा. २०
- प्र.३ अ) वृंद क व्यक्तिमत्व विकारांची सविस्तर चर्चा करा. २०
किंवा
ब) असामाजिक व्यक्तिमत्व विकारावर सविस्तर टीप लिहा. २०
- प्र.४ अ) पुरुषांमधील विविध लैंगिक अपकार्य दोषांबद्दल चर्चा करा. २०
किंवा
ब) लैंगिक अपसरणाचे कोणतेही पाच प्रकार स्पष्ट करा. २०
- प्र.५ खालीलपैकी कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा. २०
अ) इतर दुर्मनस्कताजन्य विकारांवर एक टीप लिहा.
ब) सततच्या अवसादाच्या विकाराचे आणि सदाचे इतर प्रकार यांचे स्पष्टीकरण द्या.
क) संविभ्रमी (पॅरानॉइड) आणि मनोविदलीय (स्किझॉइड) व्यक्तिमत्व विकाराचे वर्णन करा.
ड) लैंगिक शोषणाचे प्राथमिक स्वरूप म्हणून बलात्काराची चर्चा करा.

Correction in **3A00146** - TYBA (Sem-VI)(Choice Based) / **86730** - Psychology: Abnormal Psychology : Part-II (R-2021)

Q.P. Code: **10078689**

प्र.५) ब) सततच्या अवसादाच्या विकाराचे आणि सदाचे इतर प्रकार यांचे स्पष्टीकरणे द्या.

ऐवजी

प्र.५) ब) सततच्या अवसादाच्या विकाराचे आणि अवसादाचे इतर प्रकार यांचे स्पष्टीकरणे द्या.

[Time: 3 Hours]

[Marks: 100]

NB. 1. Attempt any five questions.

2. Figures to the right indicate full marks.

1. Examine the concept of informal sector highlighting the features and problems of informal sector workers. 20
2. Explain any two theoretical perspectives in understanding informal sector. 20
3. Describe the challenges faced by sanitation workers with reference to their wages and working condition. 20
4. Elaborate on migration as livelihood in context of COVID pandemic and migration. 20
5. What is decent work? Discuss the role of decent work agenda in achieving sustainable development goals. 20
6. Comment on the role and significance of Self Employed Women Association (SEWA) in organising the unorganised. 20
7. Justify the need for labour reforms in the context of labour flexibility debate. 20
8. Provide an overview of origin and development of labour laws in India. 20
9. State the significance of social security and role of state in safeguarding the rights of informal sector workers. 20
10. Write short note (**any two**) 20
 - a. Informalization of labour
 - b. Contract Workers
 - c. Micro-finance
 - d. Occupational Safety, Health and Working Conditions Code, 2020

[वेळ: ३तास]

[गुण: १००]

१. खालील पैकी कोणतेही पाच प्रश्न सोडवा.

२. उजवी कडील अंक पूर्ण गुण दर्शवतात.

१. अनौपचारिक क्षेत्राची संकल्पना सांगून अनौपचारिक क्षेत्रातील कामगारांची वैशिष्ट्ये आणि समस्या अधोरेखित करा. २०
२. अनौपचारिक क्षेत्र समजून घेण्यासाठी कोणतेही दोन सैद्धांतिक दृष्टिकोन स्पष्ट करा. २०
३. स्वच्छता कामगारांना त्यांच्या वेतन आणि कामाच्या स्थितीच्या संदर्भात येणाऱ्या आव्हानांचे वर्णन करा. २०
४. कोविड महामारी आणि स्थलांतराच्या संदर्भात उपजीविका म्हणून स्थलांतरांवर सविस्तर चर्चा करा. २०
५. सभ्य काम (decent work) म्हणजे काय? शाश्वत विकास उद्दिष्टे साध्य करण्यात सभ्य कामाच्या कार्यक्रमपत्रिकेच्या भूमिका चर्चा करा. २०
६. असंघटित संघटनांमध्ये स्वयंरोजगार महिला संघटनेची (SEWA) भूमिका आणि महत्त्व यावर टिप्पणी करा. २०
७. कामगार लवचिकता चर्चेच्या संदर्भात कामगार सुधारणांची आवश्यकता योग्य ठरवा. २०
८. भारतात कामगार कायद्यांच्या उत्पत्ती आणि विकासाचा आढावा द्या. २०
९. अनौपचारिक क्षेत्रातील कामगारांच्या हक्कांचे रक्षण करण्यात सामाजिक सुरक्षिततेचे महत्त्व आणि राज्याची भूमिका सांगा. २०
१०. खालील पैकी कोणत्याही दोन वर थोडक्यात टीप लिहा. २०
 - अ. कामगारांचे अनौपचारिकीकरण
 - ब. कंत्राटी कामगार
 - क. सूक्ष्म-वित्त
 - ड. व्यावसायिक सुरक्षा, आरोग्य आणि कामाच्या परिस्थिती संहिता, २०२०

Time 3 hours

Marks: 100

- Note: 1. All questions are compulsory and carry equal marks.
2. Use of Map stencil is allowed.
3. Draw sketches and diagrams wherever necessary.

Q. 1. Explain the scope and importance of geography in urban settlement. **20**

OR

Describe the different approaches to study geography of urban settlement.

Q.2. Explain the importance of site and situation in the location of urban settlements. **20**

OR

Explain the hierarchy of urban settlements.

Q. 3. Explain the concept of urbanization and growth of urbanization in India. **20**

OR

Define central business district (CBD) and discuss the characteristics of central business district.

Q .4. Explain the sector theory. **20**

OR

Examine the multi-nuclei theory.

Q.5. Define town planning and discuss the major elements of town planning. **20**

OR

Explain the site, situation, and characteristics of the planned city New Mumbai.

मराठी रूपांतर

वेळ- ३ तास

गुण- १००

- सूचना: १. सर्व प्रश्न अनिवार्य असून सर्व प्रश्नांना समान गुण आहेत.
२. नकाशा स्टेन्सिल वापरायला परवानगी आहे.
३. आवश्यक तेथे आराखडे व आकृत्या काढा.

प्र.१. नागरी वस्ती भूगोलाची व्याप्ती आणि महत्त्व स्पष्ट करा.

२०

किंवा

नागरी वस्ती भूगोलाचा अभ्यास करण्याच्या विविध दृष्टीकोनांचे वर्णन करा.

प्र.२. नागरी वस्त्यांच्या स्थान निश्चितीमध्ये स्थान व स्थितीचे महत्त्व स्पष्ट करा.

२०

किंवा

नागरी वस्त्यांचा पदानुक्रम स्पष्ट करा.

प्र.३. नागरीकरणाची संकल्पना आणि भारतातील नागरीकरणाची वाढ स्पष्ट करा.

२०

किंवा

केंद्रीय व्यवहार विभागाची (CBD) व्याख्या सांगा आणि केंद्रीय व्यवहार विभागाच्या वैशिष्ट्यांची चर्चा करा.

प्र.४. त्रिज्या खंड सिद्धांत स्पष्ट करा.

२०

किंवा

बहु-केंद्रीय सिद्धांताचे परीक्षण करा.

प्र.५. नगर नियोजनाची व्याख्या सांगा आणि नगर नियोजनाच्या प्रमुख घटकांची चर्चा करा.

२०

किंवा

नवी मुंबई नियोजित शहराचे स्थान, स्थिती आणि वैशिष्ट्ये स्पष्ट करा.

Time: 3Hours

Marks: 100

Please check that you have received the correct question paper.

- Note: i) Attempt all five questions.
ii) Answers should be relevant to the questions.
iii) Figures to the right indicate full marks

- Q1 Write short notes on **any two** of the following: **20**
a) Realism
b) Aestheticism
c) Romanticism
d) Symbolism
- Q2 a) T. S. Eliot's concept of Tradition and individual Talents explains connection between present and past. Critically examine. **20**
OR
b) 'Novel reflects the wholeness of a human being' Justify this statement with reference to D. H. Lawrence's essay *Why the Novel Matters*
- Q3 a) How does Viktor Shklovsky explain the purpose of defamiliarization in art? **20**
OR
b) 'Irony as principal structure of language' Critically analyse with reference to Cleanth Brook's essay.
- Q4 a) The binary structure of language is the base of Structuralism. Critically examine **20**
OR
b) Eco-criticism awakens eco-sensitivity in literary texts. Comment
- Q5 Attempt a critical appreciation of the following poem: **20**

The House of My Childhood

The house of my childhood stood empty
On a grey hill
All its furniture gone
Except my grandmother's grindstone
And the brass figurines of her gods

After the death of all birds
Bird-cries still fill the mind
After the city's erasure
A blur still peoples the air
In the colourless crack that comes before morning
In a place where nobody can sing
Words distribute their silence
Among intricately clustered glyphs

My grandmother's voice shivers on a bare branch
I toddle around the empty house
Spring and summer are both gone
Leaving an elderly infant
To explore the rooms of age.

Time – 3 Hrs.

Marks 100

- N.B.** 1) All questions are compulsory.
2) Figures to the right indicate full Marks.
3) Draw neat Diagrams wherever necessary.

Q.1 Answer any two of the following. (20)

- A) Write the meaning and scope of International Trade.
- B) Discuss the Smith's theory of Absolute cost difference.
- C) Explain the Krugman's Model.

Q.2 Answer any two of the following. (20)

- A) Write the meaning and Structure of Balance of Payment.
- B) Explain the Purchasing Power Parity Theory.
- C) Discuss the various gains from International Trade.

Q.3 Answer any two of the following. (20)

- A) Explain the determination of Foreign Exchange Rate with demand & Supply.
- B) Write the meaning and advantages of the foreign exchange market.
- C) Discuss the meaning and significance of Multinational Corporations.

Q.4 Answer any two of the following. (20)

- A) Describe the meaning and objectives of International Monetary Fund.
- B) Write the functions of World Bank.
- C) Describe the structure of SAARC.

Q.5 A) Write a short note on any two. (20)

- A) Leontief's Paradox.
- B) Law of Reciprocal Demand.
- C) Functions of Foreign Exchange Market.
- D) Objectives of World Trade Organisation.

OR

Q.5 B) Choose the correct option for the following questions. (20)

1. The concept of comparative cost advantage was introduced by -----.
A) Adam Smith B) Alfred Marshall
C) David Ricardo D) Milton Friedman
2. Trade between two countries is called ----- trade.
A) International B) Interstate
C) Domestic D) Regional
3. -----proposed the Factor Abundance Theory of international trade.
A) Heckscher B) Ohlin
C) Both A and B D) Krugman
4. Adam Smith introduced the concept of -----
A) Innovation B) Absolute advantage
C) Green Technology D) Agriculture

5. ----- are important to reduce the international trade deficit and prevent unnecessary imports
 - A) Trade restrictions
 - B) Trade promotion
 - C) Imports
 - D) None of these
6. Which factor can negatively affect a country's Terms of Trade?
 - A) Improvement in the quality of exported goods
 - B) Increase in global demand for the country's exports
 - C) Increase in the price of imported goods
 - D) Increase in the country's production capacity
7. What does "Net Barter Terms of Trade" (NBT) measure?
 - A) The ratio of export prices to import prices
 - B) The ratio of trade deficits to trade surpluses
 - C) The ratio of gross domestic product to total trade volume
 - D) The ratio of foreign exchange reserves to national income
8. Purchasing Power Parity Theory was developed by -----,
 - A) Keynes
 - B) Schumpeter
 - C) Samuelson
 - D) Gustav Cassel
9. Reciprocal demand refers to the demand made by one ----- for the goods of another country.
 - A) Country
 - B) state
 - C) Both A and B
 - D) none of these
10. Which of the following are instruments of protection trade policy?
 - A) Import duty
 - B) Import quota
 - C) Exchange Control
 - D) All of the above
11. ----- is the primary function of the foreign exchange market.
 - A) Regulating interest rates
 - B) Controlling inflation
 - C. Setting stock prices
 - D. Facilitating international trade and investment
12. Who among the following makes a demand for foreign currencies?
 - A) Individuals
 - B) Banks
 - C) Government
 - D) All of the above
13. Which of the following countries dominates world trade?
 - A) Developing countries
 - B) Underdeveloped countries
 - C) South Asian countries
 - D) Developed countries
14. ----- transaction is included in the current exchange rate?
 - A) Present
 - B) Past
 - C) Future
 - D) Goods Based

15. A country's foreign exchange reserves managed by -----
A) Central Bank B) Commercial Banks
C) Stock Exchange D) Urban Banks
16. -----were first introduced in Uruguay round conference.
A) International Trade B) Intellectual Property Rights
C) Personal Property Rights D) General Property Rights
17. What does GATS stand for?
A) Global Agreement on Trade and Services
B) General Agreement on Trade in Services
C) General Agreement on Tariffs and Services
D) General Arrangement on Tariffs and Services
18. The International Monetary Fund's financial year begins on -----.
A) January 1st B) April 1st
C) May 1st D) June 1st
19. Which of the following countries are part of NAFTA?
A) America, Canada, Mexico B) America, Canada, Brazil
C) America, Mexico, Argentina D) America, Canada, UK
20. The headquarters of the ----- is in Geneva.
A) World bank B) World Health Organisation
C) World Trade Organisation D) Asian Bank

मराठी रूपांतर

वेळ - ३ तास.

१०० गुण

सूचना:- १) सर्व प्रश्न अनिवार्य आहेत.

२) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवतात.

३) आवश्यक तेथे व्यवस्थित आकृती काढा.

प्रश्न. १) खालीलपैकी कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा.

(२०)

अ) आंतरराष्ट्रीय व्यापाराचा अर्थ आणि व्याप्ती लिहा.

ब) स्मिथच्या निरपेक्ष खर्च सिद्धांतावर चर्चा करा.

क) क्रुगमनचे प्रारूप स्पष्ट करा.

प्रश्न. २) खालीलपैकी कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा.

(२०)

अ) व्यवहारतोलाचा अर्थ आणि रचना लिहा.

ब) खरेदीशक्ती / क्रयशक्ती समानता सिद्धांत स्पष्ट करा.

क) आंतरराष्ट्रीय व्यापाराच्या विविध लाभांवर चर्चा करा.

प्रश्न. ३) खालीलपैकी कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा.

(२०)

अ) मागणी आणि पुरवठ्याच्या आधारे परकीय चलन दराचे स्पष्ट करा.

ब) चलन विनिमय बाजाराचा अर्थ आणि फायदे लिहा.

क) बहुराष्ट्रीय कंपन्यांचा अर्थ आणि महत्त्व यावर चर्चा करा.

प्रश्न. ४) खालीलपैकी कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा.

(२०)

अ) आंतरराष्ट्रीय नाणेनिधीचा अर्थ आणि उद्दिष्टे स्पष्ट करा.

ब) जागतिक बँकेची कार्ये लिहा.

क) सार्कची संघटनात्मक रचना स्पष्ट करा.

प्रश्न. ५ अ) टीपा लिहा (कोणत्याही दोन).

(२०)

अ) लिओन्टिफ़चा विरोधाभास.

ब) अन्योन्य मागणीचा नियम.

क) परकीय चलन बाजाराची कार्ये.

ड) जागतिक व्यापार संघटनेची उद्दिष्टे.

किंवा

प्रश्न. ५. ब) बहु पर्यायी प्रश्न. योग्य तो पर्याय निवडा.

(२०)

१) तुलनात्मक खर्च लाभ संकल्पना ----- यांनी मांडली.

- अ) अँडम स्मिथ ब) अल्फ्रेड मार्शल
क) डेव्हिड रिकार्डो ड) मिल्टन फ्रीडमन

२) दोन देशातील व्यापारला ----- व्यापार असे म्हणतात.

- अ) आंतरराष्ट्रीय ब) आंतरराज्यीय
क) देशांतर्गत ड) प्रादेशिक

३) आंतरराष्ट्रीय व्यापाराचा घटक विपुलता सिद्धांत ----- यांनी मांडला.

- अ) हेकचर ब) ओहलिन
क) अ आणि ब दोन्ही ड) क्रुगमन

४) अँडम स्मिथने ----- ही संकल्पना मांडली.

- अ) नवोपक्रम (Innovation) ब) परिपूर्ण फायदा(Absolute Advantage)
क) हरित तंत्रज्ञान ड) शेती

५) ----- आंतरराष्ट्रीय व्यापार तूट कमी करण्यासाठी आणि अनावश्यक आयात रोखण्यासाठी महत्त्वाचे आहेत.

- अ) व्यापार निर्बंध ब) व्यापार प्रोत्साहन
क) आयात ड) यापैकी काहीही नाही

६) देशाच्या व्यापार शर्तीवर कोणता घटक नकारात्मक परिणाम करू शकतो?

- अ) निर्यात केलेल्या वस्तूंच्या गुणवत्तेत सुधारणा
ब) देशाच्या निर्यातीसाठी जागतिक मागणीत वाढ
क) आयात केलेल्या वस्तूंच्या किमतीत वाढ
ड) देशाच्या उत्पादन क्षमतेत वाढ

७) निव्वळ विनिमय व्यापार शर्ती (NBTT) काय मोजते?

- अ) निर्यात किमती आणि आयात किमतींचे गुणोत्तर
ब) व्यापार तूट आणि व्यापार अधिशेषांचे गुणोत्तर
क) एकूण व्यापार खंडाशी सकल देशांतर्गत उत्पादनाचे गुणोत्तर
ड) परकीय चलन साठ्याचे राष्ट्रीय उत्पन्नाशी गुणोत्तर

८) खरेदी शक्ती समानता सिद्धांत ----- यांनी विकसित केला.

- अ) केन्स ब) शुम्पीटर क) सॅम्युएलसन ड) गुस्ताव कॅसल

९) परस्पर मागणी म्हणजे एका देशाच्या वस्तूसाठी दुसऱ्या ----- कडून केलेली मागणी होय.

अ) देशा ब) राज्या क) अ आणि ब दोन्ही ड) यापैकी कोणतेही नाही

१०) खालीलपैकी कोणते संरक्षण व्यापार धोरणाचे साधन आहे?

अ) आयात शुल्क ब) आयात कोटा
क) विनिमय नियंत्रण ड) वरील सर्व

११) ----- हे परकीय चलन बाजाराचे प्राथमिक कार्य आहे.

अ) व्याजदरांचे नियमन करणे
ब) महागाई नियंत्रित करणे
क) शेअर्सच्या किमती निश्चित करणे
ड) आंतरराष्ट्रीय व्यापार आणि गुंतवणूक सुलभ करणे

१२) खालीलपैकी कोण परकीय चलनाची मागणी करते?

अ) व्यक्ती ब) बँका
क) सरकार ड) वरील सर्व

१३) खालीलपैकी कोणत्या देशाचे जागतिक व्यापारावर वर्चस्व आहे?

अ) विकसनशील देश ब) अविकसित देश
क) दक्षिण आशियाई देश ड) विकसित देश

१४) ----- व्यवहार हे चालू विनिमय दरात समाविष्ट आहेत.

अ) वर्तमान ब) भूतकाळ क) भविष्य ड) वस्तूवर आधारित

१५) देशाच्या परकीय चलन साठ्याचे व्यवस्थापन ----- द्वारे केले जाते.

अ) मध्यवर्ती बँक ब) व्यावसायिक बँका
क) स्टॉक एक्सचेंज ड) शहरी बँका

१६) ----- प्रथम उरुग्वे राउंड कॉन्फरन्स सादर करण्यात आले.

अ) आंतरराष्ट्रीय व्यापार ब) बौद्धिक संपदा हक्क
क) वैयक्तिक संपदा हक्क ड) सामान्य संपदा हक्क

१७) गॅट्स (GATS) म्हणजे काय?

अ) व्यापार आणि सेवांवरील जागतिक करार ब) सेवांमधील व्यापारावरील सामान्य करार
क) शुल्क आणि सेवांवरील सामान्य करार ड) शुल्कांवरील सामान्य व्यवस्था

१८) आंतरराष्ट्रीय नाणेनिधीचे आर्थिक वर्ष ----- रोजी सुरू होते.

- अ) १ जानेवारी ब) १ एप्रिल
क) १ मे ड) १ जून

१९) खालीलपैकी कोणते देश नाफ्टा (NAFTA) चा भाग आहेत?

- अ) अमेरिका, कॅनडा, मेक्सिको ब) अमेरिका, कॅनडा, ब्राझील
क) अमेरिका, मेक्सिको, अर्जेन्टिना ड) अमेरिका, कॅनडा, यूके

२०) जिनिव्हा येथे ----- चे मुख्यालय आहे.

- अ) जागतिक बँक ब) जागतिक आरोग्य संघटना
क) जागतिक व्यापार संघटना ड) आशियाई बँक

Time: 3Hours

Marks: 100

Please check that you have received the correct question paper.

- Note: i) Attempt all five questions.
ii) Answers should be relevant to the questions.
iii) Figures to the right indicate full marks

- Q1 Write short notes on **any two** of the following: **20**
a) Realism
b) Aestheticism
c) Romanticism
d) Symbolism
- Q2 a) T. S. Eliot's concept of Tradition and individual Talents explains connection between present and past. Critically examine. **20**
OR
b) 'Novel reflects the wholeness of a human being' Justify this statement with reference to D. H. Lawrence's essay *Why the Novel Matters*
- Q3 a) How does Viktor Shklovsky explain the purpose of defamiliarization in art? **20**
OR
b) 'Irony as principal structure of language' Critically analyse with reference to Cleanth Brook's essay.
- Q4 a) The binary structure of language is the base of Structuralism. Critically examine **20**
OR
b) Eco-criticism awakens eco-sensitivity in literary texts. Comment
- Q5 Attempt a critical appreciation of the following poem: **20**

The House of My Childhood

The house of my childhood stood empty
On a grey hill
All its furniture gone
Except my grandmother's grindstone
And the brass figurines of her gods

After the death of all birds
Bird-cries still fill the mind
After the city's erasure
A blur still peoples the air
In the colourless crack that comes before morning
In a place where nobody can sing
Words distribute their silence
Among intricately clustered glyphs

My grandmother's voice shivers on a bare branch
I toddle around the empty house
Spring and summer are both gone
Leaving an elderly infant
To explore the rooms of age.

वेळ - ३ तास

एकूण गुण - १००

सूचना - सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.

सर्व प्रश्नांना समान गुण आहेत.

प्र.१ (अ) अ‍ॅरिस्टॉटलची सर्जक अनुकृतीची संकल्पना सविस्तर स्पष्ट करा. २०

किंवा

(आ) वर्डस्वर्थ, कोलरिज व कोर्टहॉप यांच्या काव्यव्याख्यांचा थोडक्यात परिचय करून द्या.

प्र.२ (अ) साहित्याची भाषा म्हणून प्रतिमा व रूपक यांचे स्वरूप व कार्य स्पष्ट करा. २०

किंवा

(आ) अनेकार्थता व अपरिचितिकरण या साहित्यभाषेच्या संदर्भातील संकल्पना सविस्तर स्पष्ट करा.

किंवा

प्र.३ (अ) कोलरिजचा कल्पनाशक्तीचा सिद्धांत सविस्तर स्पष्ट करा. २०

किंवा

(आ) सामाजिक बांधिलकी म्हणजे काय ते सांगून या साहित्यप्रयोजनाचे स्वरूप थोडक्यात विशद करा.

प्र.४ (अ) कॅथारसिस सिद्धांतासंबंधी बुचर यांची विरेचनवादी भूमिका सविस्तर लिहा. २०

किंवा

(आ) साहित्याच्या आस्वाद व परिणामाविषयीचा आय.ए.रिचर्ड्सचा प्रेरणासंतुलन सिद्धांत स्पष्ट करा.

प्र.५ पुढीलपैकी कोणत्याही दोन टिपा लिहा. २०

(अ) प्लेटो यांची अनुकृतीची संकल्पना

(ब) नियमोल्लंघन - साहित्यभाषेचे स्वरूप

(क) जीवनभाष्य - एक साहित्यप्रयोजन

(ड) लेसिंग यांची विशुद्धीकरणवादी भूमिका

3 Hours

MARKS 100

N.B.

1. Each question carries 20 marks. प्रत्येक प्रश्नाला 20 गुण आहेत.
2. All questions are compulsory. सर्व प्रश्न सोडवणे अनिवार्य आहे.
3. All questions have internal options. प्रत्येक प्रश्नाला अंतर्गत पर्याय दिलेला आहे

Q-1.a) Discuss Justice Ranade's ideas about the role of the state in the process of development

विकासाच्या प्रक्रियेतील राज्याच्या भूमिकेसंबंधीच्या न्यायमूर्ती रानडे यांच्या विचारांची चर्चा करा.

OR

Q 2 b) Elaborate upon Gandhiji's philosophy of State.

गांधीजींच्या राज्यासंबंधीच्या तत्त्वज्ञानाची सविस्तर चर्चा करा.

Q- 2.a) Explain Rabindranath Tagore's critique of Western nationalism.

रवींद्रनाथ टागोरांनी पाश्चिमात्य राष्ट्रवादावर केलेली टिका स्पष्ट करा.

OR

Q 2 b) Discuss Savarkar's thoughts on cultural nationalism.

सांस्कृतिक राष्ट्रवादावरील सावरकरांच्या विचारांची चर्चा करा

Q-3 a) Discuss the reformists ideas of Gopal Ganesh Agarkar.

गोपाळ गणेश आगरकरांच्या सुधारणावादी विचारांची विस्तृत चर्चा करा.

OR

Q 3 b) Explain Dr. B.R. Ambedkar's thoughts on the Indian society and caste system

जातीव्यवस्था आणि भारतीय समाज या संबंधी डॉ. बी. आर. आंबेडकर यांचे विचार स्पष्ट करा

Q-4 a) Discuss Jawaharlal Nehru's contribution to the nation-building process.

राष्ट्र उभारणीच्या प्रक्रियेतील जवाहरलाल नेहरूंच्या योगदानाची चर्चा करा .

OR

Q 4 b) What are the key features of the concept of socialism proposed by Dr. Ram

Manohar Lohia?

डॉ.राम मनोहर लोहिया यांनी मांडलेल्या समाजवादाच्या संकल्पनेची ठळक वैशिष्ट्ये काय आहेत?.

Q.-5 Write notes any two of the following. खालीलपैकी कोणत्याही दोन वर टिपा लिहा.

- A. Justice Ranade's views on economy .न्यायमूर्ती रानडे यांचे अर्थव्यवस्थेसंबंधीचे विचार.
- B. Rabindranath Tagore's Spiritual Humanism.
रवींद्रनाथ टागोर यांचा आध्यात्मिक मानवतावाद.
- C. Dr. Babasaheb Ambedkar's views on reforms related to women.
महिलांसंबंधीच्या सुधारणांबद्दल डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांचे विचार
- D. Jawaharlal Nehru:Democratic Socialism. जवाहरलाल नेहरू: लोकशाही समजवाद .

[Time: 3 Hours]

[Marks:100]

Please check whether you have got the right question paper.

- N.B:
1. All questions are compulsory.
 2. Figures to the right indicate full marks.
 3. Students answering in the regional language should refer in case of doubt to the main text of the paper in English.

- Q.1 a) Discuss briefly the various treatments of Schizophrenia. 20
- OR**
- b) Explain the Psycho-Social and Cultural factors influencing Schizophrenia. 20
- Q.2 a) Describe the following theories of Depression: Beck's Cognitive theory, the Helplessness and Hopelessness theory and Interpersonal theory. 20
- OR**
- b) Write a detailed note on Suicide. 20
- Q.3 a) Discuss in detail Cluster C Personality Disorders. 20
- OR**
- b) Write a detailed note on Antisocial Personality Disorder. 20
- Q.4 a) Discuss the various Sexual Dysfunctions in men. 20
- OR**
- b) Explain any five types of Paraphilias. 20
- Q.5 Attempt any two questions from the following questions. 20
- a) Write a note on Other Psychotic Disorders.
 - b) Explain Persistent Depressive Disorder and Other forms of Depression.
 - c) Describe Paranoid and Schizoid Personality Disorder.
 - d) Discuss Rape as a primary form of Sexual Abuse.

[वेळ: ३ तास]

[गुण:१००]

Please check whether you have got the right question paper.

- सूचना: १. सर्व प्रश्न अनिवार्य आहेत.
२. सर्व प्रश्नांना समान गुण आहेत.
३. उजवीकडील आकृत्या गुण दर्शवितात.

- प्र.१ अ) छिन्नमनस्कतेच्या विविध उपचार पद्धतींबद्दल थोडक्यात चर्चा करा. २०
किंवा
ब) छिन्नमनस्कतेवर परिणाम करणारे मानसिक-सामाजिक आणि सांस्कृतिक घटक स्पष्ट करा. २०
- प्र.२ अ) अवसादाच्या खालील सिद्धांतांचे वर्णन करा: बेकचा बोधनिक सिद्धांत, असहाय्यता आणि निराशा सिद्धांत आणि आंतरवैयक्तिक सिद्धांत. २०
किंवा
ब) आत्महत्येवर तपशीलवार टीप लिहा. २०
- प्र.३ अ) वृंद क व्यक्तिमत्व विकारांची सविस्तर चर्चा करा. २०
किंवा
ब) असामाजिक व्यक्तिमत्व विकारावर सविस्तर टीप लिहा. २०
- प्र.४ अ) पुरुषांमधील विविध लैंगिक अपकार्य दोषांबद्दल चर्चा करा. २०
किंवा
ब) लैंगिक अपसरणाचे कोणतेही पाच प्रकार स्पष्ट करा. २०
- प्र.५ खालीलपैकी कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा. २०
अ) इतर दुर्मनस्कताजन्य विकारांवर एक टीप लिहा.
ब) सततच्या अवसादाच्या विकाराचे आणि सदाचे इतर प्रकार यांचे स्पष्टीकरण द्या.
क) संविभ्रमी (पॅरानॉइड) आणि मनोविदलीय (स्किझॉइड) व्यक्तिमत्व विकाराचे वर्णन करा.
ड) लैंगिक शोषणाचे प्राथमिक स्वरूप म्हणून बलात्काराची चर्चा करा.

Correction in **3A00146** - TYBA (Sem-VI)(Choice Based) / **86730** - Psychology: Abnormal Psychology : Part-II (R-2021)

Q.P. Code: **10078689**

प्र.५) ब) सततच्या अवसादाच्या विकाराचे आणि सदाचे इतर प्रकार यांचे स्पष्टीकरणे द्या.

ऐवजी

प्र.५) ब) सततच्या अवसादाच्या विकाराचे आणि अवसादाचे इतर प्रकार यांचे स्पष्टीकरणे द्या.

[Time: 3 Hours]

[Marks: 100]

NB. 1. Attempt any five questions.

2. Figures to the right indicate full marks.

1. Examine the concept of informal sector highlighting the features and problems of informal sector workers. 20
2. Explain any two theoretical perspectives in understanding informal sector. 20
3. Describe the challenges faced by sanitation workers with reference to their wages and working condition. 20
4. Elaborate on migration as livelihood in context of COVID pandemic and migration. 20
5. What is decent work? Discuss the role of decent work agenda in achieving sustainable development goals. 20
6. Comment on the role and significance of Self Employed Women Association (SEWA) in organising the unorganised. 20
7. Justify the need for labour reforms in the context of labour flexibility debate. 20
8. Provide an overview of origin and development of labour laws in India. 20
9. State the significance of social security and role of state in safeguarding the rights of informal sector workers. 20
10. Write short note (**any two**) 20
 - a. Informalization of labour
 - b. Contract Workers
 - c. Micro-finance
 - d. Occupational Safety, Health and Working Conditions Code, 2020

[वेळ: ३तास]

[गुण: १००]

१. खालील पैकी कोणतेही पाच प्रश्न सोडवा.

२. उजवी कडील अंक पूर्ण गुण दर्शवतात.

१. अनौपचारिक क्षेत्राची संकल्पना सांगून अनौपचारिक क्षेत्रातील कामगारांची वैशिष्ट्ये आणि समस्या अधोरेखित करा. २०
२. अनौपचारिक क्षेत्र समजून घेण्यासाठी कोणतेही दोन सैद्धांतिक दृष्टिकोन स्पष्ट करा. २०
३. स्वच्छता कामगारांना त्यांच्या वेतन आणि कामाच्या स्थितीच्या संदर्भात येणाऱ्या आव्हानांचे वर्णन करा. २०
४. कोविड महामारी आणि स्थलांतराच्या संदर्भात उपजीविका म्हणून स्थलांतरांवर सविस्तर चर्चा करा. २०
५. सभ्य काम (decent work) म्हणजे काय? शाश्वत विकास उद्दिष्टे साध्य करण्यात सभ्य कामाच्या कार्यक्रमपत्रिकेच्या भूमिका चर्चा करा. २०
६. असंघटित संघटनांमध्ये स्वयंरोजगार महिला संघटनेची (SEWA) भूमिका आणि महत्त्व यावर टिप्पणी करा. २०
७. कामगार लवचिकता चर्चेच्या संदर्भात कामगार सुधारणांची आवश्यकता योग्य ठरवा. २०
८. भारतात कामगार कायद्यांच्या उत्पत्ती आणि विकासाचा आढावा द्या. २०
९. अनौपचारिक क्षेत्रातील कामगारांच्या हक्कांचे रक्षण करण्यात सामाजिक सुरक्षिततेचे महत्त्व आणि राज्याची भूमिका सांगा. २०
१०. खालील पैकी कोणत्याही दोन वर थोडक्यात टीप लिहा. २०
 - अ. कामगारांचे अनौपचारिकीकरण
 - ब. कंत्राटी कामगार
 - क. सूक्ष्म-वित्त
 - ड. व्यावसायिक सुरक्षा, आरोग्य आणि कामाच्या परिस्थिती संहिता, २०२०

Time- 3 Hours

Total Marks:-80

N.B. (1) All questions are compulsory.

(2) All questions carry equal marks.

Q.1. Attempt any Two questions of the following. (20)

- (a) Explain the concept of co-operation and its Principles.
- (b) Explain the role of co-operative movement in economics development.
- (c) Describe the globalization and Co- operative movement.

Q.2. Attempt any two questions of the following. (20)

- (a) Describe the National co-operative development corporation.
- (b) What are the problems of Indian co-operative finance system?
- (c) What are the functions of District central Co-operative banks? Discuss.

Q.3. Attempt any Two questions of the following. (20)

- (a) What is mean by Agro-based industries and give its importance.
- (b) What are the problems of sugar co-operative industries in India?
- (c) Explain the benefits of co-operative farming in economic development.

Q.4. Attempt any Two questions of the following. (20)

- (a) Explain the functions of consumer's co-operative societies.
- (b) Explain the problems of co-operative marketing societies.
- (c) Explain the concept of co-operative leadership.

मराठी रुपांतर

वेळ - तीन तास

एकूण गुण : ८०

सूचना (१) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.

(२) सर्व प्रश्नांना समान गुण आहेत

प्र.१. खालीलपैकी कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा.

(२०)

- (अ) सहकार म्हणजे काय ? सहकाराची तत्वे कोणती.
- (ब) आर्थिक विकासात सहकार चळवळीची भूमिका कोणती ते सांगा.
- (क) जागतिकीकरण आणि सहकारी चळवळ यावर भाष्य करा.

प्र.२. खालीलपैकी कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा.

(२०)

- (अ) राष्ट्रीय सहकारी विकास महामंडळाचे वर्णन करा.
- (ब) भारतीय सहकारी वित्त व्यवस्थेतील समस्या कोणत्या.
- (क) जिल्हा मध्यवर्ती सहकारी बँकेची कार्ये कोणती आहेत? चर्चा करा

प्र.३. खालीलपैकी कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा.

(२०)

- (अ) कृषी-आधारित उद्योग म्हणजे काय आणि त्याचे महत्व सांगा.
- (ब) भारतातील साखर उद्योगासमोरील अडचणी कोणत्या.
- (क) आर्थिक विकासात सहकारी शेतीचे फायदे स्पष्ट करा

प्र.४. खालीलपैकी कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा.

(२०)

- (अ) ग्राहक सहकारी संस्थांची कार्ये कोणती आहेत ते स्पष्ट करा.
- (ब) सहकारी विपणन संस्थांच्या समस्या स्पष्ट करा.
- (क) सहकारी नेतृत्वाची संकल्पना स्पष्ट करा

Time: 2 ½ Hours

Marks: 80

Note: 1. Attempt any four questions.

2. All questions carry equal marks. (20 marks each)

1. Explain the forms of violence experienced by trans persons within domestic spaces.
2. Analyze how social media platforms contribute to misogynistic behaviour
3. Discuss the key provisions of PWDVA 2005 in protecting women's rights.
4. Examine the effectiveness of POSH Act 2013 in addressing workplace harassment.
5. Explore the ethical debates surrounding surrogacy in reproductive health.
6. Describe women's participation in struggles over natural resources.
7. Analyze the impact of #MeToo movement in addressing sexual harassment.
8. Evaluate how Pinjra Tod challenges restrictions on women's mobility.

मराठी रुपांतर

वेळ: २ ½ तास

गुण: ८०

१. कोणतेही चार प्रश्न सोडवा.

२. सर्व प्रश्नांना समान गुण आहेत. (प्रत्येकी २० गुण)

१. घरगुती जागेत ट्रान्स व्यक्तींना होणाऱ्या हिंसाचाराच्या स्वरूपांचे स्पष्टीकरण द्या.
२. सोशल मीडिया प्लॅटफॉर्म महिलांबद्दलच्या द्वेषपूर्ण वर्तनाला कसे हातभार लावतात याचे विश्लेषण करा.
३. महिलांच्या हक्कांचे संरक्षण करण्यासाठी कौटुंबिक हिंसाचारापासून महिलांचे संरक्षण कायदा २००५ च्या प्रमुख तरतुदींवर चर्चा करा.
४. कामाच्या ठिकाणी होणाऱ्या छळाला तोंड देण्यासाठी लैंगिक छळास प्रतिबंध(POSH) कायदा २०१३ च्या प्रभाविपणाचे परीक्षण करा.
५. प्रजनन आरोग्यामध्ये सारोगसीभोवती असलेल्या नैतिक वादविवादांचा शोध घ्या.
६. नैसर्गिक संसाधनांवरील संघर्षांमध्ये महिलांच्या सहभागाचे वर्णन करा.
७. लैंगिक छळाला तोंड देण्यासाठी #MeToo चळवळीच्या प्रभावाचे विश्लेषण करा.
८. पिंजरा तोड महिलांच्या हालचालींवरील निर्बंधांना कसे आव्हान देते याचे मूल्यमापन करा.

(Time: 2.5 Hours)

(Marks: 80)

- NB 1) All questions are compulsory
2) All questions carry equal marks

1. A) Define Museology and describe the Museum Movement in India during British period.
OR
B) Discuss the duties and responsibilities of the Curator in the Museum.
2. A) Explain the various techniques used by Museums to acquire objects.
OR
B) Elaborate the various outreach activities of museum.
3. A) Explain the meaning, scope and objectives of Archival Science
OR
B) Describe the classification of Archives in detail.
4. A) What are the various steps taken for appraisal and retention of Archives?
OR
B) Give a detailed account of Digital Archives

वेळ -- २.३० तास

गुण - ८०

सूचना : सर्व प्रश्न अनिवार्य आहेत.

सर्व प्रश्नांना समान समान गुण आहेत.

- १ अ वस्तू संग्रहालयशास्त्राची व्याख्या करा आणि भारतातील ब्रिटीश काळातील वस्तू संग्रहालय चळवळीचे वर्णन करा.

किंवा

ब वस्तू संग्रहालयातील अभिरक्षकाची कार्ये आणि जबाबदाऱ्या यांची चर्चा करा.

- २ अ वस्तू संग्रहालयात वस्तू मिळवण्याची विविध तंत्रे स्पष्ट करा.

किंवा

ब वस्तू संग्रहालयाच्या विविध बाह्य उपक्रमांची सविस्तर माहिती लिहा.

- ३ अ अभिलेख शास्त्राचा अर्थ, व्याप्ती आणि उद्दिष्टे लिहा.

किंवा

ब अभिलेखांच्या वर्गीकरणाचे विस्तृत विवेचन करा.

- ४ अ अभिलेखांचे मूल्यांकन आणि जतन करण्यासाठी कोणती विविध पावले उचलली जातात?

किंवा

ब डिजिटल आर्काइव्हजची/ संग्रहाची सविस्तर माहिती द्या.

(Time: 02½ Hours)

(Total Marks: 80)

Please check whether you have got the right question paper.

N.B: 1) All questions are compulsory.

2) All questions carry equal marks.

Q. 1. What are the current trends and issues facing the Radio in India? (20)

OR

Describe the different career opportunities in Television sector.

Q.2. Explain the functions and responsibilities of Public Relations Officer. (20)

OR

Define the term advertising and explain the types of advertising.

Q.3. What are the different types of Social Media? (20)

OR

State the impact of electronic gadget on physical and mental health?

Q.4. Bring out the impact of mass media on women. (20)

OR

Discuss how media is playing a significant role in creating environmental awareness.

मराठी अनुवाद

(02½ तास)

(एकूण गुण: 80)

Please check whether you have got the right question paper.

सूचना: १) सर्व प्रश्न अनिवार्य आहेत.

२) सर्व प्रश्नांना समान गुण आहेत.

प्र.१. भारतातील रेडिओसमोर सध्या कोणते कल आणि समस्या आहेत?

(२०)

किंवा

टेलिव्हिजन क्षेत्रातील विविध करिअर संधींचे वर्णन करा.

प्र. २. जनसंपर्क अधिकाऱ्यांची कार्ये आणि जबाबदाऱ्या स्पष्ट करा.

(२०)

किंवा

जाहिरात या शब्दाची व्याख्या करा आणि जाहिरातीचे प्रकार स्पष्ट करा.

प्र.३. सोशल मीडियाचे वेगवेगळे प्रकार कोणते आहेत?

(२०)

किंवा

इलेक्ट्रॉनिक गॅझेटचा शारीरिक आणि मानसिक आरोग्यावर होणारा परिणाम सांगा?

प्र.४. महिलांवर प्रसारमाध्यमांचा होणारा परिणाम समोर आणा.

(२०)

किंवा

पर्यावरण जागरूकता निर्माण करण्यात माध्यमे कशी महत्वाची भूमिका बजावत आहेत यावर चर्चा करा.

TIME:2.30 hrs

MARKS:80

- Note: 1) All questions are compulsory
2) Each question carries 20 marks

Q.1 Attempt any two

(20)

- A. Explain the meaning and structure of Indian money market.
- B. Discuss the role of RBI in regulating Indian money market.
- C. What is a debt market? Discuss the participants and instruments in debt market

Q.2 Attempt any two:

(20)

- A. Define capital market and explain the key features and participants of capital market.
- B. Discuss the process of listing securities in the stock exchange and its advantages for companies.
- C. Explain the reforms in secondary segment of Indian capital market.

Q.3 Attempt any two:

(20)

- A. Define derivatives and explain the need and significance of derivative markets.
- B. Explain the pricing of derivative with reference to cost of carry model.
- C. Explain the evolution and growth of derivative markets in India, with reference to NCDEX.

Q.4 Attempt any two:

(20)

- A. What are mutual funds? Explain the different types of mutual fund schemes.
- B. Explain the role of IRDA in the regulation of the insurance sector.
- C. Explain the evolution and growth of merchant banking in India.

मराठी रुपांतर

वेळ: २:३० तास

गुण: ८०

सूचना:

1. सर्व प्रश्न सोडवणे बंधनकारक आहे.
2. प्रत्येक प्रश्नाला 20 गुण आहेत.

प्रश्न 1: खालीलपैकी कोणत्याही दोन प्रश्नांची उत्तरे द्या

(20)

- A. भारतीय चलन बाजाराचा अर्थ आणि संरचना स्पष्ट करा.
- B. भारतीय चलन बाजाराचे नियमन करण्यामध्ये रिझर्व्ह बँकेची भूमिका स्पष्ट करा.
- C. कर्ज बाजार म्हणजे काय? त्यातील सहभागी आणि कर्ज बाजारातील वित्तीय साधने स्पष्ट करा.

प्रश्न 2: खालीलपैकी कोणत्याही दोन प्रश्नांची उत्तरे द्या

(20)

- A. भांडवली बाजाराची व्याख्या करा आणि त्याच्या प्रमुख वैशिष्ट्ये व सहभागी स्पष्ट करा.
- B. शेअर बाजारात सिक्युरिटीज सूचीबद्ध करण्याच्या प्रक्रियेसंबंधी चर्चा करा आणि त्याचे कंपन्यांना होणारे फायदे स्पष्ट करा.
- C. भारतीय भांडवली बाजाराच्या दुय्यम विभागातील सुधारणा स्पष्ट करा.

प्रश्न 3: खालीलपैकी कोणत्याही दोन प्रश्नांची उत्तरे द्या

(20)

- A. डेरिव्हेटिव्ह्स म्हणजे काय? डेरिव्हेटिव्ह बाजारपेठेची गरज आणि महत्त्व स्पष्ट करा.
- B. किमान खर्च मॉडेलच्या संदर्भात डेरिव्हेटिव्ह्सच्या किंमती निश्चित करण्यासंबंधी चर्चा करा.
- C. भारतातील डेरिव्हेटिव्ह बाजाराचा विकास आणि वाढ NCDEX संदर्भात स्पष्ट करा.

प्रश्न 4: खालीलपैकी कोणत्याही दोन प्रश्नांची उत्तरे द्या

(20)

- A. म्युच्युअल फंड म्हणजे काय? म्युच्युअल फंड योजनांचे विविध प्रकार स्पष्ट करा.
- B. विमा क्षेत्राच्या नियमनामध्ये IRDA ची भूमिका स्पष्ट करा.
- C. भारतातील मर्चंट बँकिंगच्या विकासावर सविस्तर नोंद लिहा.

[Time: 2:30 Hours]

[Total Marks: 80]

Please check whether you have got the right question paper.

N. B. 1) All the questions are compulsory.

2) Figures to the right indicate full marks.

1. Solve **any two** questions of the following: 20
 - a) Explain the characteristics of Indian labour market.
 - b) State the problems of woman labour in India.
 - c) Discuss the labour market reforms in India.
2. Solve **any two** questions of the following: 20
 - a) Explain the various functions of trade unions.
 - b) Discuss on the problems of trade unions in India.
 - c) What is the role of outside leadership in trade unions in India?
3. Solve **any two** questions of the following: 20
 - a) Analyse the settlement mechanism of industrial disputes.
 - b) What is collective bargaining? Explain its importance.
 - c) Discuss Forms of Worker's Participation in India.
4. Solve **any two** questions of the following: 20
 - a) State the information about different theories of Labour Welfare.
 - b) Discuss social security measures in India.
 - c) Discuss about social assistance and social insurance.

मराठी भाषांतर

वेळ : २:३० तास

एकूण गुण: ८०

सूचना:- १) सर्व प्रश्न अनिवार्य आहेत.

२) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

१. खालीलपैकी कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा:

२०

अ) भारतीय श्रम बाजाराची वैशिष्ट्ये स्पष्ट करा.

ब) भारतातील महिला कामगारांच्या समस्या सांगा.

क) भारतातील श्रम बाजार सुधारणाबाबत चर्चा करा.

२. खालीलपैकी कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा:

२०

अ) कामगार संघटनांची विविध कार्ये सांगा.

ब) भारतातील कामगार संघटनांच्या समस्यांची चर्चा करा.

क) भारतातील कामगार संघटनांतील बाह्य नेतृत्वाची भूमिका कोणती आहे?

३. खालीलपैकी कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा:

२०

अ) औद्योगिक विवादांच्या सोडवणूकीच्या यंत्रणेचे विश्लेषण करा.

ब) सामुदायिक सौदाशक्ती म्हणजे काय? सामुदायिक सौदाशक्तीचे महत्व स्पष्ट करा.

क) भारतातील कामगारांच्या व्यवस्थापनातील सहभागाच्या स्वरूपावर चर्चा करा.

४. खालीलपैकी कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा:

२०

अ) कामगार कल्याणाच्या विविध सिद्धांतासंबंधी माहिती सांगा.

ब) भारतातील सामाजिक सुरक्षा उपायांची चर्चा करा.

क) सामाजिक सहाय्य आणि सामाजिक विमा याबाबत चर्चा करा.

Time: 3 Hours

Total Mark: 80

Note: 1) Answer all questions.

2) All questions carry equal marks.

Q.1.A Critically comment the connection between Industrialization and Globalization on cultural Transformation. **(20)**

OR

Q.1.B. Discuss High culture vs Low Culture debate. **(20)**

OR

Q.1.C. Write short notes on any **TWO** of the following: **(20)**

- a) Post Modernism in cultural studies
- b) Pluralism of Value and Hyperreality
- c) Jean Baudrillard's theory
- d) Mediation of reality

Q.2.A. Discuss in detail the Culture and Ideology in Popular Culture. **(20)**

OR

Q.2.B. Discuss in detail the subversive element of popular culture **(20)**

Q.3.A. Discuss the Cultural Industry theory as introduction by the Frankfurt School **(20)**

OR

Q.3.B. Does the concept of Hegemony intersect with the Politics of Culture? Discuss the way with two examples of your choice. **(20)**

Q.4. Write short notes on any **TWO** of the following. **(20)**

- a) Frankfurt School.
- b) Ideology of popular culture
- c) The theory of cultural politics
- d) Cultural Industry theory

वेळ: २ तास ३० मिनिटे

गुण ८०

सूचना: १. सर्व प्रश्न अनिवार्य आहेत.

२. उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

प्र.१ अ) महाराष्ट्रातील सामाजिक स्थित्यंतराचा मराठी साहित्यावर पडलेला परिणाम स्पष्ट करा. २०

किंवा

आ) समाजाच्या जडणघडणीत साहित्याचाही महत्वाचा वाटा असतो, या विधानाची सोदाहरण चर्चा करा.

प्र.२ अ) दलित साहित्याची संकल्पना सांगून मराठीतील दलित साहित्याची परंपरा सांगा. २०

किंवा

आ) 'भाई तुम्ही कुठे आहात!' हे नाटक सामाजिक व्यवस्थेवर भाष्य करते, सोदाहरण चर्चा करा.

प्र.३ अ) स्त्रीवादी साहित्याचे स्वरूप सांगून स्त्रीवादी साहित्याच्या प्रेरणा सांगा. २०

किंवा

आ) स्त्री जीवनातील विविध पातळीवरचा संघर्ष 'तिचा अवकाश' या कथासंग्रहातील कथांच्या अनुषंगाने स्पष्ट करा.

प्र.४ कोणत्याही दोन टीपा लिहा. २०

१. म.ना. वानखेडे यांचे दलित जाणिवेसंदर्भातील विचार

२. 'भाई तुम्ही कुठे आहात!' या नाटकातील दिनकरराव

३. 'पाऊस आला मोठा' मधील सावित्री

४. 'दुष्काळ' कथेचे कथानक

Time 2.30 Hours

Marks -80

N.B. a) All questions are compulsory

b) Each question carries equal marks.

Q.1 a) Elaborate the role of Business Class in politics in Maharashtra

(20)

OR

Q.1 b) Discuss the Rural -Urban land issues in Maharashtra

Q.2 a) Analyse the Origin and growth of Bhartiya Janta Party in Maharashtra

(20)

OR

Q.2 b) Examine the Congress -NCP alliance in Maharashtra.

Q.3 a) Discuss the role and contribution of Sharad Joshi in Farmers Movement.

(20)

OR

Q.3 b) Analyse the rise of Naxalite Movement in Maharashtra

Q.4 a) Discuss the role and objectives of Civil society in Maharashtra.

(20)

OR

b) Elaborate the role and contribution of Vanrai as best alternative model of development in Maharashtra.

मराठी रुपांतर

वेळ २.३० तास.

गुण -80

सूचना: अ) सर्व प्रश्न अनिवार्य आहेत

ब) प्रत्येक प्रश्नाला समान गुण आहेत.

प्र.१ महाराष्ट्रातील राजकारणात व्यापारी वर्गाची भूमिका स्पष्ट करा.

(२०)

किंवा

प्र.१ महाराष्ट्रातील ग्रामीण-शहरी जमिनीच्या समस्यांवर चर्चा करा.

प्र.२ महाराष्ट्रातील भारतीय जनता पक्षाची उत्पत्ती आणि वाढीचे विश्लेषण करा.

(२०)

किंवा

प्र. २ महाराष्ट्रातील काँग्रेस-राष्ट्रवादी आघाडीचे परीक्षण करा.

प्र. ३ शेतकरी चळवळीतील शरद जोशींची भूमिका आणि योगदान यावर चर्चा करा.

(२०)

किंवा

प्र.३ महाराष्ट्रातील नक्षलवादी चळवळीच्या उदयाचे विश्लेषण करा.

प्र. ४ महाराष्ट्रातील नागरी समाजाची भूमिका आणि उद्दिष्टे यांची चर्चा करा.

(२०)

किंवा

प्र. ४ महाराष्ट्रातील विकासाचे सर्वोत्तम पर्यायी प्रतिमान म्हणून वनराईची भूमिका आणि योगदान विशद करा.

Duration: 2:30 hrs

Marks: 80

Instructions:

i) Attempt all questions

ii) All questions carry equal marks

Q1 A Compare and contrast reinforcement theory and expectancy theory of motivation. 20

OR

B What is motivation? Discuss need theories of motivation in detail. 20

Q2 A Explain the nature and environmental antecedents of job satisfaction. 20

OR

B What are counterproductive work behaviors? Explain absence, lateness and turnover as counterproductive work behaviours. 20

Q3 A Differentiate between work groups and work teams and explain the concept of roles, norms and cohesiveness that underlie group behaviour. 20

OR

B Write a detailed note on LMX & Transformational theories of leadership. 20

Q4 A What is Organisational Development? Describe MBO & team building as a technique of OD. 20

OR

B Discuss Theory X / Theory Y & Socio technical systems theory of Organisational Development. 20

Duration: 3 hrs

Maximum Marks: 80

- N. B.**
1. Attempt all four questions.
 2. Figures to the right indicate maximum marks.
 3. Mark all the labels in INK for Questions 2 and 3.
 4. Use either bracketing or tree diagrams for analysis.

Q. 1. Write short notes on any two of the following:

20

- i. Discourse markers
- ii. Register
- iii. Semantics
- iv. Denotative and Connotative Meaning

Q.2. (A) Analyse the following clauses by giving form and function labels to the phrases and the elements they contain.

10

- i. Rohit eventually became a good colleague
- ii. The officer scolded the driver last Friday.
- iii. Why did you leave her alone?
- iv. You can get instant answers to your queries.
- v. The final project was given last night.

2
2
2
2
2

(B) Identify the SPOCA structure of the following sentences along with the type and function of the SCL.

10

- i. That he was concealing the fact was evident to the investigating officer.
- ii. Life changed dramatically after he went to Delhi.
- iii. The company is concerned about what the customers think.
- iv. I often recalled his words when I felt homesick.
- v. They were reviewing the book that was released yesterday.

2
2
2
2
2

Q.3. Attempt derived structures from the following as directed. Identify the SPOCA structure of both the basic and derived sentences.

20

- i. The film will amuse the audience. (Rule of Fronting) 2
- ii. That the reports are missing is serious. (Rule of Extraposition) 2
- iii. The principal called the professor to his cabin. (Rule of Cleft Sentence) 4
- iv. Many animals are in the zoo. (Rule of Existential Sentence) 2
- v. A meeting of all the teachers was held. (Rule of Postponement of the Postmodifier) 2
- vi. Kalidasa wrote Malavikagnimitram. (Rule of Question Tag) 2
- vii. His wife made him some coffee. (Rule of Substitution of PP for Indirect Object) 2
- viii. The prince inherited the entire kingdom. (Rule of Passive Reconsideration) 2
- ix. It is healthy to drink carrot juice. (Rule of Fronting of Subordinate Clause Object) 2

Q. 4. (A) Read the following passage and write a brief analysis of its register (200-250 words).

10

On a blazing hot summer afternoon, an old man came walking down a narrow village path. He was tired and thirsty. Right by the road, he spotted a tiny grocery store. It had a tin roof and mud walls. The shopkeeper sat inside fanning himself and shooing away the flies that were buzzing around in the stifling heat. There was a little bench in front of the store where the villagers met when evening came and the land had cooled down. The old man flopped down on the bench. He was so tired that for a while he could not speak. Finally, he opened his mouth and uttered one word, 'Water!'

Now, this village had been facing a horrible problem for a long time. It was near a great desert and the rains came only once a year to fill its ponds and wells. But the rains had disappeared for the last two years, and the villagers had been making do with water from a faraway stream. Every morning groups of men and women walked a long distance, filled their pots from the little stream and used that the whole day. Naturally, no one wanted to waste even a drop of this precious water.

Q. 4. (B) Read the following passage and write a brief analysis of its register (200-250 words).

10

ReviveX is a cutting-edge health supplement meticulously formulated to support overall wellness and promote long-term vitality. Designed to meet the demands of modern life, this powerful product is packed with a unique blend of essential vitamins, minerals, and natural antioxidants that work in harmony to enhance your health. With regular use, ReviveX helps to strengthen the immune system, improve mental clarity, and boost energy levels, allowing you to tackle each day with increased focus and vitality. The supplement is enriched with plant-based ingredients such as turmeric, ginger, and ashwagandha—known for their potent anti-inflammatory properties—which work together to reduce stress, improve mood, and promote a sense of calm. Additionally, ReviveX supports healthy digestion and promotes better gut health, ensuring your body functions optimally. The carefully crafted formula is non-GMO, free of artificial additives, and designed to be gentle on the stomach. ReviveX is the perfect addition to your daily routine, offering a safe, natural, and effective way to nourish your body, boost your mental and physical well-being, and maintain a balanced lifestyle, no matter your age or activity level.

Duration: 3 hours

Maximum Marks:100

N.B.: All questions are compulsory
Figures to the right indicate maximum marks

Q 1A Discuss in detail post-colonial fiction with reference to major post-colonial writers. 20

OR

Q 1 B Elaborate on the contribution of World War II novelists

OR

C Write short notes on any two of the following:

- i) Impact of the Fall of the British Empire as seen in British Literature
- ii) Life and Literature between the Two Wars
- iii) Psychological novels and Stream of consciousness novels
- iv) Features of magic-realism

Q2 A 20

a) *Lord of the Flies* depicts the loss of humanity and civilization. Elaborate.

OR

b) Discuss in detail the theme of evil in the novel *Lord of the Flies*.

OR

Q2 B

a) Elaborate on the role of the narrator in *Midnight's Children*.

OR

b) Analyse the use of magic realism in *Midnight's Children*.

3 A Discuss in detail the character of Mabel Pervin in *The Horse Dealer's Daughter*. 20

OR

3 B Examine the plot structure of *The Chinese Statue*.

Q 4A Write short notes on any two of the following with reference to *Lord of the Flies*: 20

- i) The role of the conch
- ii) Character sketch of Piggy
- iii) The island
- iv) Symbols in the novel

OR

Q4 B Write short notes on any two of the following with reference to *Midnight's Children*:

- i) Re-telling of history
- ii) Character sketch of Shiva
- iii) Plot structure of the novel
- iv) Saleem Sinai

Q 5 Write short notes on any two of the following:

20

- i) The setting in *The Werewolf*
- ii) The brothers in *The Horse Dealer's Daughter*
- iii) The role of the princess in *Cinnamon*
- iv) The surprise ending of *The Chinese Statue*

Time: 3 Hours

Total Marks: 100

N.B.: 1) All question are compulsory.

2) All question carry equal marks.

Q.1 A) Discuss the achievements of Peshwa Balaji Vishwanath.

OR

B) Explain the contribution of Peshwa Bajirao I in the expansion of Maratha Power.

Q.2. A) Describe the causes of Third Battle of Panipat.

OR

B) Assess the consequences of Third Battle of Panipat.

Q.3. A) Give an account of Peshwa Madhavrao I.

OR

B) Examine the Barbhai council with special reference to the work of Nana Phadnis and Mahadaji Shinde.

Q.4. A) Trace the Civil and Revenue administration during Peshwa period.

OR

B) Analyse the Art and Architecture during Peshwa period.

Q.5. Write short Notes on (Any Two)

A) Maratha Confederacy

B) Peshwa Nanasaheb

C) Downfall of Maratha power.

D) Position of women during Peshwa period

मराठी भाषांतर

वेळ: ३ तास

एकूण गुण : १००

सूचना: १) सर्व प्रश्न अनिवार्य आहे.

२) सर्व प्रश्नांना समान गुण आहेत.

प्र. १. अ) पेशवा बाळाजी विश्वनाथांच्या कामगिरीची चर्चा करा.

किंवा

ब) मराठा सत्तेच्या विस्तारातील पेशवे बाजीराव पहिले यांचे योगदान स्पष्ट करा.

प्र. २. अ) पानिपतच्या तिसऱ्या लढाईच्या कारणांचे वर्णन करा.

किंवा

ब) पानिपतच्या तिसऱ्या लढाईचे परिणाम विशद करा.

प्र. ३. अ) पेशवे माधवराव पहिले यांची माहिती विशद करा.

किंवा

ब) नाना फडवणीस व महादजी शिंदे यांच्या कार्याच्या विशेष संदर्भात बारभाई कारस्थानचे परीक्षण करा.

प्र. ४. अ) पेशवे काळातील मुलकी व महसूल प्रशासानावर प्रकाश टाका.

किंवा

ब) पेशवे काळातील कला व स्थापत्यांचे विश्लेषण करा.

प्र. ५. टीपा लिहा. (कोणत्याही दोन)

अ) मराठा मंडळ

ब) पेशवा नानासाहेब

क) मराठा सत्तेचा न्हास

ड) पेशवे काळातील स्त्रियांची परिस्थिती

Time: 3 hours

Marks: 100

N.B: (1) All questions are compulsory.

(2) All questions carry equal marks.

Q.1) What is the process of nation-building? Discuss how this process is better understood with the help of films you have watched.

OR

Describe the end of Feudalism as an important phenomenon in Indian democracy

Q.2) Discuss the development process with reference to the films you have watched.

OR

Discuss the debates of development and explain how films help us understand them better.

Q.3) Discuss the impact of Narmada Bachao Andolan on creating environmental awareness in Indian Society.

OR

Discuss the importance of the Right to Information Movement in curbing corruption in Indian society.

Q.4) Explain Naxalism as the major challenge to the internal security of India.

OR

Elaborate the causes of terrorism keeping in mind the films seen by you.

Q.5) Write Short Notes on **any Two** of the following:

- a) Nehruvian Socialism
- b) Issues of Migration
- c) Chipko Movement
- d) Remedies for the problem of Terrorism

वेळ: ३ तास

गुण : १००

सूचना : (१) सर्व प्रश्न अनिवार्य आहेत.

(२) सर्व प्रश्नांना समान गुण आहेत.

प्र.१) राष्ट्रभारणीची प्रक्रिया काय आहे? तुम्ही पाहिलेल्या चित्रपटांच्या मदतीने ही प्रक्रिया अधिक चांगल्या प्रकारे कशी समजली आहे यावर चर्चा करा.

किंवा

भारतीय लोकशाहीतील एक महत्त्वाची घटना म्हणून संजामशाहीचा अंत वर्णन करा.

प्र.२) तुम्ही पाहिलेल्या चित्रपटांच्या संदर्भात विकासप्रक्रियेची चर्चा करा.

किंवा

विकासाच्या वादविवादांवर चर्चा करा आणि चित्रपट आपल्याला त्या चांगल्या प्रकारे समजून घेण्यास कशी मदत करतात ते स्पष्ट करा.

प्र.३) नर्मदा बचाओ आंदोलनामुळे भारतीय समाजात पर्यावरणविषयक जागृती निर्माण होण्याबाबत कसा परिणाम झाला याची चर्चा करा.

किंवा

भारतीय समाजातील भ्रष्टाचाराला आळा घालण्यासाठी माहिती अधिकार चळवळीचे महत्त्व काय आहे याची चर्चा करा.

प्र.४) भारताच्या अंतर्गत सुरक्षेसमोरील मोठे आव्हान म्हणून नक्षलवादाचे स्पष्टीकरण द्या.

किंवा

तुम्ही पाहिलेल्या चित्रपटांना लक्षात घेऊन दहशतवादाची कारणे स्पष्ट करा.

प्र.५) खालीलपैकी कोणत्याही दोन विषयांवर टीपा लिहा:

अ) नेहरूवादी समाजवाद

ब) स्थलांतरणाशी संबंधित समस्या

क) चिपको आंदोलन

ड) दहशतवादाच्या समस्येवर उपाय

Time: 3 hours

Marks: 100

Note:

1. Attempt **all** questions
2. All questions carry **equal** marks

Q.1. Answer any one of the following: (20 marks)

1. Explain Encoding Specificity, Context-Dependent Retrieval, and Massed Versus Spaced Trials.

OR

2. Explain the Levels of Processing Model and what is dual coding hypothesis?

Q.2. Answer any one of the following: (20 marks)

1. Explain the Gestalt approach to problem-solving.

OR

2. Explain the information-processing theories of creativity. What are some ways to increase idea production?

Q.3. Answer any one of the following: (20 marks)

1. Explain Satisficing and Elimination by Aspects.

OR

2. Explain Availability and Representativeness Heuristic in detail.

Q.4. Answer any one of the following: (20 marks)

1. Explain generating and testing hypotheses.

OR

2. Write a detailed note on propositional/conditional reasoning.

Q.5. Answer any two of the following: (20 marks)

1. Explain how mnemonics can improve memory.
2. Explain progress monitoring.
3. Explain the two systems approach to decision-making.
4. Explain the mental model approaches to syllogistic reasoning.

(मराठी रूपांतर)

वेळ: 3 तास

गुण: १००

सूचना:-१) सर्व प्रश्न सोडवा.

२) सर्व प्रश्नांना समान गुण आहेत.

प्र.१. पुढीलपैकी कोणताही एक प्रश्न सोडवा.

(२०)

अ) संकेतन विशिष्टता, संदर्भ-अवलंबित्व प्रत्यावहन/पुनःप्रापण, आणि अखंडित विरुद्ध खंडित प्रयत्न या संकल्पना स्पष्ट करा.

ब) स्मृतीचे संस्करण स्तर/पातळी प्रारूप स्पष्ट करा आणि द्वि संकेतन गृहीतक स्पष्ट करा.

प्र.२. पुढीलपैकी कोणताही एक प्रश्न सोडवा.

(२०)

अ) समस्या निराकारणाशी संबंधित समग्रवादी दृष्टिकोन स्पष्ट करा.

ब) सर्जनशीलशक्तेशी संबंधित माहिती संस्करण दृष्टिकोन स्पष्ट करा. कल्पना निर्मितीला चालना देणाऱ्या मार्गाची चर्चा करा.

प्र.३. पुढीलपैकी कोणताही एक प्रश्न सोडवा.

(२०)

अ) पैलूसह समाधान आणि निष्कासन ही संकल्पना स्पष्ट करा.

ब) उपलब्धता आणि प्रातिनिधिक आखाडे/बौद्धिक पळवाटा या संकल्पना सविस्तर स्पष्ट करा.

प्र.४. पुढीलपैकी कोणताही एक प्रश्न सोडवा.

(२०)

अ) निर्मिती आणि परीक्षण गृहीतक स्पष्ट करा.

ब) विधानात्मक युक्तीवादावर/तर्कानुमानावर सविस्तर टीप लिहा.

प्र.५. पुढीलपैकी कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा.

(२०)

अ) स्मृतीसुधार विद्यामुळे स्मरण कसे सुधारू शकते ते स्पष्ट करा.

ब) प्रगती देखरेख ही संकल्पना स्पष्ट करा.

क) निर्णय प्रक्रियेशी संबंधित द्वि प्रणाली दृष्टिकोन स्पष्ट करा.

ड) संवाक्यात्मक युक्तीवादाशी संबंधित मानसिक प्रारूपे दृष्टिकोन स्पष्ट करा.

Time: 3 Hours

Marks : 100

N.B.

- i) All questions are compulsory.
 ii) Each question carries 20 marks
 iii) The use of simple calculator is allowed.

Q.1 Attempt any two of the following: (20)

- a) Given $Z = 3x^2y - 4xy^2 + y^3$, find second-order partial derivatives of Z.
 b) The demand function for a product Q is given as: -
 $Q = 100 - 2P + 0.5Y - 1.2P_R$, where P is the price of the good, Y is consumer's income and P_R is the price of a related good.
 i. Calculate the partial elasticities of demand with respect to P, Y, and P_R at $P=10$, $Y=200$ and $P_R=20$.
 ii. Interpret each elasticity and explain the nature of related goods.
 c) Use the Lagrange Multiplier Method to maximize the function:
 $U = x^2y$
 subject to the constraint $2x + y = 100$.
 i) Formulate the Lagrangian and derive the necessary conditions.
 ii) Solve for x and y that maximize U.

Q.2 Attempt any two of the following: (20)

- a) Evaluate the following integrals:
 (i) $\int (3x^2 + 2x + 1)dx$ (ii) $\int_0^2 (2x + 1)dx$
 b) The marginal cost function is given as: $MC = 5 + 3x - 2x^2$
 If total fixed cost is Rs.20, find the total cost and average cost.
 c) The demand function for a product is $P=40-3Q$ and the supply function is $P=2Q$
 Find:
 (i) The equilibrium quantity and price,
 (ii) The Consumer Surplus, and
 (iii) The Producer Surplus.

Q.3 Attempt any two of the following: (20)

- a) Calculate Spearman's Rank Correlation Coefficient for the following data on weekly working hours (X) and weekly consumption of basic goods in kg (Y) for 6 households:

X	30	25	35	20	28	32
Y	10	8	12	6	9	11

- b) The following table shows the data on years of education (X) and monthly income in Rs.000's (Y) of 5 individuals.

Years of Education (X)	5	7	4	6	8
Monthly Income (Y)	15	20	12	18	20

- i) Obtain the linear regression equation of Y on X.
 ii) Estimate the monthly income when years of education are 8.5 years.

- c) Calculate the trend values using least squares and estimate sales for 2026:

Year	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Sales (in Rs.000s)	65	72	85	88	91	94	100

Q.4

Attempt any two of the following:

(20)

- a) What are the steps involved in the construction of index numbers?
b) Calculate the Fisher's Price Index Number using the following data:

Commodity	Base Year Price (Rs.)	Base Year Quantity (Kg)	Current Year Price (Rs.)	Current Year Quantity (Kg)
A	8	20	10	22
B	9	15	10	20
C	7	18	11	15
D	10	6	15	6

- c) Given the data below, calculate the real income from 2016 to 2019, taking 2016 as the base year. Also, identify the year in which the employees have the greatest purchasing power and discuss the economic implications of purchasing power on consumption and savings.

Year	Average Monthly Income (Rs.)	Consumer Price Index (CPI)
2015	109.5	112.8
2016	112.2	118.2
2017	116.4	127.4
2018	125.08	138.2
2019	135.4	143.5
2020	138.1	149.8

Q.5

Attempt any two of the following:

(20)

- a) Given the Cobb-Douglas production function
 $Q = c L^a K^b$
 with $c=40$, $a=1/3$ and $b=2/3$, calculate the output Q when labour $L=10$ and capital $K=27$.
- b) (i) If the $MR = 20 - 5x^2$, find total revenue function and AR function.
 (ii) Given the supply curve $P=x^2$, where P is the price and x is the quantity, find the area beneath the curve between $x=0$ and $x=4$.
- c) Given:
 Variance of $x = 16$
 Supply equation: $5x - 2y + 20 = 0$
 Demand equation: $15x - 4y - 80 = 0$
 (i) Find the mean values of x and y .
 (ii) Calculate the coefficient of correlation between x and y , assuming the variance of y is 25.
- d) Simple random sampling and stratified random sampling

OR

Q.5 Select the correct option and rewrite the statement.

- i) If $z = x^2 + y^2$, what is the partial derivative of z with respect to x ?
 A) x
 B) $2x$
 C) y
 D) $2y$
- ii) The second-order partial derivative $\partial^2 z / \partial x^2$ of $z = x^3 y$ is:
 A) $3xy$
 B) $6x$
 C) $6xy$
 D) $3x^2 y$
- iii) If $f(x, y) = 4x^2 y + y^3$, then $\partial f / \partial y =$
 A) $4x^2 + 3y^2$
 B) $2xy$
 C) y^2
 D) $4x + 3y^2$
- iv) A function $f(x, y)$ is homogeneous of degree 2, then $f(2x, 2y) =$
 A) $2f(x, y)$
 B) $4f(x, y)$
 C) $f(x, y)$
 D) $8f(x, y)$
- v) In a Cobb-Douglas function $Q = AL^\alpha K^\beta$, returns to scale are constant if:
 A) $\alpha = \beta$
 B) $\alpha + \beta = 1$
 C) $\alpha + \beta < 1$
 D) $\alpha + \beta > 1$
- vi) $\int (1 / (2 + x)) dx =$
 A) $\ln|2 + x| + C$
 B) $\ln|x| + C$
 C) $1 / (2+x) + C$
 D) $x^2/2 + C$
- vii) Present value of Rs.100 to be received in 2 years at 10% interest is:
 A) Rs.90
 B) Rs.82.64
 C) Rs.100
 D) Rs.110
- viii) The integral of a marginal cost function gives:
 A) Marginal revenue
 B) Total cost
 C) Profit
 D) Revenue

- ix) Producer's surplus is calculated using:
A) Price – Marginal Cost
B) Price – Supply Curve
C) Area above supply and below price
D) Total Revenue – Cost
- x) Given the marginal cost function $MC = 20x + 1$, total cost at $x = 1$ is,
A) 11
B) 22
C) -11
D) 10
- xi) The scatter plot is used to:
A) Create histogram
B) Show distribution
C) Show relationship between variables
D) Show mean
- xii) If $r = 0.9$, then:
A) Strong positive correlation
B) No correlation
C) Strong negative correlation
D) Perfect correlation
- xiii) The line of best fit is obtained using:
A) Average
B) Median
C) Least squares method
D) Correlation
- xiv) If $b_{xy} = 0.5$ and $b_{yx} = 0.8$, then correlation coefficient r is:
A) 0.63
B) 0.4
C) 0.1
D) 0.9
- xv) The difference between actual value and estimated value is:
A) Residual
B) Regression
C) Covariance
D) Mean
- xvi) When two variables move in opposite direction:
A) $r > 0$
B) $r < 0$
C) $r = 0$
D) Cannot say

- xvii) Index numbers are used to measure:
A) Trends
B) Random variables
C) Prices only
D) Frequency
- xviii) The cost of living index is used to measure:
A) Prices of exports
B) Standard of living
C) Inflation on consumers
D) Employment
- xix) Which is NOT a probability sampling method?
A) Random sampling
B) Stratified sampling
C) Cluster sampling
D) Quota sampling
- xx) The first step in sampling is:
A) Collect data
B) Define population
C) Analyze data
D) Conduct survey Stratified random sampling

Time: 3 Hours

Marks: 100

- N. B. :-** 1) All questions are compulsory.
 2) Each question carries 20 marks.
 3) Use of simple calculator is allowed.

Que.1 Attempt any TWO of the following

20

- a) Define correlation and Explain the different types of correlation.
 b) Calculate the Karl Pearson coefficient of correlation from the data given below.

X	10	20	30	50	40
Y	20	25	35	45	50

- c) Calculate the 4 yearly moving average for given data

Year	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Sales(000)	40	42	46	48	50	54	60	70	72

Que.2 Attempt any TWO of the following

20

- a) Discuss the various uses of index numbers.
 b) Calculate Fisher Index number for following data.

Commodity	P ₀	Q ₀	P ₁	Q ₁
A	5	8	10	10
B	3	4	20	30
C	2	3	30	35
D	5	5	40	25

- c) Calculate the Cost of Living Index for given data.

Commodity	P ₀	P ₁	W
Food	30	35	40
Clothing	20	25	20
Housing Rent	50	55	25
Fuel	15	25	10
Miscellaneous	10	18	05

Que.3 Attempt any TWO of the following

20

- a) Define hypothesis and explain its functions.
 b) Explain the sources of hypothesis.
 c) Write a note on I) Null and Alternative Hypothesis II) Level of Significance

Que.4 Attempt any TWO of the following

20

- a) Explain different types of research reports.
 b) Explain the Principles of writing the research report.
 c) Write a note on I) Referencing documentation II) Footnote

Que.5 A Attempt any TWO of the following

20

a) Find the regression equation Y on X for the following data

X	1	2	3	4	5
Y	2	5	3	9	6

b) Explain the Problems encountered while constructing index numbers.

c) Write a note on I) Type I Type II Error II) Critical Region

d) Discuss the format of a research report.

OR

Que.5 B Answer the multiple- choice questions (MCQs) by choosing the correct option given below.

20

1 A _____ diagram is a graphical method to study correlation between two variables.

a) Pie

b) Bar

c) Scatter

d) Histogram

2 The value of the correlation coefficient (r) lies between _____ and _____.

a) 0, 1

b) -1, 0

c) $-\infty, +\infty$

d) -1, +1

3 If $r = -1$, it indicates a _____ correlation.

a) Perfect Negative

b) Perfect positive

c) No correlation

d) Weak positive

4 The method of _____ is used to find the best-fit regression line.

a) Maximum

b) Least squares

c) Average

d) Point Method

5 In the equation of a straight line trend, $Y = a + bX$, 'b' represents the _____ of the line.

a) Intercept

b) Median

c) Slope

d) Variance

6 The two main types of index numbers are _____ and _____.

a) Unweighted, Weighted

b) Absolute, Relative

c) Fixed, Variable

d) Direct, Indirect

7 The Paasche's Index is calculated using _____ year quantities as weights.

a) Base

b) Current

c) Average

d) None of the above

8 Fisher's Ideal Index is the _____ of Laspeyres and Paasche indices.

a) Sum

b) difference

c) arithmetic mean

d) geometric mean

9 If $\sum P_1 Q_0 = 2200$ and $\sum P_0 Q_0 = 2000$, the Laspeyres Price Index is _____.

a) 110

b) 90

c) 120

d) 100

(मराठी रुपांतर)

(३ तास)

[एकूण गुण -१००]

सूचना :- १) सर्व प्रश्न अनिवार्य आहेत.

२) प्रत्येक प्रश्नाला २० गुण आहेत.

३) साधे गणकयंत्र वापरण्यास परवागी आहे.

प्रश्न.1 खालीलपैकी कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा.

20

- a) सहसंबंध म्हणजे काय ते सांगून सहसंबंधाचे विविध प्रकार स्पष्ट करा.
- b) दिलेल्या आकडेवारीवरून कार्ल पियर्सनचा सहसंबंध गुणक काढा.

X	10	20	30	50	40
Y	20	25	35	45	50

- c) दिलेल्या माहितीसाठी ४-वर्षीय सरकती सरासरी काढा.

वर्ष	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
विक्री (000)	40	42	46	48	50	54	60	70	72

प्रश्न.2 खालीलपैकी कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा.

20

- a) निर्देशांकाच्या विविध उपयोगांवर चर्चा करा.
- b) खालील माहितीच्या आधारे फिशरचा निर्देशांक काढा.

वस्तू	P_0	Q_0	P_1	Q_1
A	5	8	10	10
B	3	4	20	30
C	2	3	30	35
D	5	5	40	25

- c) खालील माहितीच्या आधारे राहणीमान निर्देशांक संख्या काढा.

वस्तू	P_0	P_1	W
अन्न	30	35	40
वस्त्र	20	25	20
घरभाडे	50	55	25
इंधन	15	25	10
इतर	10	18	05

- प्रश्न.3 खालीलपैकी कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा. 20
- गृहीतकृत्याची व्याख्या सांगून कार्ये स्पष्ट करा.
 - गृहीतकृत्यांचे स्रोत स्पष्ट करा.
 - टीप लिहा I) शून्य व पर्यायी गृहीतकृत्य II) लक्षणीय पातळी (Level of Significance)
- प्रश्न.4 खालीलपैकी कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा. 20
- संशोधन अहवालांचे विविध प्रकार स्पष्ट करा.
 - संशोधन अहवाल लेखनाची तत्वे स्पष्ट करा.
 - टीप लिहा I) संदर्भ दस्तऐवजीकरण II) तळटीप
- प्रश्न.5 A खालीलपैकी कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा. 20
- खालील दिलेल्या माहितीसाठी Y चे X वरील समाश्रयण समीकरण काढा.
X	1	2	3	4	5
Y	2	5	3	9	6
- निर्देशांक तयार करताना येणाऱ्या समस्या स्पष्ट करा
 - टीप लिहा I) प्रकार I आणि प्रकार II त्रुटी (Type I Type II Error) II) दोषदर्शी प्रदेश
 - संशोधन अहवालाच्या स्वरूपावर चर्चा करा.
- किंवा**
- प्रश्न.5 B) खाली दिलेल्या पर्यायांपैकी योग्य पर्याय निवडून बहुपर्यायी प्रश्नांची (MCQs) उत्तरे लिहा. 20
- _____ आकृती हा दोन चलांमधील सहसंबंध अभ्यासण्याचा एक आलेखी पद्धतीचा प्रकार आहे.
 - वर्तुळ आलेख (Pie)
 - दंड चित्र
 - पसरण
 - स्तंभालेख
 - सहसंबंध गुणांक (r) चे मूल्य _____ आणि _____ यांच्या दरम्यान असते.
 - 0, 1
 - 1, 0
 - $-\infty, +\infty$
 - 1, +1
 - जर $r = -1$ असेल, तर ते _____ सहसंबंध दर्शवते.
 - पूर्ण ऋणात्मक
 - परिपूर्ण धनात्मक
 - शून्य सहसंबंध
 - दुर्बल धनात्मक
 - _____ पद्धत सर्वोत्तम प्रतिगमन रेषा शोधण्यासाठी वापरली जाते.
 - कमाल
 - न्यूनतम वर्ग
 - सरासरी
 - बिंदू पद्धत
 - सरळ रेषेच्या समीकरणात, $Y = a + bX$, मधील 'b' हे _____ दर्शवते.
 - छेदबिंदू (Intercept)
 - मध्यिका (Median)
 - उतार (Slope)
 - विचलन (Variance)

- 17 संशोधन अहवालात शीर्षक, सारांश आणि आभार यांचा समावेश _____ केला जातो
- a) मुख्य भागात (Main body) b) प्रारंभीचा भागात (Preliminaries)
- c) परिशिष्टे (Appendices) d) ग्रंथसूची (Bibliography)
- 18 सामाजिकशास्त्र संदर्भ दर्शविण्यासाठी सामान्यतः _____ शैली वापरली जाते.
- a) APA b) MLA
- c) IEEE d) Chicago
- 19 जेव्हा संशोधन _____ असते तेव्हा अंतरिम अहवाल तयार केला जातो.
- a) पूर्ण b) नाकारले जाते
- c) प्रगतीमध्ये d) रद्द
- 20 संशोधन परिशिष्टात (appendix) _____ असते.
- a) फक्त परिचय b) पुरवणी सामग्री
- c) अनावश्यक माहिती d) संशोधन निष्कर्ष
-

Time: 3 Hours

Total Marks: 100

- Notice: 1) All Question are Compulsory.
2) Each Question Carries 20 Marks.
3) Draw Diagram wherever necessary.

Q.1. Attempt ANY TWO of the following questions. (20)

- A. Write the characteristics of Rural Economy.
- B. Discuss the nature and scope of Rural Development.
- C. Explain the problems of Rural Development in India.

Q.2. Attempt ANY TWO of the following questions. (20)

- A. Explain the Gandhian approach to Rural Development.
- B. Write the Sectoral Approach to Rural Development.
- C. Describe the Participatory Approach to Rural Development and its importance.

Q.3. Attempt ANY TWO of the following questions. (20)

- A. Explain the importance of Dairy Farming in Rural Areas.
- B. Write the role of Agro-based Industries in Rural Development.
- C. Describe the role of Science and Technology in Rural Development.

Q.4. Attempt ANY TWO of the following questions. (20)

- A. Write the features of the Mahatma Gandhi National Rural Employment Guarantee Act 2005 (MGNREGA).
- B. Explain the objectives and components of the National Social Assistance Programme (NSAP).
- C. Evaluate Rural Development Programs in India.

Q.5. Write explanatory notes on: (20)

- A. Importance of Rural Development
- B. Integrated Rural Development Approach
- C. The contribution of social forestry to Rural Development
- D. Advantages of Self-Help Groups.

OR

Q.5. Choose the correct option for the following questions. (20)

1. The primary shortcoming of rural development is considered to be _____.
 - a) Dependence on agriculture and low productivity
 - b) Dependence on industry and high productivity
 - c) Dependence on the service sector and high productivity
 - d) None of the above
2. Which of the following is not a rural development-related issue?
 - a) Employment generation in villages
 - b) Rural health and sanitation
 - c) Urban traffic management
 - d) Development of rural infrastructure

3. The government promoted Panchayati Raj (Gram Panchayat, Panchayat Samiti, and Zilla Parishad) based on the recommendation of which committee?
 - a) Tarapur Committee
 - b) Narasimham Committee
 - c) Rangarajan Committee
 - d) Balwant Rai Mehta Committee
4. Which of the following are rural development issues?
 - a) Poor marketing facilities
 - b) Lack of transportation
 - c) Inadequate financial supply and low income
 - d) Lack of education and healthcare facilities
5. The Intensive Agricultural District Programme (IADP) was launched in seven districts in _____.
 - a) 1960-61
 - b) 1961-62
 - c) 1964-65
 - d) 1970-71
6. What percentage of agricultural land in India depends on rainfall for irrigation?
 - a) 10%
 - b) 45%
 - c) 50%
 - d) 77%
7. Which of the following are the objectives of rural development?
 - a) Increasing agricultural production
 - b) Providing research and training facilities
 - c) Developing processing industries
 - d) Promoting employment and better living standards
8. Operation Flood was launched to boost which sector in rural development?
 - a) Dairy cooperatives
 - b) Pulse production
 - c) Cereal production
 - d) Rural employment schemes
9. The "package approach" in agriculture was introduced to achieve which of the following goals?
 - a) Rapid increase in crop productivity
 - b) Better export facilities
 - c) Reduction in food imports
 - d) Increase in irrigation land only
10. Social forestry in India was initiated in the mid-1980s with financial assistance from which of the following?
 - a) World Bank
 - b) United Nations Development Programme (UNDP)
 - c) Food and Agriculture Organization (FAO)
 - d) Ministry of Environment and Forests, Government of India
11. What is the primary function of the KVIC?
 - a) Promoting export of mineral products
 - b) Providing training and support for khadi and village industries
 - c) Regulating prices of agricultural products
 - d) Constructing highways in urban areas

12. The main objective of the Social Forestry Mission is _____.
a) Promotion of commercial farming
b) Increasing forest cover through community participation
c) Expansion of road networks in rural areas
d) Reducing pressure on traditional forest resources
13. What are the major challenges in the development of agro-based industries?
a) Lack of skilled labor and poor marketing networks
b) Excessive reliance on imports
c) High urban land prices
d) Limited role of government policies
14. What is the objective of the National Family Benefit Scheme (NFBS)?
a) To provide pension to rural women
b) To offer education loans to rural youth
c) To provide financial support to families after the death of the primary breadwinner
d) To offer free health insurance in rural areas
15. The PURA (Provision of Urban Amenities in Rural Areas) scheme aims to _____.
a) Provide only employment opportunities in urban areas
b) Supply urban facilities like roads, electricity, and communication in rural regions
c) Build shopping complexes in rural areas
d) Promote foreign investment in villages
16. What is the primary aim of MGNREGA?
a) Providing subsidized food to rural households
b) Guaranteeing 100 days of wage employment in rural areas
c) Promoting export-oriented farming
d) Offering technical education in rural areas
17. The National Rural Livelihoods Mission (NRLM) is focused on _____.
a) Training rural youth in urban jobs
b) Providing low-interest loans to Self-Help Groups (SHGs) and promoting livelihoods
c) Creating more government jobs in cities
d) Distributing free land to farmers
18. Who initiated the Self-Help Group (SHG) – Bank Linkage Program in India?
a) Ministry of Finance
b) NABARD
c) State Cooperative Banks
d) NITI Aayog
19. What does a microcredit program primarily aim to do?
a) Provide small loans to low-income groups for income-generating activities
b) Offer credit cards in rural areas
c) Fund large-scale industrial projects
d) Provide grants to political organizations

20. The National Social Assistance Programme (NSAP) mainly focuses on

- a) Providing irrigation support to farmers
- b) Offering pension and financial aid to the poor and elderly
- c) Developing rural schools
- d) Providing electricity to tribal areas

मराठी भाषांतर

वेळ: ३ तास

गुण: १००

सूचना: १) सर्व प्रश्न अनिवार्य आहेत.

२) उजवीकडील अंक प्रश्नाचे पूर्ण गुण दर्शवतात.

३) आवश्यक तेथे व्यवस्थित आकृती काढा.

प्र.१. खालीलपैकी कोणत्याही दोन प्रश्नांची उत्तरे लिहा.

(२०)

अ) ग्रामीण अर्थव्यवस्थेची वैशिष्ट्ये लिहा.

ब) ग्रामीण विकासाचे स्वरूप आणि व्याप्ती यावर चर्चा करा.

क) भारतातील ग्रामीण विकासाच्या समस्या स्पष्ट करा.

प्र.२. खालीलपैकी कोणत्याही दोन प्रश्नांची उत्तरे लिहा.

(२०)

अ) ग्रामीण विकासाचा गांधीवादी दृष्टिकोन स्पष्ट करा.

ब) ग्रामीण विकासाचा क्षेत्रीय दृष्टिकोन लिहा.

क) ग्रामीण विकासाचा सहभागी दृष्टिकोन आणि त्याचे महत्त्व स्पष्ट करा.

प्र.३. खालीलपैकी कोणत्याही दोन प्रश्नांची उत्तरे लिहा.

(२०)

अ) ग्रामीण भागातील दुग्धव्यवसायाचे महत्त्व स्पष्ट करा.

ब) ग्रामीण विकासामध्ये कृषी आधारित उद्योगांची भूमिका लिहा.

क) ग्रामीण विकासातील विज्ञान आणि तंत्रज्ञानाच्या भूमिकेचे वर्णन करा.

प्र.४. खालीलपैकी कोणत्याही दोन प्रश्नांची उत्तरे लिहा.

(२०)

अ) महात्मा गांधी राष्ट्रीय ग्रामीण रोजगार हमी कायदा २००५ (मनरेगा) ची वैशिष्ट्ये लिहा.

ब) राष्ट्रीय सामाजिक सहाय्य कार्यक्रम (NSAP) ची उद्दिष्टे आणि घटक स्पष्ट करा.

क) भारतातील ग्रामीण विकास कार्यक्रमांचे मूल्यमापन करा.

प्र.५. स्पष्टीकरणात्मक टिपा लिहा.

(२०)

अ) ग्रामीण विकासाचे महत्त्व

ब) एकात्मिक ग्रामीण विकास दृष्टिकोन

क) ग्रामीण विकासात सामाजिक वनीकरणाचे योगदान

ड) स्वयं-सहायता गटांचे फायदे

किंवा

प्र.५. खालील पर्यायांपैकी योग्य पर्याय निवडा.

(२०)

१. ग्रामीण विकासातील प्राथमिक उणीव _____ मानली जाते.

अ. शेतीवरील अवलंबित्व आणि कमी उत्पादकता

ब. उद्योगावरील अवलंबित्व आणि उच्च उत्पादकता

क. सेवा क्षेत्रावरील अवलंबित्व आणि उच्च उत्पादकता

ड. वरीलपैकी काहीही नाही

२. खालीलपैकी कोणता ग्रामीण विकासाशी संबंधित मुद्दा नाही?
- अ. गावांमध्ये रोजगार निर्मिती
ब. ग्रामीण आरोग्य आणि स्वच्छता
क. शहरी वाहतूक व्यवस्थापन
ड. ग्रामीण पायाभूत सुविधांचा विकास
३. सरकारने कोणत्या समितीच्या शिफारशीवर आधारित पंचायती राज (ग्रामपंचायत, पंचायत समिती आणि जिल्हा परिषद) यांना प्रोत्साहन दिले?
- अ. तारापूर समिती
ब. नरसिंहम समिती
क. रंगराजन समिती
ड. बलवंत राय मेहता समिती
४. पुढीलपैकी ग्रामीण विकासाचे प्रश्न कोणते?
- अ. विपणन सुविधांची कमतरता
ब. वाहतुकीचा अभाव
क. अपुरा आर्थिक पुरवठा आणि कमी उत्पन्न
ड. शिक्षण आणि आरोग्य सुविधांचा अभाव
५. सधन कृषी जिल्हा कार्यक्रम (IADP) _____ मध्ये सात जिल्ह्यांमध्ये सुरू करण्यात आला.
- अ. १९६०-६१
ब. १९६१-६२
क. १९६४-६५
ड. १९७०-७१
६. भारतातील किती टक्के शेती सिंचनासाठी पावसावर अवलंबून आहे?
- अ. १०%
ब. ४५%
क. ५०%
ड. ७७%
७. खालीलपैकी ग्रामीण विकासाची उद्दिष्टे कोणती आहेत?
- अ. कृषी उत्पादन वाढवणे
ब. संशोधन आणि प्रशिक्षण सुविधा पुरवणे
क. प्रक्रिया उद्योगांचा विकास
ड. रोजगार आणि चांगले राहणीमान वाढवणे
८. ग्रामीण विकासातील कोणत्या क्षेत्राला चालना देण्यासाठी ऑपरेशन फ्लड सुरू करण्यात आले?
- अ. दुग्ध सहकारी संस्था
ब. डाळींचे उत्पादन
क. धान्य उत्पादन
ड. ग्रामीण रोजगार योजना

९. खालीलपैकी कोणते उद्दिष्ट साध्य करण्यासाठी शेतीमध्ये "पॅकेज दृष्टिकोन" सुरू करण्यात आला?

- अ. पीक उत्पादकतेत जलद वाढ
- ब. चांगल्या निर्यात सुविधा
- क. अन्न आयातीत घट
- ड. फक्त सिंचन जमिनीत वाढ

१०. भारतातील सामाजिक वनीकरणाची सुरुवात १९८० च्या दशकाच्या मध्यात खालीलपैकी कोणत्या संस्थेच्या आर्थिक सहाय्याने करण्यात आली?

- अ. जागतिक बँक
- ब. संयुक्त राष्ट्र विकास कार्यक्रम (UNDP)
- क. अन्न आणि कृषी संघटना (FAO)
- ड. पर्यावरण आणि वन मंत्रालय, भारत सरकार

११. KVIC चे प्राथमिक कार्य कोणते?

- अ. खनिज उत्पादनांच्या निर्यातीला प्रोत्साहन देणे
- ब. खादी आणि ग्रामीण उद्योगांना प्रशिक्षण आणि पाठिंबा देणे
- क. कृषी उत्पादनांच्या किमती नियंत्रित करणे
- ड. शहरी भागात महामार्ग बांधणे

१२. सामाजिक वनीकरण अभियानाचे मुख्य उद्दिष्ट _____ आहे.

- अ. व्यावसायिक शेतीला प्रोत्साहन देणे
- ब. सामुदायिक सहभागाद्वारे वनक्षेत्र वाढवणे
- क. ग्रामीण भागात रस्त्यांचे जाळे विस्तारणे
- ड. पारंपारिक वनसंपत्तीवरील दबाव कमी करणे

१३. कृषी-आधारित उद्योगांच्या विकासातील प्रमुख आव्हाने कोणती आहेत?

- अ. कुशल कामगारांचा अभाव आणि कमकुवत विपणन जाळे
- ब. आयातीवर जास्त अवलंबून राहणे
- क. शहरी जमिनीच्या उच्च किमती
- ड. सरकारी धोरणांची मर्यादित भूमिका

१४. राष्ट्रीय कुटुंब लाभ योजनेचे (एनएफबीएस) उद्दिष्ट काय आहे?

- अ. ग्रामीण महिलांना पेन्शन प्रदान करणे
- ब. ग्रामीण युवकांना शैक्षणिक कर्ज प्रदान करणे
- क. प्राथमिक कमावत्या व्यक्तीच्या मृत्यूनंतर कुटुंबांना आर्थिक आधार प्रदान करणे
- ड. ग्रामीण भागात मोफत आरोग्य विमा प्रदान करणे

१५. PURA (ग्रामीण भागात शहरी सुविधांची तरतूद) योजनेचे उद्दिष्ट _____ आहे.

- अ. फक्त शहरी भागात रोजगाराच्या संधी उपलब्ध करून देणे
- ब. ग्रामीण भागात रस्ते, वीज आणि दळणवळण यासारख्या शहरी सुविधा पुरवणे
- क. ग्रामीण भागात शॉपिंग कॉम्प्लेक्स बांधणे
- ड. गावांमध्ये परकीय गुंतवणुकीला प्रोत्साहन देणे

१६. मनरेगाचे प्राथमिक उद्दिष्ट काय आहे?

- अ. ग्रामीण कुटुंबांना अनुदानित दरात अन्न पुरवणे
- ब. ग्रामीण भागात १०० दिवसांच्या रोजगाराची हमी देणे
- क. निर्यात-केंद्रित शेतीला प्रोत्साहन देणे
- ड. ग्रामीण भागात तांत्रिक शिक्षण देणे

१७. राष्ट्रीय ग्रामीण उपजीविका अभियान (NRLM) _____ वर लक्ष केंद्रित करते.

- अ. ग्रामीण युवकांना शहरी नोकऱ्यांमध्ये प्रशिक्षण देणे
- ब. स्वयं-मदत गटांना (SHGs) कमी व्याजदराने कर्ज देणे आणि उपजीविकेला चालना देणे
- क. शहरांमध्ये अधिक सरकारी नोकऱ्या निर्माण करणे
- ड. शेतकऱ्यांना मोफत जमीन वाटणे

१८. भारतात स्वयंसहाय्यता गट (Self Help Group – SHG) – बँक लिंकेज कार्यक्रम कोणी सुरू केला?

- अ. अर्थ मंत्रालय
- ब. नाबार्ड
- क. राज्य सहकारी बँका
- ड. नीति आयोग

१९. सूक्ष्म वित्त पुरवठा कार्यक्रमाचा मुख्य उद्देश काय आहे?

- अ. उत्पन्न वाढवणाऱ्या उपक्रमांसाठी कमी उत्पन्न गटांना लहान कर्जे प्रदान करणे
- ब. ग्रामीण भागात क्रेडिट कार्ड ऑफर करणे
- क. मोठ्या प्रमाणात औद्योगिक प्रकल्पांना निधी देणे
- ड. राजकीय संघटनांना अनुदान देणे

२०. राष्ट्रीय सामाजिक सहाय्य कार्यक्रम (NSAP) प्रामुख्याने _____ वर लक्ष केंद्रित करतो.

- अ. शेतकऱ्यांना सिंचन मदत पुरवणे
- ब. गरीब आणि वृद्धांना पेन्शन आणि आर्थिक मदत देणे
- क. ग्रामीण शाळांचा विकास करणे
- ड. आदिवासी भागात वीज पुरवणे

3A00146 - TYBA (Sem-VI)(Choice Based) / 86714 - Economics: Rural Development(Rev.)

Correction in Q.P.Code: 10080371

Q.5) MCQs

Please read as

7. which of the following is the main objective of rural development?

७. खालीलपैकी ग्रामीण विकासाचे महत्वाचे उद्दिष्ट कोणते?

[Time: 3Hours]

[Marks: 100]

NB.

1. Attempt any five questions.
2. Figures to the right indicate full marks.

1. Define organization and discuss the characteristics and basic principles of an organization. 20
2. Highlight the features of informal organization and discuss its impact on formal organization. 20
3. What is organizational socialization? Discuss the various stages of organizational socialization. 20
4. Enumerate the qualities, skills and functions of an effective leader. 20
5. Briefly discuss the process of organizational planning and elaborate on demand and supply forecasting. 20
6. Explain the causes of conflict in an organization and state its negative effect on an organization. 20
7. Define organizational culture and discuss the characteristics and dimensions of organizational culture. 20
8. State the process of creativity in an organization and highlight the factors inducing creativity in an organization. 20
9. Discuss the objectives and process of organizational development with **ANY THREE** intervention techniques. 20
10. Write short note (any two) 20
 - a. Tall and Flat Organization
 - b. Team building in an organization
 - c. Types of training
 - d. Innovation process and Change

[वेळ: ३तास]

[गुण: १००]

१. खालील पैकी कोणतेही पाच प्रश्न सोडवा.

२. उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवतात.

१.	संघटनेची व्याख्या करा आणि संस्थेची वैशिष्ट्ये आणि मूलभूत तत्वे यावर चर्चा करा.	२०
२.	अनौपचारिक संघटनेची वैशिष्ट्ये अधोरेखित करा आणि औपचारिक संघटनेवर त्याचा परिणाम चर्चा करा.	२०
३.	संघटनात्मक समाजीकरण म्हणजे काय? संघटनात्मक समाजीकरणाच्या विविध टप्प्यांवर चर्चा करा.	२०
४.	प्रभावी नेत्याचे गुण, कौशल्ये आणि कार्ये सांगा.	२०
५.	संघटनात्मक नियोजन प्रक्रियेची थोडक्यात चर्चा करा आणि मागणी आणि पुरवठा अंदाज सविस्तरपणे सांगा.	२०
६.	संघटनेतील संघर्षाची कारणे स्पष्ट करा आणि संघटनेवर त्याचा नकारात्मक परिणाम सांगा.	२०
७.	संघटनात्मक संस्कृतीची व्याख्या करा आणि संघटनात्मक संस्कृतीची वैशिष्ट्ये आणि परिमाणांवर चर्चा करा.	२०
८.	संघटनेतील सर्जनशीलतेची प्रक्रिया सांगा आणि संघटनेत सर्जनशीलता निर्माण करणारे घटक अधोरेखित करा.	२०
९.	कोणत्याही तीन हस्तक्षेप तंत्रांसह संघटनात्मक विकासाची उद्दिष्टे आणि प्रक्रिया यावर चर्चा करा.	२०
१०.	खालीलपैकी कोणत्याही दोनवर थोडक्यात टीप लिहा.	२०

अ. उंच आणि सपाट संघटना

ब. संघटनेत संघ बांधणी

क. प्रशिक्षणाचे प्रकार

ड. नवोपक्रम प्रक्रिया आणि बदल

Time: 3 hours**[Total Marks: 100]**

- N.B. i) All questions are compulsory.**
ii) Each question carries 20 marks
iii) The use of simple calculator is allowed.
iv) Figures to the right indicates full marks.

Q.1 Attempt any two of the following:

20

- A) A stock has the following probability distribution of monthly returns (X, in percentage). Compute the Expected Return $E(X)$ and Return Variance $V(X)$ to evaluate the stock's performance and risk.

X	-5	-3	0	2	5	8
P(X)	0.05	0.10	0.25	0.30	0.20	0.10

- B) The monthly wages of workers in a factory are normally distributed with a mean of ₹25,000 and a standard deviation of ₹5,000.

Find the following:

- Probability of monthly wages of workers lies between Rs. ₹20,000 to ₹30,000)
- Probability of monthly wages of workers is greater than ₹25,000
 Given $0 < Z < 1 = 0.3413$, $Z > 0 = 0.5$

- C) The following is the joint probability mass function of X and Y.

		Y		
X		1	2	3
	0	0.02	0.06	0.12
	1	0.18	0.26	0.36

Calculate:

- Marginal probability distributions of X and Y.
- Conditional probability distributions of Y when $X = 1$.

Q.2 Attempt any two of the following:

20

- A) i) Explain the following:

- Simple and Composite Hypotheses
- Type I error and Type II error

- ii) A random sample of 500 female students gave an average weight of 58 kg.

Can we say that this sample comes from a population with a mean of 60 kg and a variance of 16 kg at the 5% level of significance?

(Given: $Z_{0.05} = 2.58$, $Z_{0.025} = 1.96$)

- B) A light tube manufacturer claims that the mean life of the tube is 50 months with a standard deviation of 8 months. A random sample of 5 tubes had the following lives:

52, 49, 46, 43, 48

Can we regard the claim to be valid at the 1% level of significance?

Given that for 4 degrees of freedom, the critical t value is 4.604.

- C) A medical researcher compares two treatments using the following results:

Sample	Size	Sample mean	Sum of squares of deviations from the mean
1	14	25	112
2	16	27	160

Test the equality of variances at the 5% level of significance.

Table value of F for degrees of freedom 13 and 15 is 2.70,

F for degrees of freedom 15 and 13 is 3.00.

- Q.3 **Attempt any two of the following:**

20

- A) Find the OLS formulas for the intercept and slope in a simple linear regression model $Y_i = \alpha + \beta X_i$.

- B) The table below shows the monthly income (in ₹ thousands) and monthly consumption (in ₹ thousands) for six households:

Income (X)	20	25	22	30	28	18
Consumption (Y)	16	20	18	24	22	14

(i) Estimate the consumption function: $Y_i = \beta_1 + \beta_2 X_i$.

(ii) Predict consumption when income is ₹26,000.

- C) State the assumptions of Classical Linear Regression Model.

- Q.4 **Attempt any two of the following:**

20

- A) Discuss Autocorrelation.

- B) Explain the meaning and consequences of Heteroscedasticity.

- C) i) For the following data series, confirm if there is auto-correlation.

$$\sum_{t=1}^{25} e_t^2 = 7520.35, \sum_{t=1}^{25} (e_t - e_{t-1})^2 = 9200.44$$

$$(d_L = 1.22, d_U = 1.64 \text{ at } 5\%)$$

ii) Apply the Goldfeld- Quandt test to determine the presence of heteroskedasticity for the following regression equation based on the first 11 observations:

$Y_i = -712.60 + 0.082 X_i$, Residual Sum of Squares = 362.45 With 9 degrees of freedom

Regression equation based on the last 11 observations:

$Y_i = 1095.30 + 0.033 X_i$, Residual Sum of Squares = 1440.60 with 9 degrees of freedom

($F_{0.05} = 3.18$ at 5% level of significance for 9 degrees of freedom).

Q. 5 Attempt any two of the following:

20

- A) Calculate the covariance for the random variables X and Y given the following joint p.m.f.

X/Y	0	1	2
1	0.1	0.05	0.05
2	0.05	0.2	0.2
3	0.05	0.15	0.15

- B) Explain the properties Normal Distributions.
 C) Explain Goodness of fit (R^2)
 D) Discuss the problem of Multi-collinearity.

OR

Q.5 Select the correct option and rewrite the statement.

20

- A random variable is:
 - A fixed number
 - A variable with no distribution
 - A function that assigns values to outcomes
 - Always continuous
- The Poisson distribution is typically used for:
 - Fixed number of trials
 - Rare events in a fixed interval
 - Measuring correlation
 - Time series data
- In a standard normal distribution, the mean is:
 - 1
 - 0
 - 100
 - 1
- If X and Y are independent standard normal variates, then $U = X + Y$ is _____ variables.
 - Normal
 - Not Normal
 - Binomial
 - Uniform
- Covariance between two random variables indicates:
 - How far values are from the mean
 - The slope of a regression line
 - The direction of their linear relationship
 - The strength of their relationship
- A point estimate of a population parameter is:
 - Always equal to the population parameter
 - A single value estimate of a parameter
 - A range of values for a parameter
 - Always more accurate than an interval estimate

7. Sometimes the test does not reject H_0 when it happens to be a false one- and this-way a _____ is made.
 a) Type I error b) Type II error
 c) Type III error d) Normal error
8. _____ is a significance test for testing population mean when sample size is large.
 a) Chi square test b) F test
 c) T test d) Z test
9. The Normal distribution is _____.
 a) continuous
 b) discrete
 c) positively skewed
 d) negatively skewed
10. F distribution is the ratio of two independent _____.
 a) Z distribution b) students t distribution
 c) Chi- square distribution d) Binomial distribution
11. The Z distribution is used instead of t-distribution when _____.
 a) Sample size is less than 30
 b) Population variance is unknown
 c) Population variance is known
 d) Confidence level is below 90%
12. Goodness of Fit, $r^2 =$ _____.
 a) $1 - \text{ESS} / \text{TSS}$ b) $1 - \text{RSS} / \text{TSS}$
 c) $1 - \text{TSS} / \text{RSS}$ d) $\text{ESS} - \text{TSS}$
13. The precision of OLS estimators is measured by their _____.
 a) standard errors b) means
 c) median d) range
14. The classical normal linear regression model assumes that each u_i is distributed normally with Mean = _____.
 a) unity b) infinity c) zero d) two
15. If an estimator is unbiased, it means:
 a) It always equals the true parameter
 b) It has zero variance
 c) Its expected value equals the true parameter
 d) It increases over time
16. _____ meant the existence of a “perfect,” or exact, linear relationship among some or all explanatory variables of a regression model.
 a) Multicollinearity b) Heteroscedasticity
 c) Autocorrelation d) Consistency

17. In the presence of heteroscedasticity, the OLS estimators are _____
a) unbiased and consistent b) biased and consistent
c) unbiased and inconsistent d) biased and inconsistent
18. _____ is used to detect autocorrelation in the model.
a) Durbin–Watson d Test b) Goldfeld–Quandt Test
c) Chi square test d) Fishers Test
19. The Gauss-Markov theorem states that OLS estimators are:
a) Unbiased but not efficient
b) Biased and inconsistent
c) BLUE: Best Linear Unbiased Estimators
d) Always equal to population values
20. Inclusion of an irrelevant variable in a model, then _____.
a) The OLS estimators of the parameters of the “incorrect” model are not all unbiased
b) The OLS estimators of the parameters of the “incorrect” model are not all consistent
c) error variance σ^2 is correctly estimated
d) The usual confidence interval and hypothesis-testing procedures remain invalid

(Duration: 03 hours)

Marks: 100

Please check that you have received the correct question paper

N.B.: 1) Attempt all **FIVE** questions.

2) Answers should be relevant to the questions set.

3) Figures to the right indicate full marks.

Q.1.A) Discuss how the Indian diaspora and Chinese diaspora in American Literature echo diverse themes and facets related to migration. (20)

OR

Q.1.B) Write a detailed note on the contemporary Jewish American literature.

OR

Q.1.C) Write short notes on any **TWO** of the following:

1. Postmodern African American Fiction
2. Contemporary Native American Fiction
3. American Literature in the 21st Century
4. Contemporary American Science Fiction

Q.2.A) a) Explore Tony Morrison's *The Bluest Eye* as a profound exploration of race, beauty, and identity. (20)

OR

b) Describe in detail the various themes of '*The Bluest Eye*'.

OR

Q.2.B) a) Comment on Paul Beatty's *The Sellout* as an exploration of race, identity, and social justice in America.

OR

b) Discuss how Paul Beatty uses satire and dark humor as a coping mechanism for racial trauma *The Sellout*.

Q.3.a) Comment on the themes of Grace, punishment and forgiveness as depicted in 'A Good Man Is Hard to Find' by Flannery O'Connor. (20)

OR

Q.3.b) Discuss the assimilation of the Jewish American identity in 'Mourners' by Bernard Malamud.

Q.4 a) Write short notes on any **TWO** of the following: (20)

1. Significance of the title *The Bluest Eye*
2. Cholly Breedlove from *The Bluest Eye*
3. Gender and sexuality in *The Bluest Eye*
4. Structure of *The Bluest Eye*

OR

Q. 4 b) Write short notes on any **TWO** of the following:

1. The Narrator's Father from *The Sellout*
2. Racial and Personal Identity in *The Sellout*
3. Foy Cheshire from *The Sellout*
4. Imagery in *The Sellout*

Q. 5 Write short notes on any **TWO** of the following: (20)

1. Concepts of love, respect, and mortality in 'To Hell with Dying'
 2. Lilia's father from When Mr. Pirzada Came to Dine
 3. Critical analysis of 'Mother Tongue'
 4. Narrator of 'Emergency' by Denis Johnson
-

Hours - 3

Marks - 100

Note:

1. All Questions are compulsory.
2. All questions have internal choice.
3. Figures to the right indicate full marks.

Q.1 Attempt any two of the following.

(20)

- A. Explain the meaning and types of environmental degradation.
- B. Discuss the reasons for environmental degradation.
- C. Explain the classification of natural resources.

Q.2 Attempt any two of the following.

(20)

- A. Discuss Environmental and Natural Resources Accounting (ENRA).
- B. What are the limitations of Green Growth Indicators?
- C. Explain the components and benefits of the System of Environmental-Economic Accounting (SEEA).

Q.3 Attempt any two of the following.

(20)

- A. Explain what are the characteristics and needs for sustainable development.
- B. Explain the Sustainable Development Goals (SDG) with special reference to India.
- C. What are the measures undertaken by the government towards achieving SDGs?

Q.4 Attempt any two of the following.

(20)

- A. Provide an overview of Environmental Laws in India.
- B. Write about the functions of the Central Pollution Control Board.
- C. Discuss the Pradhan Mantri Ujjwala Yojana.

Q.5 Write short notes on any four of the following.

(20)

- A. Effects of land pollution.
- B. Objectives of Green Growth.
- C. Pillars of Sustainable Development.

D. Green Business Strategies.

E. Components of National Mission for Sustainable Agriculture (NMSA).

F. Environmental Education Program in India.

--- OR ---

Q.5 Choose the correct answer from the given options and rewrite the statement. (20)

1. _____ are responsible for the depletion of the ozone layer.
A. CO₂ B. N₂O C. CFCs D. Methane
2. Non-renewable resources are called _____ resources.
A. Suitable for renovation B. Eligible for renewal C. Funds D. Flow
3. _____ is the major cause of water pollution.
A. Mining activities B. Drip irrigation C. Forestation D. Loss of biodiversity
4. Sustainable development is often referred to as the marriage of _____ and ecology.
A. Economy B. Ecosystem C. Financial system D. Eco-tourism
5. The Smart Cities Mission was launched on June 25, _____.
A. 2001 B. 2010 C. 2015 D. 2011
6. The Environmental Information System (ENVIS) was established in _____.
A. 1964 B. 1982 C. 1999 D. 2007
7. Green Growth Indicators are associated with _____.
A. OECD B. USA C. EU D. UNO
8. The National Green Tribunal is mandated to dispose of appeals within _____ months.
A. Three B. Five C. Six D. Two
9. 'Pradhan Mantri Ujjwala Yojana' is a _____ welfare scheme.
A. Social B. Economic C. International D. Political
10. The Central Pollution Control Board is headquartered in _____.
A. Mumbai B. Delhi C. Bhopal D. Kolkata

11. The term sustainable development was first introduced in _____.
A. 1965 B. 1972 C. 1987 D. 1992
12. The concept of Green GDP is closely related to _____.
A. Economic growth B. Environmental damage C. Social welfare D. Energy conservation
13. Which gas is primarily responsible for global warming?
A. Oxygen B. Hydrogen C. Carbon Dioxide D. Nitrogen
14. The Agenda for Sustainable Development includes _____ goals.
A. 12 B. 15 C. 17 D. 20
15. Noise pollution can lead to _____.
A. Improved focus B. Sleep disturbances C. Enhanced productivity D. Cleaner air
16. The primary objective of the Central Pollution Control Board is to _____.
A. Promote tourism B. Control pollution C. Develop renewable energy D. Regulate trade policies
17. Which country is known for pioneering the concept of Environmental Impact Assessment (EIA)?
A. India B. USA C. Germany D. Japan
18. The Kyoto Protocol is related to _____.
A. Deforestation B. Ozone layer protection C. Climate change D. Marine conservation
19. The UN Climate Change Conference is commonly referred to as _____.
A. COP B. SDG C. NGT D. EIA
20. The primary source of renewable energy is _____.
A. Solar energy B. Nuclear energy C. Natural gas D. Coal

वेळ - 3 तास

गुण - 100

सूचना: 1. सर्व प्रश्न अनिवार्य आहेत.

2. सर्व प्रश्नांना अंतर्गत पर्याय आहेत.

3. उजव्या बाजूला दिलेल्या आकडेवारीत पूर्ण गुण दिले आहेत.

प्र.1 खालीलपैकी कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा.

(20)

अ. पर्यावरणीय ज्ञासाचा अर्थ आणि प्रकार स्पष्ट करा.

ब. पर्यावरणीय ज्ञासाची कारणे सांगा.

क. नैसर्गिक संसाधनांचे वर्गीकरण स्पष्ट करा.

प्र.2 खालीलपैकी कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा.

(20)

अ. पर्यावरणीय आणि नैसर्गिक संसाधन लेखांकन (ENRA) यावर चर्चा करा.

ब. हरित विकास निर्देशकांच्या मर्यादा कोणत्या आहेत?

क. पर्यावरण-आर्थिक लेखा प्रणाली (SEEA) चे घटक आणि फायदे स्पष्ट करा.

प्र.3 खालीलपैकी कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा.

(20)

अ. शाश्वत विकासाची वैशिष्ट्ये आणि गरज काय आहेत ते स्पष्ट करा.

ब. भारताच्या विशेष संदर्भात शाश्वत विकास उद्दिष्टे (SDG) स्पष्ट करा.

क. SDG साध्य करण्यासाठी सरकारने कोणत्या उपाययोजना केल्या आहेत?

प्र.4 खालीलपैकी कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा.

(20)

अ. भारतातील पर्यावरणीय कायद्यांचे विहंगावलोकन द्या.

ब. केंद्रीय प्रदूषण नियंत्रण मंडळाच्या कार्याविषयी लिहा.

क. प्रधानमंत्री उज्ज्वला योजनेविषयी चर्चा करा.

प्र.5 खालीलपैकी कोणत्याही चार विषयांवर थोडक्यात टिपा लिहा.

(20)

अ. भू प्रदूषणाचे परिणाम

ब. हरित विकासाची उद्दिष्टे

क. शाश्वत विकासाचे स्तंभ

ड. हरित व्यवसाय धोरणे

ई. राष्ट्रीय शाश्वत कृषी मिशन (NMSA) चे घटक

एफ. भारतातील पर्यावरण शिक्षण कार्यक्रम

--- किंवा ---

प्र.5 खालील पर्यायांमधून योग्य उत्तर निवडून विधान पुन्हा लिहा.

(20)

1. _____ ओझोन थराच्या न्हासासाठी जबाबदार आहेत.

अ. CO₂ ब. N₂O क. CFCs ड. मिथेन

2. नूतनीकरण न होणारी संसाधने _____ संसाधने म्हणून ओळखली जातात.

अ. पुनरावृत्ती योग्य ब. नूतनीकरण योग्य क. निधी ड. प्रवाह

3. _____ हे जलप्रदूषणाचे मुख्य कारण आहे.

अ. खाणकाम ब. ठिबक सिंचन क. वनीकरण ड. जैवविविधतेचा न्हास

4. शाश्वत विकासाला अनेकदा _____ आणि पर्यावरणशास्त्राचा विवाह असे संबोधले जाते.

अ. अर्थव्यवस्था ब. पर्यावरणीय व्यवस्था क. आर्थिक प्रणाली ड. इको-टूरिझम

5. स्मार्ट सिटी मिशन 25 जून _____ रोजी सुरू करण्यात आले.

अ. 2001 ब. 2010 क. 2015 ड. 2011

6. पर्यावरण माहिती प्रणाली (ENVIS) _____ मध्ये स्थापन करण्यात आली.
अ. 1964 ब. 1982 क. 1999 ड. 2007
7. ग्रीन ग्रोथ इंडिकेटर्स _____ शी संबंधित आहेत.
अ. OECD ब. USA क. EU ड. UNO
8. राष्ट्रीय हरित लवाद _____ महिन्यांत अपील निकाली काढण्यास बांधील आहे.
अ. तीन ब. पाच क. सहा ड. दोन
9. 'प्रधानमंत्री उज्ज्वला योजना' ही _____ कल्याण योजना आहे.
अ. सामाजिक ब. आर्थिक क. आंतरराष्ट्रीय ड. राजकीय
10. केंद्रीय प्रदूषण नियंत्रण मंडळाचे मुख्यालय _____ येथे आहे.
अ. मुंबई ब. दिल्ली क. भोपाळ ड. कोलकाता
11. पर्यावरणीय नुकसान टाळण्यासाठी _____ हा सर्वात चांगला उपाय आहे.
अ. पुनर्वापर ब. प्रदूषण वाढवणे क. जंगलतोड ड. औद्योगिक कचरा
12. जैवविविधता कमी होण्यामागील मुख्य कारण _____ आहे.
अ. वनीकरण ब. सेंद्रिय शेती क. जैविक प्रदूषण ड. खाणकाम
13. पर्यावरण संरक्षण अधिनियम कोणत्या वर्षी लागू करण्यात आला?
अ. 1986 ब. 1992 क. 2000 ड. 2010
14. हरित GDP मोजण्याचे मुख्य उद्दिष्ट काय आहे?
अ. आर्थिक प्रगती ब. पर्यावरणीय प्रभाव क. लोकसंख्या वाढ ड. जागतिक व्यापार
15. कोणत्या ऊर्जा स्रोताला 'स्वच्छ ऊर्जा' म्हणून ओळखले जाते?
अ. कोळसा ब. सौर ऊर्जा क. पेट्रोलियम ड. नैसर्गिक वायू

16. शाश्वत विकासासाठी सर्वात महत्त्वाची बाब कोणती आहे?

अ. नैसर्गिक संसाधनांचे संवर्धन ब. अधिक उद्योग क. अपशिष्ट निर्माण करणे ड.
अधिक ऊर्जा वापर

17. पर्यावरणाच्या संवर्धनासाठी कोणता उपाय अधिक प्रभावी आहे?

अ. वृक्षारोपण ब. खाणकाम क. जलप्रदूषण ड. रासायनिक शेती

18. भारतात पर्यावरण शिक्षण सक्तीचे करण्याचा निर्णय कोणी घेतला?

अ. सर्वोच्च न्यायालय ब. संसद क. पर्यावरण मंत्रालय ड. शिक्षण मंत्रालय

19. राष्ट्रीय हरित लवादाची स्थापना कशासाठी करण्यात आली?

अ. पर्यावरण संरक्षणासाठी ब. औद्योगिक प्रगतीसाठी क. वाहतूक सुधारण्यासाठी ड.
कृषी विकासासाठी

20. भारतात कोणत्या योजनेअंतर्गत स्वच्छ इंधन पुरवले जाते?

अ. प्रधानमंत्री उज्ज्वला योजना ब. प्रधानमंत्री जल योजना क. प्रधानमंत्री कृषी योजना
ड. प्रधानमंत्री ऊर्जा योजना

Time 3.00 hrs.

Marks 100

- Note-** 1) All questions are compulsory.
2) All questions carry equal marks.

Q.1A) Discuss the Socialist experiment in industry undertaken by Republic of China

OR

B) Review China's relation with USSR

Q.2 A) Give an account of the occupation of Japan by the United States after the World War-II.

OR

B) Evaluate the relationship between Japan and the United States

Q.3. A) Trace the freedom struggle in Vietnam and point out the impact of Cold war on it.

OR

B) Give an account of the Guided Democracy introduced by Sukarno in Indonesia.

Q. 4. A) Examine the factors that led to the Arab-Israel conflicts.

OR

B) Explain the causes for revolution in Iran in 1979

5. Write any two short notes of the following.

A) Economic contribution of Deng Xiaoping in progress China.

B) Foreign Policy of Japan with USA

C) ASEAN

D) Oil Politics

मराठी भाषांतर

[वेळ: 3 तास]

[गुण: १००]

सुचना: १. सर्व प्रश्न अनिवार्य आहेत.

२. सर्व प्रश्नांना समान गुण आहेत.

प्र. १.अ) प्रजासत्ताक चीनने हाती घेतलेल्या उद्योगातील समाजवादी प्रयोगाची चर्चा करा.

किंवा

ब) चीनचे रशिया बरोबरील संबंधाचे पुनरावलोकन करा.

प्र. २.अ) दुसऱ्या महायुद्धानंतर अमेरिकेच्या जपानवरील अधिपत्याचा आढावा घ्या .

किंवा

ब) जपान आणि अमेरिका यांच्यातील संबंधांचे मूल्यांकन करा.

प्र. ३.अ) व्हिएतनाममधील स्वातंत्र्य लढ्याचा मागोवा घ्या आणि त्यावर शीतयुद्धाचा प्रभाव स्पष्ट करा.

किंवा

ब) इंडोनेशियामध्ये सुकार्णो यांनी सुरू केलेल्या मार्गदर्शक लोकशाहीचा आढावा घ्या.

प्र. ४.अ) अरबइस्त्राईल संघर्षास कारणीभूत असलेल्या घटकांचे परीक्षण करा.

किंवा

ब) १९७९ च्या इराण मधील क्रांतीच्या कारणे स्पष्ट करा .

प्र. ५. खालीलपैकी कोणत्याही दोन थोडक्यात टिपा लिहा

अ) चीनच्या प्रगतीत डॅंग झिओपिंगचे आर्थिक योगदान.

ब) अमेरिके संदर्भातील जपानचे परराष्ट्र धोरण

क) आसियान

ड) तेलाचे राजकारण

Time 3 hours

Total Marks 100

Instructions:

- 1. All Questions are compulsory**
- 2. All Questions carry equal marks**
- 3. Figures to the right indicate marks**

Q. 1 A) Discuss achievements and failures of Arab League.

20

OR

Q. 1 B) Discuss MERCOSUR's contribution as a Common Market.

Q. 2 A) Discuss North Atlantic Treaty Organization's (NATO) relevance in post- Cold War Period.

20

OR

Q. 2 B) Assess Shanghai Cooperation Organization's (SCO) development.

Q. 3 A) Mention key priority areas of BIMSTEC and discuss India's role in it.

20

OR

Q. 3 B) What is Indian Ocean Rim Association (IORA)? Explain its significance to India.

Q. 4 A) Describe the origin and development of G-8.

20

OR

Q. 4 B) Discuss purpose and functions of G- 77

Q. 5 Write Short Notes (Any Two)

20

- i) India's role in BRICS.
- ii) Arab League.
- iii) India and MERCOSUR.
- iv) India and SCO.

वेळ ३ तास

एकुण गुण १००

सुचना:

1. सर्व प्रश्न अनिवार्य आहेत.
2. सर्व प्रश्नांना समान गुण आहेत.
3. डावीकडील अंक गुण दर्शवतात.

प्र. १ अ) अरब लिग संघटनेचे यश आणि अपयश यांची चर्चा करा.

२०

किंवा

प्र. १ ब) एक समान बाजारपेठ म्हणून मर्क्योसुर संघटनेच्या योगदानाची चर्चा करा.

प्र. २ अ) शितयुद्धोत्तर काळात नाटो (NATO) संघटनेच्या महत्वाची चर्चा करा.

२०

किंवा

प्र. २ ब) शांघाई सहकार्य संघटनेच्या (SCO) विकासाचे मुल्यमापन करा.

प्र. ३ अ) बिम्स्टेक (BIMSTEC) संघटनेची प्राधान्यक्षेत्रे नमूद करून भारताची त्यातील भूमिका स्पष्ट करा. २०

किंवा

प्र. ३ ब) हिंद महासागर क्षेत्र संघटना (IORA) काय आहे? भारतास या संघटनेचे महत्व नमूद स्पष्ट करा.

प्र. ४ अ) G- 8 संघटनेचा उगम आणि विकास यांचे वर्णन करा.

२०

किंवा

प्र. ४ ब) G- 77 संघटनेचा हेतू आणि कार्ये यांची चर्चा करा.

प्र. ५ थोडक्यात टिपा लिहा. (कोणत्याही दोन)

२०

- i) ब्रिक्स (BRICS) मधील भारताची भूमिका.
- ii) अरब लिग.
- iii) भारत आणि मर्क्योसुर.
- iv) भारत आणि शांघाई सहकार्य संघटना (SCO).
